

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**FİZİKSEL ÇEVRENİN KAMUSAL ALAN KULLANIMINA OLAN ETKİSİNİN
DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ KAVRAMI ÜZERİNDEN SOSYAL MEDYA
ARACILIĞIYLA İNCELENMESİ: CADDEBOSTAN SAHİLİ ALAN ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Ecem ÇALIŞKAN
(502121113)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yüksel DEMİR

MAYIS 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502121113 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Ecem ÇALIŞKAN**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**FİZİKSEL ÇEVRENİN KAMUSAL ALAN KULLANIMINA OLAN ETKİSİNİN DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ KAVRAMI ÜZERİNDEN SOSYAL MEDYA ARACILIĞIYLA İNCELENMESİ: CADDEBOSTAN SAHİLİ ALAN ÇALIŞMASI**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Yüksel DEMİR**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Yard. Doç Dr. Dilek YILDIZ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Selim BALCISOY
Sabancı Üniversitesi

Teslim Tarihi : **4 Mayıs 2015**
Savunma Tarihi : **28 Mayıs 2015**

Aileme,

ÖNSÖZ

Tasarım disiplinlerinin ilgi ve uğraşı alanı olan çevre kavramı insan tarafından anlamlandırılmaya çalışan en temel kavramlardan biridir. Çevreyi farklı anlayışlar üzerinden şekillendiren meslek disiplinlerinden biri olan mimarlık pratiği, çevrenin fiziksel niteliklerine müdahale ederek çevre – insan ilişkisini etkiler. Bu etkinin izleri, çevre – insan ilişkisinin kent içerisinde açık olarak gözlemlenebileceği en geniş ölçekli alanlarda yani kamusal alanlarda takip edilebilir. Çevreyi kavramını sistematik bir şekilde irdeleyerek fiziksel çevre ve kamusal alan ilişkisini incelediğim yüksek lisans tezimde, fiziksel çevre özelliklerinin kamusal alan üzerindeki etkisini araştırmak ve bu etkinin nasıl değerlendirilebileceğini uygulamalı olarak çalışmak istedim. Değerli fikirleri ve bilgi birikimiyle ufkumu açan ve tez sürecinin her aşamasında beni yönlendirerek destekleyen danışmanım Doç.Dr. Yüksel Demir’e rehberliği, sabrı ve paylaşımları için teşekkürlerimi sunuyorum. Tezi hazırlama ve yazma sürecinde yanımda bulunan ve her türlü ihtiyacımı sevgi ve şefkatle karşılayan Berrin ve Orhan Çalışkan’a, kardeşim Anılcan Çalışkan’a, desteğini ihtiyacım olan her anda hissettiren sevgili Batuhan Sarılar’a, bu zorlu süreci çok değerli varlıklarıyla kolaylaştıran dostlarım Tuğçe ve Gizem Tarhan kardeşlere, çok kıymetli dostluğu ve sağladığı motivasyon için N. Alper Çağlar’a teşekkür ederim.

Mayıs 2015

Ecem Çalışkan
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
ÇİZELGE LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xv
ÖZET	xvii
SUMMARY.....	xix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı	2
1.2 Araştırmanın Kapsamı	2
1.3 Araştırmanın Yöntemi	4
2. FİZİKSEL ÇEVRE KAVRAMINA SİSTEMATİK BİR BAKIŞ	7
2.1 Çevre ve Fiziksel Çevre Kavramlarının Tanımlanması	7
2.2 İnsan ve Çevre İlişkilerinin Açıklanması Doğrultusunda Çevre Modelleri Yaklaşımı.....	10
2.3 Çevre Modelleri Yaklaşımı Kapsamında Fiziksel Çevre Kavramı	11
2.3.1 Mekanistik çevre modeli ve fiziksel çevre	11
2.3.2 Algısal-kavrayışsal çevre modeli ve fiziksel çevre	11
2.3.3 Davranışsal çevre modeli ve fiziksel çevre	12
2.3.4 Ekolojik çevre modeli ve fiziksel çevre	12
2.4 Ekolojik Çevre Modeli Kapsamında Fiziksel Çevre ve Çevre Üniteleri Kavramı	14
2.4.1 Davranış ortamı ve fiziksel çevrenin davranış ortamı oluşturan özellikleri.....	16
2.4.2 Davranış ortamında meydana gelen davranışların değerlendirilmesi	20
2.4.2.1 Davranış örüntüleri kavramı ve fiziksel çevrenin sağlayıcılık özelliği.....	21
2.4.2.2 Davranış örüntülerini oluşturan eylem sistemleri ve episodlar	23
2.4.2.3 Davranış örüntülerinin eylemler üzerinden sınıflandırılması.....	24
3. FİZİKSEL ÇEVRENİN ANALİZ EDİLEBİLİR BİR ÜNİTESİ OLARAK KAMUSAL ALAN VE FİZİKSEL ÇEVRENİN KAMUSAL ALAN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	27
3.1 Kamusal Alan ve Fiziksel Çevre İlişkisi	27
3.1.1 Kamusal alanın fiziksel çevre ve üniteleri kavramları üzerinden değerlendirilmesi.....	27
3.1.1.1 Kamusal alanın davranış ortamı ve davranış örüntüleri.....	28
3.1.1.2 Kamusal alan ve davranış örüntüleri arasındaki yapısal ilişki	28
3.1.1.3 Kamusal alanda gerçekleşen kullanıcı davranışlarının davranış örüntüleri kavramı üzerinden değerlendirilmesi	29
3.2 Fiziksel Çevrenin Kamusal Alan Kullanımına Olan Etkisinin Kullanıcı-Kamusal Alan Etkileşimi Üzerinden Değerlendirilmesi	30

3.2.1 Kamusal alanda gözlemlenebilen davranış örüntüleri	30
3.2.2 Sosyal medya aracılığıyla ifade edilen davranış örüntüleri	31
3.2.3.Davranış kavramı ekseninde fiziksel çevre ve kamusal alan kullanımı ile ilgili güncel çalışmalar	32
4. FİZİKSEL ÇEVRENİN KAMUSAL ALAN KULLANIMINA OLAN ETKİSİNİN İNCELENMESİ: CADDEBOSTAN SAHİLİ ALAN ÇALIŞMASI	35
4.1 Çalışmanın Alanının Tarihsel Geri Planı ve Mevcut Durum	35
4.2 Sosyal Medya Aracılığıyla Alan Seçimi ve Verilerin Toplanması	41
4.3 Caddebostan Sahilindeki Mekanların Tespit Edilmesi.....	47
4.4 Verilerin Sınıflandırılması ve İşlenmesi.....	48
4.5 Verilerden Elde Edilen Mekansal Bilgilerin Değerlendirilmesi	55
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	61
KAYNAKLAR.....	67
EKLER	71
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
BS	: Behaviour Setting
BP	: Behavioral Patterns

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2. 1 : Gehl'in (2003) dış mekan aktivitelerini sınıflandırarak fiziksel çevre kalitesi üzerinden değerlendirdiği tablo	25
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1	: Erkman'ın (1992) çevre sisteminin parçaları ve çevre üniteleri ile ilgili diyagramı	15
Şekil 2.2	: Bechtel (1977) ve Lang (1987) tarafından niteliksel ve niceliksel olarak ayrılan fiziksel çevrenin davranış ortamı oluşturan özellikleri ...	19
Şekil 2.3	: Davranış oluşturan eylem sistemleri ve bölümleri	24
Şekil 4.1	: Caddebostan semtinin konumu	33
Şekil 4.2	: Caddebostan – Bostancı arası kıyı dolgu çalışmalarının Caddebostan semt sınırları içinde kalan kısmı	34
Şekil 4.3	: Caddebostan Sahili'ndeki mevcut donatı alanları ve etraftaki yapılar ...	36
Şekil 4.4	: Caddebostan Sahili'ndeki köşklerin önü ve yeşil alan kullanımı	37
Şekil 4.5	: Caddebostan Sahili'ndeki futbol sahalarından biri (solda) ve amfi tiyatro (sağda)	37
Şekil 4.6	: Caddebostan Sahili'ndeki cafelerden biri (solda) ve plaj cafe (sağda) ..	38
Şekil 4.7	: İspark bisikletleri (sol üst), yaya ve bisiklet yolları (sağ üst ve sol alt), paten çalışma alanları (sağ alt)	38
Şekil 4.8	: Caddebostan Sahili'nden adalar manzarası	39
Şekil 4.9	: Dış mekan ve rekreasyon alanları başlığı altında Caddebostan Sahili ...	40
Şekil 4.10	: Foursquare'in Caddebostan Sahili ile ilgili kısmında bulunan kullanıcı yorumlarından örnekler	42
Şekil 4.11	: Kullanıcı davranışlarının ayrı olarak incelenmesine iki örnek	44
Şekil 4.12	: Caddebostan Sahili'ndeki mekanlar	46
Şekil 4.13	: Caddebostan Sahili'ndeki kullanıcı davranışlarının Rapoport'un eylem sistemlerine göre sınıflandırılması	49
Şekil 4.14	: Caddebostan Sahili'ndeki mekanların fiziksel çevre nitelikleri üzerinden sınıflandırılması	50
Şekil 4.15	: Tevhide Hanım ve Ragıp Paşa Köşkleri önündeki yeşil alanın davranış ortamı analizi	52
Şekil 4.16	: Caddebostan Sahili'ndeki kullanıcı davranışlarının mekanlarla olan ilişkisi	55

FİZİKSEL ÇEVRENİN KAMUSAL ALAN KULLANIMINA OLAN ETKİSİNİN DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ KAVRAMI ÜZERİNDEN SOSYAL MEDYA ARACILIĞIYLA İNCELENMESİ: CADDEBOSTAN SAHİLİ ALAN ÇALIŞMASI

ÖZET

İnsan ve çevre ilişkilerinin açıklanması doğrultusunda çevre kavramını ilişkin oldukça çok sayıda tanımlama yapılmıştır. Bu tanımların her biri ayrı ayrı çevre tanımları yapmış olsalar da bu tanımlamalardan çıkarılan ortak sonuç, çevrenin sahip olduğu birçok özellik nedeniyle çok boyutlu karmaşık bir kavram olduğudur. Çevre kavramına ait kapsayıcı bir tanım ancak ve ancak bütün boyutlar dikkate alındığında yapılabilecektir. Fiziksel çevre kavramı ise çevreden türetilen bir kavram olarak çevrenin özellikleri doğrultusunda tanımlanmak durumundadır. Birbirinden farklılık gösteren çevreler, farklı fiziksel özellikler gösterecektir. Bu sebeple çevre kavramının açıklayıcı ifadesini ortaya koyabilmek, fiziksel çevre hakkında düşünce üretebilmek için önem taşımaktadır.

Bu tez çalışmasının ilk bölümünde, karmaşık ilişkiler bütünü olarak adlandırılan çevreyi anlamlandırmak adına geliştirilen ve çevre kavramına sistematik bir bakış getiren çevre modelleri yaklaşımı tanıtılmıştır. Çevre modelleri yaklaşımı kapsamında fiziksel çevreyi birbirinden farklı açılarda ele alan dört ana model aktarılmıştır. Bu modeller, mekanistik, algısal-kavrayışsal-güdüsel, davranışsal ve ekolojik çevre modelleridir. Ekolojik çevre modeli, çevre kavramına yaklaşımındaki tümellik, tanımlanmış olduğu çevre özellikleri üzerinden fiziksel çevreyi analiz edilebilir üniteler halinde incelemesi ve fiziksel çevre-insan ilişkilerini karşılıklı etkileşime dayalı olarak ele alması sebepleriyle tezin kuramsal çerçevesi olarak benimsenmiştir. Daha sonra bu modelin, fiziksel çevreyi analiz etmek üzere geliştirdiği çevre üniteleri, davranış ortamı ve davranış örüntüleri kavramları açıklanmıştır.

Mimarlık pratiğinin icra alanı olan çevre, insan ve fiziksel çevre ilişkisinin doğrudan gözlemlenebildiği fiziksel mekan ve alanları içinde barındırmaktadır. Bu ilişkinin doğrudan gözlemlenebildiği alanların başında kamusal alan gelmektedir çünkü kamusal alan, “başkasının” varlığının kabul edildiği ve başkası tarafından izlendiğinin farkında olunan alandır. Toplumun her kesiminden insanın kullanımına açık olan, toplum yaşantısının, kamu hayatının cereyan ettiği bu alan, fiziksel özellikler üzerinden çevresiyle tanımlanmakta ve aynı zamanda çevresini tanımlamaktadır. Bu anlamda, kamusal alan, fiziksel çevrenin parçası olarak bir çevre ünitesi niteliğindedir ve ekolojik çevre modeli kapsamında analiz edilebilir. Kamusal alanın, fiziksel çevre ünitesi olarak ele alınması ve ekolojik çevre modeli kapsamında aktarılan kavramlar üzerinden değerlendirilmesi, tez çalışmasının, kamusal alan ve fiziksel çevre ilişkisi ile ilgili kısmında yer almaktadır.

İnsanı, eylemleri üzerinden fiziksel çevreye bağlayan ilişki yalnızca davranışlar üzerinden incelenebilir. Bir davranış, o davranışı oluşturan eylemlerin sürekli olarak yinelenmesi sonucu o davranışın gerçekleştiği ortamda süreklilik gösteren bir

davranış örüntüsü oluşturur. Davranışın, davranışı gerçekleştiren kişiden bağımsız olarak süreklilik gösteren şekilde davranış ortamında gözlemlenebilmesi sonucu o davranış, ampirik veri oluşturan fiziksel çevre ünitesi haline gelir. Davranış örüntülerinin ampirik veri üretme özelliği çevrenin analiz edilebilirliğini sağlayan en önemli niteliktir. Davranış örüntüleri bu anlamda veri olarak değerlendirilirken, ekolojik çevre modeli kapsamında bu veriyi sağlayan yöntemler birtakım gözlem, notasyon ve anket çeşitleridir. Günümüz dijital çağının getirisi olan sosyal medya araçları veri toplamak amacıyla bu yöntemlere dahil edilebilir. Temelde, davranışın zaman ve mekan ile olan bağımlı not ederek, incelenen alanda gerçekleşen davranış örüntülerini belirleme amacı taşıyan yöntemler, sosyal medyanın zaman-mekan bilgileri sağlayan eş-zamanlı ve kolay ulaşılabilir özellikleriyle örtüşmektedir. Ek olarak, geleneksel yöntemlerden daha hızlı bir veri toplama süreci sağlamaktadır.

Tez çalışmasının ilgili alan araştırması bölümünde, sosyal medya aracı olan Foursquare -internet tabanlı web sitesi- zaman, mekan ve kullanıcı tercihleri ile ilgili geniş bir veri alanı sağlaması nedeniyle veri toplama aracı olarak seçilmiştir. Foursquare'de dış mekan başlığı altında kullanıcıların en çok ziyaret ettiği dolayısıyla en kapsamlı ve çeşitli kullanım değerlendirilmesinin yapılabileceği kamusal alan olarak birinci sırada Caddebostan Sahili gözükmektedir. Bu sebeple, fiziksel çevrenin kamusal alan kullanımına olan etkisini incelemek için araştırma alanı olarak Caddebostan Sahili seçilmiştir. Tez çalışması kapsamında tanıtılan çevre, fiziksel çevre, davranış örüntüleri kavramları, içeriklerine uygun bir şekilde çalışma alanına uyarlanarak, kullanıcı davranışlarından sağlanan veriler ile fiziksel çevrenin kamusal alan ile olan ilişkisine dair mekânsal bilgiler elde edilmiştir. Bu mekânsal bilgiler değerlendirilerek fiziksel çevrenin kamusal alan kullanımı üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Sonuçta, bu etkinin yalnızca fiziksel çevrenin oluşturduğu tek taraflı bir etki olmadığı aksine kamusal alanı da içeren karşılıklı bir etki olduğu görüşüne varılmıştır. Buna göre, fiziksel çevre ile yapısal olarak şekillenen kamusal alandaki mekanlardan, tek veya az sayıda davranışa imkan vererek belirli bir kullanım biçimi ile tanımlanan mekanlarda, davranışın, mekanla özelleştiği; davranışın çeşitlenerek farklı kullanım biçimleri oluşturduğu durumda ise davranışın mekanla özelleşmediği görülmektedir.

Çevreyi şekillendiren meslek disiplinlerine mensup olarak tasarımcılar, daha etkin kullanılan, ihtiyaçlara daha iyi cevap veren, bu anlamda başarılı sayılabilecek kamusal mekanlar oluşturmak için mekanların organizasyonunu ve kurgusunu, davranış ortamında, fiziksel çevre ve kullanıcı arasında uyumlu bir ilişki yaratacak şekilde yapmalı ve tasarlanacak alandaki mevcut çevre ilişkileri ağına iyi analiz ederek kavramalıdır. Bu tez çalışmasında, bu ilişkiler ağı, sosyal medya aracılığıyla, kullanıcı davranışları üzerinden incelenmiştir. Sonuçta, kullanıcılarından elde edilen bilgilerden hareketle başlayan tasarım sürecinin, başarılı kamusal mekanlar oluşturma adına önem taşıdığı düşünülmektedir. İleriye yönelik olarak, mekan kullanımını değerlendirmede sosyal medya araçlarının sağladığı avantaj ve getirdiği dezavantajla ilgili disiplinler arası bir çalışma önerilmektedir.

THE IMPACT OF THE PHYSICAL ENVIRONMENT ON THE USE OF PUBLIC SPACE THROUGH BEHAVIOR PATTERNS VIA SOCIAL MEDIA: CASE STUDY OF CADDEBOSTAN COASTLINE

SUMMARY

Regarding the concept of human and environmental relationships, quite a number of definitions about the environment are existed. Even though they were defined by different motivations and from different perspectives, a common result from these definitions due to the varying features can be grasped: environment has multi-dimensional complex concept. If only the varying dimensions are taken into account, a comprehensive definition of the concept of environment can be made. In the first section of the thesis, the environmental models that are developed to perceive the complex relationships of the totality of the environment is introduced. Environmental models vary from each other by focusing points. The main four model is introduced in the scope of the thesis. These models are mechanistic, perceptual-motivational, behavioral, and ecological models of the environment.

The mechanistic model is the first developed concept about the man and his environment. The aim is to apply the human-centered, measurable design principles to physical environment to create an architectural concept. Functionality is a key issue while motivations behind the human behavior are neglected. A number of researcher and designer used this model to obtain quantitative data for place-making.

The perceptual-motivational model is based on psychological science. In this model, the relation between human and physical environment is investigated through perception process of human behavior. Aim is to obtain data evaluating the environmental images formed in human mind. Therefore, the way of how humans see, perceive, feel and react is tried to explain with mental schemas. To create these schemas, people are asked to draw the paths, ways they have been passed before and describe their physical environment. With these drawings and depictions, a general and objective concept about the image of the environment is tried to determine. This model is criticized in the scope of its method and the insufficiency to obtain data about the metaphysical aspects of human. On the other hand, it is still an important model regarding it includes human's features into the studies for the first time and supports the future studies about the human nature.

The behavioral model is an environmental model towards observable human behavior. The importance of how humans see, perceive, feel and react that is explained in the perceptual-motivational model is replaced with the importance of what humans do. This model is consisted in the idea that human behavior is built upon human needs and motivations. Therefore, while designers are creating a physical environment they have to consider these needs and motivations. Behaviors can be analyzed to find out if a physical environment serves these needs. Personal space, territory, density issues are the most common field studies. Varying notation forms and graphics -some still in use-, are developed and offered to note the human behavior. This model is criticized for creating unnatural, lab environments for

observation using the methods of 1960's clinical psychology, considering humans as test subjects and separating the behavior from its original conditions and environment.

The ecological model is also consisted in observable human behavior as the behavior model but the most significant and critical point of this model is to observe human behavior in its behavior settings. According to ecological model human behavior and the environment are inseparable. In order to understand the relation between human and environment one must consider this relation as an interaction. The interaction is provided by the human behavior. Therefore it is vital to understand and analyze the behavior with all of its related components. Human behavior is depended on a particular time and place meaning that it takes part in a specific setting. The environment and physical features define a specific setting. So, human behavior, being a part of the setting, becomes a unit of the environment. Regarding the concept of this model, the environment is consisted of multiple system series that are organized and intersected with each other. Every system can be a unit of other system and every system can include particular amount of other systems. As a unit of the environment, human behavior can be analyzed through actions and empirical data can be obtained. Regarding the clarity and comprehensibility about the definitions and systematic approach to the environment, the concept of ecological environment model has been adopted as the theoretical framework of the thesis. Then the following part of the thesis, this model's tools are introduced which aim to analyze the environmental units of the physical environment: behavior, behavior settings and behavior patterns.

The practice of architecture shapes and changes the environment and due to these changes, the depended relationship between the physical environment and public spaces can see directly. In this sense, public space can be considered as a unit of the physical environment within the scope of the environmental and the ecological model. With that feature, it can be analyzed through the actions of people. The behavior is essential to understand the relationship that connects physical environment and public space since it can be analyzed through actions. The behavior patterns of repetitive behaviors constitute empirical data. Repetitive behaviors that are taking place in public space create a behavior pattern in the behavior setting. Therefore, patterns of behavior are taken into account as data suppliers in order to understand the relation between human and physical environment. As a unit of the physical environment public space can be analyzed through same process to evaluate the use value, learn from users and design better-fit environment for the future.

In today's digital age, the social media tools is commonly used in order to gather data. These tools can be incorporated into classical observation methods. The social media tools, which are easily accessible by any part of society, give significant and particular real-time information about actions' space-time location. In addition, the process provides faster data collection than traditional methods.

In the field study, among the other social media tools like Instagram, Twitter or Facebook, Foursquare – internet based social media tool- is selected to obtain data regarding its features for providing wider data collection about the user's action's time- space information and user's preferences. The field for research conducted in Caddebostan coastline selected via Foursquare. Under the outdoor places category of the Foursquare web site, Caddebostan coastline is highest ranked in the list by the users. Since Caddebostan coastline is the most visited outdoor public place, it has

varying use and set of human actions. Therefore, it is reasonable to think Caddebostan coastline is feasible to conduct the field study. As a first step of the field study, the environment, the physical environment, patterns of behavior, concepts and contents that are introduced in the scope of the ecological model are adapted to the field within their concepts by users' actions. Afterwards, combining the ecological model concepts with particular place definitions with attributed values from literature review, a data set table is formed to process the data on it. Then, all users' actions that are expressed on Foursquare are taken into account as data including time-space and preferences information. With this data table, all the actions are matched with origin time, place, gender and "like" numbers. Thus spatial information is obtained. This spatial information is evaluated and the effect of the physical environment on the use of public space is interpreted.

As members of design profession discipline that have shaped the environment, the designers are supposed to create more effectively used public spaces that respond better to needs. In order to do that, the organizational structure of the spaces and complex relations of existing area must be analyzed and creating a harmonious relationship between the user and the physical environment must be a design concern. In this case, obtaining data from users is important to integrate the targeted user profile into the design process. Social media tools offer a practical way to obtain data from users as it is explained in the field study of the thesis. To evaluate the use value of the spaces in the future, an interdisciplinary study related to disadvantage and advantage of social media tools is recommended.

.

1. GİRİŞ

Fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisi literatürde, sistematik çevre modelleri yaklaşımıyla, birçok farklı açıdan incelenmiştir. 1960’larda ortaya çıkan ekolojik çevre modeli, bu etkinin incelenmesinde diğer modellere oranla daha geniş bir perspektif sunmaktadır. Ekolojik çevre modeli, davranışın, gerçekleştiği yere ve zamana zorunlu olarak bağımlı olmasının, fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisinin araştırılmasında hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu etkiyi anlamak yalnızca insan davranışları üzerinden mümkün olmaktadır. İnsan davranışı, zamana ve mekana bağımlı olması sebebiyle ampirik veri üretme özelliğine sahiptir. Dolayısıyla, fiziksel çevre ve kamusal alan ilişkisine dair yapılan araştırmalar, davranışları ve bu davranışların gerçekleştiği yerleri inceler. Bunu yaparken birçok faktörden oluşan fiziksel çevrenin karmaşıklığını sistematize edebilmek amacıyla ekolojik çevre modeli kapsamında tanımlanmış çevre üniteleri kavramı kullanılmaktadır. Davranışlar, özelliklerine göre bir takım kriterler doğrultusunda değerlendirilerek çevre üniteleri sistemine alt ünite olarak eklenmektedir. Ünitelerin analizi sonucu elde edilen ampirik veriler, kamusal alan ve fiziksel çevre ilişkisini anlamlandırmak üzere kullanılmaktadır. Teorik olarak geçerliliğini koruyan temel önermeler sunan ekolojik çevre modelinin inceleme yöntemleri oldukça geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır. Bu alanda yapılan, sayısız olarak nitelendirilebilecek çok sayıdaki farklı çalışmanın ortak noktası, fiziksel çevre ve kamusal alan ilişkisinin araştırılması ve bu araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin “daha iyi” çevreler tasarlamak adına kullanılmasıdır. Bu model kapsamında yapılan çalışmalarda uygulanan ve çalışma konusunun incelenmesi için uzun zaman aralıkları gerektiren yöntemler, fiziksel çevre ve kamusal alan ilişkisine dair anlamlı ve önemli mekansal bilgiler vermekte olup geliştirilmeye ve günümüz şartlarına uyarlanmaya uygundur. Özellikle teknolojik çağın bir getirisi olan günümüzün dijital araçları bu amaçla kullanılabilir. Ancak, bu araçlar vasıtasıyla daha hızlı veri elde eden ve temelde fiziksel çevre-kamusal alan ilişkisini araştıran çalışmaların sayısı azdır. Bu tez çalışmasında, veri elde etme yöntemi olarak sosyal-medya araçlarından

Foursquare isimli sosyal internet platformu kullanılarak, kamusal alandaki kullanıcı davranışları, gerçekleştiği mekanlarla birlikte incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen bilgiler ışığında, fiziksel çevrenin kamusal alan kullanımına olan etkisi değerlendirilmiştir. Sosyal-medya araçlarının, veri toplamadaki önemi; zaman tasarrufu sağlamasından ve araştırmacıdan bağımsız olarak kullanıcıların kendi ifadelerine yer vermesiyle sağlanan objektiflikten kaynaklanmaktadır. Bu araçların, fiziksel çevre ve kamusal alan ilişkisinin araştırılmasında kullanılmasının, ekolojik çevre modelinin yöntem kapsamını genişleteceği ve daha sonraki çalışmalara örnek sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında amaç, öncelikle fiziksel çevrenin kamusal alan ile kurduğu ilişkiler bütünü, çevre modelleri yaklaşımı kapsamında ortaya koyarak fiziksel çevrenin kamusal alan ile olan ilişkisinin niteliğini saptamaya çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda, tez çalışmasının kavramsal çerçevesini oluşturan ekolojik çevre modelinin tanıtılması ve bu model kapsamında tanımlanan çevre üniteleri, davranış ortamı ve davranış örüntüleri kavramlarının açıklanması hedeflenmiştir. Diğer bir amaç, tanımlanan davranış örüntülerinin kamusal alandaki mekanlar üzerinden analiz edilmesiyle mekânsal veriler elde etmek, bu verileri değerlendirerek fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisini belirleyen fiziksel çevre özelliklerini uygulamalı olarak incelemektir. İnceleme sürecinde, günümüzün dijital araçları olan sosyal medya araçlarından faydalanılması ve bu araçların bir inceleme yöntemi olarak kullanımının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Mekânsal verileri değerlendirmede, sosyal medya araçları ve büyük veri analizinin kullanılması ile birlikte, bu tez çalışmasının mimarlık ve bilgisayar bilimleri arakesitinde disiplinler arası bir çalışma örneği oluşturması hedeflerden bir diğeridir. Bu amaçlar doğrultusunda, fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisini belirleyen fiziksel çevre özellikleri, sosyal medya aracılığıyla elde edilen davranış örüntüleri üzerinden, çalışma alanı olarak seçilen Caddebostan Sahili üzerinde uygulamalı olarak incelenmiştir.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, insan ve çevre ilişkisinin açıklanmasından hareket ederek ilk olarak fiziksel çevre kavramını bütün boyutlarıyla ele almaktadır. Fiziksel çevre kavramı

insan ve çevre etkileşimini neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, öncelikle insan ve çevre ilişkisinin kurulması ve bu ilişkinin anlamlandırılması önem taşımaktadır.

Çevre ve dolayısıyla fiziksel çevre, farklı disiplin ve bakış açılarından bütün boyutlarıyla tanımlandığında ortaya karmaşık bir ilişkiler bütünü çıkmaktadır. Bu sebeple, çevre kavramını sistematik hale getirerek anlamlı bilgiler elde etmeyi amaçlayan çevre modelleri yaklaşımı benimsenmiş ve bu yaklaşım araştırmanın kuramsal çerçevesinin oluşturan ana düşüncelerden biri olmuştur. Ele alınan farklı çevre modeli yaklaşımları arasından, araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için en kapsayıcı model olması nedeniyle seçilen ekolojik çevre modeli bu tez çalışmasının kuramsal çerçevesini sınırlandırmıştır.

Fiziksel çevreyi analiz edilebilir parçalara ayıran çevre üniteleri kavramı, çevre ünitelerinin oluşturduğu davranış ortamları, davranış ortamlarında gerçekleşen insan davranışları, insan davranışlarının değerlendirilmesiyle ortaya çıkan davranış örüntüleri ve bu örüntülerin sınıflandırılması ekolojik çevre modelinin kuramsal içeriği doğrultusunda ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Bu model kapsamında fiziksel çevre ve onun alt çevre üniteleri ile ilgili tanımlanan bütün özellikler mimar, tasarımcı ve şehir plancılarının mesleki disiplin alanına ait özelliklerdir. Bu anlamda, mimar ve tasarımcılar tarafından oluşturan fiziksel çevre ile insan arasındaki etkileşim, kamusal alandaki insan davranışları aracılığıyla gerçekleşmektedir. İnsanı, kamusal alandaki eylemleri üzerinden fiziksel yani inşa edilmiş çevreye bağlayan ilişki yalnızca davranışlar üzerinden incelenebilir. Fiziksel çevrenin kamusal alanla kurduğu sıkı ve yapısal ilişki buradan kaynaklanmaktadır. Kamusal alan, fiziksel çevre niteliklerini içerisinde barındıran, belirli bir zamanda belirli bir mekanı işgal eden alan olarak bir çevre ünitesi özelliği göstermektedir. Çalışmanın ilgili bölümünde kamusal alan, ekolojik çevre modeli kapsamında tanımlanan fiziksel çevre üniteleri kavramları üzerinden ele alınmıştır.

Fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisini değerlendirmede, ekolojik çevre modelinde tanımlanan araştırma yöntemlerine ek olarak çağımızın sağladığı dijital sosyal medya araçları kullanılmıştır. Sosyal medya araçlarının, bu anlamda, kullanılan çevre modelinin yöntem kapsamını genişleteceği, sağladığı eş-zamanlı verilerle çalışmayı güncel tutacağı, veri toplama süresini azaltacağı ve araştırma konularına pratik veri sağlayacak hızlı araçlar olarak kullanılmalarının destekleneceği düşünülmektedir. Bunun yanında, bilgisayar bilimlerinden temellenen

ve günümüzün hızlı teknolojik değişimleriyle güncellenen sosyal medya araçlarının, farklı disiplinler arasında işbirliği sağlamaya imkan veren dijital araçlar olarak disiplinler arası çalışma alanlarını genişleteceği ve zenginleştireceği düşünülmektedir.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Tezin ilk bölümünde fiziksel çevreyi sistematik bir şekilde ele alan çevre modelleri yaklaşımı aktarılmıştır. Bu yaklaşım içinde yer alan ekolojik çevre modeli tezin kavramsal çerçevesini oluşturan model olarak seçilmiştir. Ekolojik çevre modeli kapsamında, fiziksel çevrenin kavramları ve kamusal alanla kurduğu ilişkiye ise ikinci bölümde yer verilmiştir.

Fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisini, seçilen ekolojik çevre modeli kapsamında incelemek amacıyla alan araştırmasına başvurulmuştur. Alan araştırması dört basamakta gerçekleştirilmiştir:

Sosyal medya aracılığıyla alan seçimi ve verilerin toplanması,

Veri toplamak için mümkün olabilecek en geniş çeşitlilikteki kullanıcı davranışları seçkisinin yapılması çalışmanın kapsamlı bir şekilde sürdürülmesi için önem taşımaktadır. Bu yüzden, kısa zamanda pratik olarak veri sağlayan sosyal medya araçları yöntemde dahil edilmiştir. Sosyal platformdaki kullanıcı hareketliliğine dair konum ve zaman bilgileri sağlaması, fotoğraf paylaşımına izin vermesi ve eş – zamanlı gönderileri içermesi nedeniyle Foursquare isimli GPS tabanlı mobil ağ sitesinin, sosyal medya aracı olarak veri toplamak amacıyla kullanılmasına karar verilmiştir. Bu sitede, dış mekan kategorisi altında, kullanıcılar tarafından 10 puan üzerinden 9.7 puan değeriyle en yüksek puanı alan ve en çok etkileşimin gerçekleştiği alan olarak Caddebostan Sahili gözükmektedir. Ek olarak Caddebostan sahili bir rekreasyon alanı olması sebebiyle kamusal nitelikte bir alandır. Dolayısıyla, Caddebostan sahili, kullanıcı davranışları üzerinden yürütülen alan araştırması için uygun bulunmuştur.

Alan araştırmasındaki mekanların tespiti,

Kullanıcı davranışlarını analiz etmeden önce bu davranışların gerçekleştiği mekanları tanımlamak gerekmektedir. Caddebostan sahilindeki mekanlar, alanın, coğrafi konumundan ve düzenlenmiş bir çevre olarak bağlı olduğu yerel yönetim

birimlerinden koparılmaması adına Mekansal Planlar Yönetmeliği'nde ifade edilen mekan tanımları ile kuramsal yaklaşımı tamamlamak adına literatürde mevcut olarak tanımlanmış kamusal alan mekanları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre mekan, ilk olarak, sosyal altyapı alanları, kentsel çalışma alanları, karayolları ve teknik altyapı alanları ve özel kanunlarla belirlenen alanlar olarak dört ana alana ayrılmaktadır. Sosyal altyapı alanları; açık ve yeşil alanlar, sosyal ve kültürel tesis alanları, sağlık tesisleri alanlarından meydana gelmektedir. Açık ve yeşil alanlar, park ve yeşil alan, çocuk bahçesi ve oyun alanı, kentsel ve bölgesel yeşil spor alanı olarak; sosyal ve kültürel tesis alanları, açık ve kapalı spor tesis alanları, sosyal ve kültürel tesis alanları olarak ayrılmaktadır. Kentsel çalışma alanları; ticaret alanı ve ticaret + konut alanı olarak ikiye ayrılmaktadır. Karayolları ve teknik altyapı alanları; genel otopark, bisiklet parkı, bisiklet parkuru, yürüyüş ve paten parkuru olmak üzere dört mekandan oluşmaktadır. Son olarak, özel kanunlarla belirlenen alanlar, kıyı kanunu ve yönetmeliklerinde belirtilen sahil şeridi ve kıyı/plaj şeridi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Verilerin sınıflandırılması ve işlenmesi,

Caddebostan sahilindeki kullanıcı davranışları, sosyal medya aracılığıyla toplanarak, gerçekleştirilen eylemler üzerinden bir veri tabanı oluşturulmuştur. Oluşturulan bu veri tabanı, sahilde tespit edilen, yönetmelik ve literatür açısından değerlendirilerek oluşturulan bir mekan seti, zaman öğeleri, nüfus bilgileri ve beğeni sayısı ile birleştirilerek tablolaştırılmıştır. Tablo, sahilde gerçekleşen bütün davranışları içermesi sebebiyle kullanış davranışlarının çeşitliliğini göstermektedir. Tabloda yer alan eylemler, davranış örüntüleri kavramı doğrultusunda incelenmiştir. Sonuçta, davranış örüntüsü oluşturan eylemlerin, tekrarlanma sıklığının gün, hafta, mevsim bazında bilgileri, eylemleri gerçekleştiren kullanıcı cinsiyetlerine ait nüfus bilgileri ve beğeni sayısına bağlı olarak eylemin popülerliğine dair mekânsal bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen bilgiler, mekan ve kullanım biçimi ilişkisini göstermek üzere grafiklerle ifade edilmiştir.

Verilerden elde edilen bilgilerin yorumlanması,

Elde edilen mekânsal bilgiler üzerinden çalışma alanındaki fiziksel çevre özelliklerinin kamusal alan kullanımına olan etkisi değerlendirilmiştir.

2. FİZİKSEL ÇEVRE KAVRAMINA SİSTEMATİK BİR BAKIŞ

Fiziksel çevre kavramını incelemekten önce bu kavramın ait olduğu çevre kavramını tez çalışması kapsamında tanımlamak ve hangi anlamda kullanıldığını belirlemek yararlı olacaktır. Çevre, kelime anlamı ile günlük yaşantıda geniş bir kullanım alanına sahip olması nedeniyle sık sık ve farklı anlamlarla kullanılmaktadır. Öne getirilen sözcüklerle birçok farklı nitelik kazanarak günlük yaşantıya dahil olur: sosyal çevre, tarihi çevre, ekonomik çevre, doğal çevre vb. Bütün bu kullanım biçimleri, tanımladığı ifadeler açısından anlamlı ve doğru olmakla beraber çevre sözcüğünün her bir kullanım için farklı anlamlar taşıdığı görülmektedir. Dolayısıyla çevre kavramının eş anlamlarda kullanılmama durumu, kavramı açıklamanın ve tanımlamanın önemini vurgulamaktadır.

2.1 Çevre ve Fiziksel Çevre Kavramlarının Tanımlanması

Çevre kelimesinin dilimizdeki sözlük anlamına bakıldığında “dolay, etraf, muhit” kelimeleriyle karşılaşılmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde çevre kelimesinin karşılığı olarak genel kullanım başlığı altında “Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi.”, “Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam.”, “Aynı konu ile ilgisi bulunan kimselerin tümü, muhit.” tanımlamaları yer alırken toplum bilimi başlığı altında “Hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin bütünlüğü” ifadesi yer almaktadır. Çevre kelimesinin kökenine bakıldığında ise Eyuboğlu (1998) tarafından hazırlanan etimoloji sözlüğünde kelime çev- kökünden türeyerek çevirmek-ten çev-r-e /çevre halini almıştır. Çev- kökü dönme, devrilme, yönelme, değişme bildiren kök anlamlarına gelmektedir. Bu çevre tanımlamaları çevreyi farklı bakış açıları ile değerlendirmekle beraber ifadelerindeki “çevrelemek, sarmak, kuşatmak” anlamları açısından benzerlik göstermektedir. Ancak bu tanımlamalar tez çalışması kapsamında ele alınan çevre anlayışı bakımından yetersiz kalmaktadır. Çünkü çevrenin tek özelliği yalnızca bir nesneyi, bir yeri sarmak, çevrelemek değildir (Erkman, 1982). Merriam-webster sözlüğü çevreyi “Bir organizmanın yaşam ve gelişimini belirlemede etkili olan tüm koşul ve

faktörler” olarak tanımlamaktadır. Çevre kavramı ile ilgili literatürdeki diğer tanımlar da benzer niteliktedir. Kuban (2007) çevrenin uzun yıllar boyunca insanların istekleri doğrultusunda değiştirilebilecek bir hammadde veya yalnızca seyir konusu olarak ele alınmış olduğunu ancak günümüz şartlarında çevre kavramının yaşantıyla kurduğu organik bağ dolayısıyla çevrenin organizma olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. İnsanın dışında kaygısız izlenen bir çevre yerine etkin olarak insanı saran, yaşantıyı olumlu veya olumsuz yönde etkileyerek geri yansıtan canlı bir organizma olan çevre bilincine ulaşıldığını ifade eder. Benzer şekilde Colman (2001) çevreyi, bir organizmaya dışarıdan etki eden, nesnelerin performanslarını etkileyen tüm dış koşullar olarak tanımlamıştır. Çevrenin organizmaları etkileyişinin yanı sıra onlardan etkilendiğini ve dolayısıyla çevre ile organizma arasında karşılıklı etkileşime dayanan bir ilişki olduğunu belirten ifadeler de mevcuttur. Cain (1967) çevrenin, yaşayan varlığın duyarlı olduğu ve tepkide bulunabildiği tüm nesnelerden, koşullardan, güçlerden, uyarıcıların yoğunluk ve yönlerindeki değişimlerden oluştuğunu söylemektedir. O halde çevre, temel olarak etkileşim üzerine kurulan bir ilişkiler bütünüdür.

Çevre tanımlarında yer alan organizma ve varlık sözcükleri, insan ihtiyaçları doğrultusunda çevreyi biçimlendiren meslek disiplinleri açısından “insan”ı nitelemektedir. İnsan, çevrenin onunla bütünleşmiş bir parçasıdır, çevreyi etkiler ve ondan etkilenir (Lang, 1974). Bu karşılıklı ilişkinin olmadığı yerde kavramsal olarak çevreden bahsetmek mümkün olmamaktadır. Erkman (1982), çevrenin karşılıklı ilişkiler bütünü olduğunu şu örnekle açıklar: Bir kişi karanlıkta yürürken bir taşla takılıp sendelerse taş, çevrenin bir parçasıdır. Aynı kişi aydınlıkta taşı görüp kenarından dolaşırsa taş, çevrenin bir parçasıdır. Ancak taşın orada olduğunu bilmeden yanından geçip giderse taş-çevre ilişkisi kişi için kurulamayacağından taş, çevrenin bir parçası olamayacaktır. Çevre kavramından bahsedilebilmesi için gerekli olan ilişkinin kurulması genel anlamıyla nesneler üzerinden gerçekleşmektedir. İnsan, bina, görsel sanat ürünleri, ağaç veya benzeri birçok nesne, farklı koşullar altında çevrenin bir parçası, bileşeni olabilir. Nesne, ancak çevreyle olan ilişkileriyle birlikte ele alındığında çevreye ait bir unsur olma niteliğini taşıyabilir. Tek başına yalnızca bir nesne iken aynı nesne, çevrenin bir unsuru olduğunda belli bir zaman diliminde belli bir konuma ve işleve sahip olacaktır. Çevre tarafından nitelenerek çevrenin bir unsuru haline gelecek ve çevreden etkilenip onu etkileyerek çevre ile

etkileşime dayalı bir ilişki kurmuş olacaktır. Buraya kadar olan bütün tanımlamalardan hareketle, çevrenin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Çevre sürekli olarak değişen, dinamik ve açık bir sistemdir.
- İnsan, nesne ile ilişkisinde gözlemci/kullanıcı olurken çevre ile ilişkisinde katılan ve rol alandır.
- Zaman ve mekan konumlarındaki belirleyiciliği nedeniyle her çevre kendi içinde eşsizdir.
- Çevre sarar ve çevreler; hiçbir kişi ve nesne ilişki bakımından çevreden ayrı ve çevrenin dışında olamaz.

Nesnelerin çevre ile ilişkisinden sonra insanların çevreyle olan ilişkisine bakılacak olursa daha önce söz edildiği gibi bu ilişkinin insan ihtiyaçları doğrultusunda ilerlediği söylenebilir. Çevrenin insanla ilişkisi, çevre açısından genel olarak üç bölümde gelişmektedir (Lang ve diğ., 1974). Bu bölümler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çevre, insanın fizyolojik ihtiyaçları ve bunlardan doğan amaçları için imkanlar sağlar.
- Çevre, insanın amaçlarını gerçekleştirmesi için gerekli olan özel davranış örüntülerine imkan verir.
- Çevre, insanın amaçlarını gerçekleştirmesinde gerekli olan psikolojik koşulları, belli simgesel ve etkileyici görevleri yerine getirerek destekler.

Bu üç genel fonksiyon, çevrenin insan ihtiyaçlarını karşılayışının ifadesidir. Bu görevi yerine getiren ise “düzenlenmiş çevre”dir. Düzenlenmiş çevre çoğunlukla fiziksel çevre olarak nitelendirilir ancak bu tanım yeterince açık değildir. Fiziksel çevre kavramı temel olarak ışık, ses, ısı, koku gibi fiziksel uyarıcılar ve bu uyarıcıların etkilerinin belirginliğinde rol oynayan fiziksel bileşenler üzerinden ele alınmaktadır. Ancak uyarıcılar ve bileşenler, çevrenin fiziksel özelliklerinin yalnızca bir bölümünü oluşturmaktadır. Fiziksel çevre ifadesi, çevre kavramı kapsamının içerisinde yer aldığından çevreye dair özellikler ve çevreyle ilgili nitelikler bakımından incelenmelidir.

Tez çalışması kapsamında söz edilen fiziksel çevre, geleneksel psikolojide kullanılan anlamlarıyla ışık, ses, ısı, koku gibi fiziksel uyarıcılar ve bu temel uyarıcıların biçim, renk, yoğunluk gibi özel fiziksel kavramlarla bütünleşmesi anlamına gelmemektedir.

Proshansky'e (1974) göre gerçek anlamıyla fiziksel çevre, içinde insanın kısa veya uzun zaman sürelerinde yaşadığı, karşılıklı etkileştiği ve eylemlere katıldığı her fiziksel yeri belirleyen karmaşıklıktır. Bu açıdan insanın zaman geçirmesine, eylemlerde bulunmasına imkan verme amacıyla inşa edilmiş çevre, fiziksel çevredir (Erkman, 1982). Mimar, tasarımcı ve şehir planlayıcıların ilgi ve çalışma alanı olan çevre, bu bahsedilen inşa edilmiş çevredir. Kavramsal olarak çevreden bahsedilebilmesi için gerekli kılınan etkileşim ve ilişki öğelerinin fiziksel çevre için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Çevre kavramı ve fiziksel çevrenin açıklanması sonucunda varılan ana sonuç, çevrenin insandan soyutlanamayacağıdır. Geçerli ve tutarlı bir çevre tanımı ancak insanın bütün biyolojik, sosyolojik, psikolojik özellikleri ile çevrenin bütün fiziksel ve simgesel özelliklerini içerirse yapılabilir.

2.2 İnsan ve Çevre İlişkilerinin Açıklanması Doğrultusunda Çevre Modelleri Yaklaşımı

İnsan ve çevre arasındaki ilişkilerin açıklanması doğrultusunda konuya bir takım sorularla yaklaşmış ve cevaplar üzerinden çevre modelleri oluşturulmuştur. Rapoport (1973), insan-çevre ilişkileri kapsamında fiziksel yani inşa edilmiş çevrenin niteliklerini incelediği çalışmada bir çevre yaklaşımı oluşturmak amacıyla şu soruları sormuştur:

1. Çevrenin biçimlenişinde birey ve grup olarak insanın hangi nitelikleri önemlidir?
2. Çevre, insanı nasıl ve hangi düzeyde etkiler?
3. Çevre ve insanı birbirine bağlayan mekanizma nedir?

Rapoport (1973), bu soruları cevaplandırabilmek amacıyla geliştirilmiş olan modelleri dokuz başlık altında toplar. Bu başlıklar şöyledir:

- Algılamayı temel alan modeller
- Kavrayış ve imgeyi temel alan modeller
- İletişim ve sembolizm olarak çevre modelleri
- Yeterlilik ve uyum olarak çevre modelleri
- Bilgi akışı modelleri
- Ekolojik modeller
- Sosyo-kültürel modeller

- Çevre niteliğini temel alan modeller
- Performansı temel alan modeller

Bahsedilen bütün modeller çevre-insan ilişkisine farklı açılardan yaklaşmakta olup temelde odaklandıkları ana meseleler üzerinden sınıflandırılmıştır. Hepsi birlikte değerlendirildiğinde, bu sınıflandırma, çevre-insan ilişkisi bakımından kapsayıcı bir yaklaşım oluşturulmasına ve buradan üretilcek daha genel bir sınıflandırılma yapılmasına katkıda bulunmuştur. Altman (1973), bu dokuz modeli kendi içinde sınıflandırarak mekanistik, algısal-kavrayışsal-güdüsel, davranışsal ve ekolojik çevre modeli olmak üzere dört ana model önerisi sunmuş ve günümüzde hala geçerli olan çevre modelleri yaklaşımını oluşturmuştur.

2.3 Çevre Modelleri Yaklaşımı Kapsamında Fiziksel Çevre Kavramı

2.3.1 Mekanistik çevre modeli ve fiziksel çevre

İnsan – fiziksel çevre ilişkilerine ilk uygulanan model olma özelliğini taşıyan mekanistik çevre modelinin temelinde mühendislik ilke ve yöntemleri bulunmaktadır. Amaç, insanın fiziksel, duygusal, entelektüel yetenek ve sınırlarına göre oluşturulan tasarım mantığının mimari çevre oluşturmak adına fiziksel çevrenin tasarımına uygulanmasıdır. İşlevsellik kaygısıyla hareket edilen bu modelde insan icra-edici ve işe-yönelik bir organizma olarak kabul edilmektedir. İnsana dair duyuş, yorumlayış, eylemleri seçmedeki motivasyonlar gibi özellikler ikinci plandadır. Birçok araştırmacı ve tasarımcı bu modelden kantitatif veri üretme amacıyla faydalanmış ve bu modeli özellikle insan eylemleri ve bu eylemler için gerekli mekan ölçülerinin belirlenmesi amacıyla kullanmıştır.

2.3.2 Algısal-kavrayışsal-güdüsel çevre modeli ve fiziksel çevre

Psikoloji biliminden temellenen bu model önce insan aklı daha sonra ise insan davranışının incelenmesiyle algılama süreçlerine dair edinilen bilgiler doğrultusunda insan-fiziksel çevre ilişkilerini inceler. Amaç, insan zihninde oluşan çevre imajlarını değerlendirerek tasarım için veri sağlamaktır. Bu sebeple insanın nasıl gördüğü, neyi nasıl algıladığı, hissettiği ve çevresine nasıl tepki verdiği bir takım zihinsel şemalarla açıklanmaya çalışılır. İnsanların iç dünyalarındaki durumları, öznel sınırlarını incelemek adına önem taşır. Kişilerden, fiziksel çevrelerini ayrıntılı bir şekilde tasvir etmeleri ve daha önce içinden geçtikleri yolları, sokakları çizmeleri istenir. Zihinde

oluşan çevre imajının aktarılmasıyla çevreye dair öznel algıların, nesnel özelliklerden bağımsız olarak belirlenmesi çalışmaları yapılır. Bu model, insan-fiziksel çevre ilişkisini incelerken kullandığı yöntemler ve insanın metafiziksel boyutuna dair bilgilerin elde edilmesindeki yetersizlikler bakımından eleştirilmektedir. Ancak insana dair özellikleri çalışma konusuna dahil etmesi ve bu konuda yapılacak araştırmalara temel oluşturması açısından önemli bir çevre modelidir.

2.3.3 Davranışsal çevre modeli ve fiziksel çevre

Davranışsal çevre modeli, insanın gözlemlenebilen davranışını incelemeye yönelik bir modeldir. Bir önceki modelde bahsedilen insanın nasıl hissettiği ve neyi nasıl algıladığına verilen önem bu modelde yerini insanın ne yaptığına bırakmıştır. Bu modelin temeli, davranışın insan istek ve ihtiyaçlarından doğduğu düşüncesine dayanır. Tasarımcılar, fiziksel çevre oluştururken insanın istek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaktadır. Ancak tasarımın bu istek ve ihtiyaçları, planlandığı ölçüde karşılayıp karşılamadığını anlamak, sergilenen davranışlar üzerinde çalışılmasıyla mümkün olabilmektedir. Tasarımın sonucu ampirik olarak yalnız bu sonucun insan davranışı üzerindeki etkisi yönünden ölçülebilir. Bu modele göre davranış, tasarımcı ile tasarımcının etkilemek amacıyla olduğu organizma arasında tanımlanabilen ve ampirik olarak araştırılabilen tek bağlantıdır. Kişisel mekan, insan yoğunluğu, mahremiyet konuları bu modelin en yaygın çalışma alanlarıdır. Çalışma esnasında davranışın not edilmesi ve model kapsamında ortak bir ifade dili olarak kullanılması amacıyla çeşitli ifade teknikleri geliştirilmiş ve önerilmiştir. Bu teknikler ifade biçimi açısından günümüzde hala kullanılmaktadır. Davranışsal çevre modeli, klinik psikolojide kullanılan laboratuvar ortamı oluşturmaya yönelik yöntemleri, insanlara denek olarak yaklaşımı ve bunu hissettirmesi açısından eleştirilere maruz kalmıştır.

2.3.4 Ekolojik çevre modeli ve fiziksel çevre

Ekolojik çevre modelinin öncüleri olarak kabul edilen Gibson ve Barker bu modeli oluştururken biyolojideki doğal süreçler ve organizmalardan etkilenmeleri sonucu “ekoloji” terimini kullanmayı uygun bulmuştur. Hem Barker hem de Gibson kendi yaşam koşullarında oluşan insan organizmalarının işleyiş ve davranma şeklini tanımlama, analiz etme ve açıklamayı amaçladığından ekoloji terimi bu çevre modeli kapsamında bir metafor olarak kullanılmıştır (Yıldız, 2004). Ekoloji terimi, doğal çevrelenmedeki doğal davranış gözlemlemekten yararlanan bir metodolojik

yönelimi işaret etmektedir. Ekolojik çevre modeli, davranışsal modelde olduğu gibi fiziksel çevre ve insan arasındaki ilişkiyi karşılıklı birbirine bağlayan ögenin davranışlar olduğu savunur ancak amaç olarak davranışların doğal ortamlarında incelenmesi bakımından bu modelden ayrılır. Davranış, insanı, eylemleri üzerinden çevreye bağlayan bir ilişki biçimi olarak çevrenin kontrolü altındadır ve izlenebilirlik açısından gerçekleştiği davranış ortamında takip edilerek eylemler üzerinden analiz edilebilir. Dolayısıyla, çevresel değişkenler ve olaylar tanımlanıp, işlevleri anlaşıldığında, insan davranışı büyük olasılıkla tahmin edilebilir hale gelir. Ekolojik çevre modelinde, insan davranışı oldukça düzenli, tekrarlı ve tahmin edilebilir bir olgudur (Bechtel, 2000). İnsan davranışının takip edilebilme ve analiz edilebilme özellikleri fiziksel çevre - insan ilişkisinin açıklanmasında hayati değer taşımaktadır. Ekolojik çevre modelinin, çevre kavramını ele alış biçimine bakıldığında sistemleştirilmiş ve kapsamlı bir çevre modeli sunduğu görülmektedir. Çevre, insanların amaca yönelik davranışlarla içinde bulunduğu gündelik yaşantının hem sosyal hem fiziksel ve coğrafi bileşenlerini içeren nesnel ve algısal davranış ortamıdır (Schoggen, 1989). Bu modele göre çevre bir araya gelmiş, birbiri içine geçen ve düzenli sistem serilerinden meydana gelmektedir. Her sistem daha geniş bir başka sistemin ögesi olabilir ve her bir sistem içinde belli sayıda unsura sahip başka sistemleri barındırabilir. Belirli bir seviyede bir bileşen olan sistem bu sebeple başka bir seviyede bir çevre olabilir. Bu bakımdan, çevre – insan etkileşimi sonucu oluşan insan davranışı çevre sistemine bir unsur olarak eklenerek bir çevre bileşeni haline dönüşmektedir. Çevre bileşenleri analiz edildiğinde ise çevrenin içinde tanımlı mekanlarda gerçekleşen davranışlar aracılığıyla mekânsal bilgiler elde edilmektedir. Ekolojik model, insanların belirli bir zaman dilimi içinde aynı mekanda aynı davranışları sergileme eğiliminde olduğunu yaptığı sayısız çalışmada göstermiştir. Bu sebeple, davranış yalnızca belli bir bireye veya bireysel özelliklere has değildir aksine mekana ve zamana bağımlı haldedir. Davranış, zaman ve mekandan koparılamaz. Bu yaklaşımın özü, davranış, kendi bağlamında değerlendirmesidir. Davranışların oluşturduğu örüntülerin sınırları aracılığıyla elde edilen bulgular üzerinde durulur. Bu konuyla ilgili olarak ekolojik modelin maruz kaldığı eleştirilerin büyük bir kısmı davranış örüntülerinin tespiti üzerinedir. Çevrenin sonsuz kabul edilebilecek sayıdaki nitelikleri içerisinde hangi niteliklerin, kişilerin davranışı ile ilgili olabileceği ve bunların nasıl tespit edilebileceği bu model kapsamında çalışmalar yürüten araştırmacılar tarafından eleştirel olarak ele

alınmıştır. Bu durum, yöntemi de içine alan bir mesele olmakla birlikte bütüncül anlamda insan ve fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi derinlemesine anlayabilmek için ilk olarak çevre üniteleri kapsamında davranışların ve davranış ortamı kavramının anlaşılması gerekmektedir.

Ekolojik çevre yaklaşımının eleştirilerine bakılacak olursa, davranış kişilerden bağımsız olarak zaman ve mekanla ilişkilendirmesi ile bu modelin, algısal ve kişisel özelliklerin davranış ortamında gerçekleşen davranışlarla nasıl bağlantılı olduğunu değerlendirmede eksik kaldığı öne sürülmüştür. Çevre yaklaşımı ile ilgili olarak yalnızca belirli fiziksel bileşenlerin değişkenliği üzerine çalışmaya imkan verdiği ve bu sebeple gündelik hayatın sosyo-kültürel bağlamını ve ortamını yansıtmakta kısıtlı bir bakış sunduğu yönünde eleştirilmiştir.

Diğer yaklaşımlardan farklı olarak ekolojik çevre modeli, insan-çevre ilişkisini yalnızca çevresel özellikler veya yalnızca bireysel, biyolojik ve duyuşsal özellikler üzerinden kurmaz fakat ikisinin karşılıklı etkileşimi olarak inceler. Bunu yaparken de ampirik verilerin davranış örüntüleri üzerinden elde edilebileceğini kanıtlar. Ekolojik model, bu özellikleri ile çevre modelleri yaklaşımları arasında en geniş kapsamlı model olarak kabul edilmektedir.

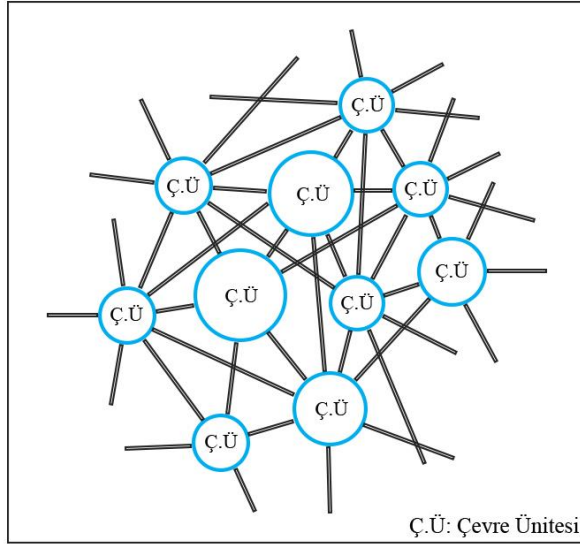
2.4 Ekolojik Çevre Modeli Kapsamında Fiziksel Çevre ve Çevre Üniteleri

Kavramı

Ekolojik çevre modelinin, insan ve çevre arasındaki ilişkilere bakış tarzının tümel niteliği ve çevrenin incelenmesinde veri toplamaya yönelik analiz metotları sunması nedeniyle tez çalışmasının teorik çerçevesi, bu model üzerinden oluşturulmuştur. Bir bütün olarak çevre, rastlanabilecek en karmaşık sistemlerden biridir. Bu model kapsamında, karşılıklı ilişkiler bütünü olarak değerlendirilen çevre, ilişkilerini, kendisini etkileyen faktörler ve var olan bileşenler üzerinden çeşitli şekillerde kurarak karmaşık bir sistem oluşturmaktadır. Bu karmaşıklığın analizi, çevreyi etkileyen faktörlerin ve var olan bileşen sayısının sayıca fazla olması dolayısıyla imkansız denebilecek kadar güçlüdür. Bu nedenle, ekolojik modelin uygulanabilirliğini sağlamak açısından çevre sisteminin, analiz edilebilir parçalara bölünmesi gerekmektedir. Parçalardan her biri, birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde olan birer çevre ünitesidir (Şekil 2.1). Karmaşık çevre sisteminin bir ögesi olarak, fiziksel çevre, benzer şekilde analiz edilmek amacıyla, içinde barındırdığı faktör ve

bileşenler üzerinden parçalara ayrılmaktadır. Bu parçalar, fiziksel çevrenin üniteleridir. Baker'a (1968) göre çevre ünitelerinin belirgin üç özelliği vardır:

- Ünite, araştırmacıdan bağımsız olarak kendiliğinden oluşur.
- Her ünitenin bir zaman-mekan konumu vardır.
- Üniteler birbirinden farklılaşan iç davranış örüntülerine sahiptir, bu şekilde ayrışır.

Şekil 2.1 : Erkman'ın (1992) çevre sisteminin parçaları ve çevre üniteleri ile ilgili diyagramı

Çevre üniteleri, insan ve çevre etkileşiminin bir sonucu olarak fiziksel ve davranışsal özelliklerin ikisini beraber bulundurmaktadır. Dolayısıyla, fiziksel çevre, çevre ünitelerine bölündüğünde, ünite kendisini oluşturan fiziksel ve davranışsal özellikleri taşır. Bir fiziksel çevre ünitesini niteleyen, isimlendiren sözcük, o fiziksel çevre ünitesinin özelliklerini de içermektedir. Bu özellikler, o fiziksel çevre ünitesini oluşturan fiziksel ve davranışsal özelliklerdir. Tanımlara bakıldığında bu anlaşılır. Örneğin, yol kelimesi “bir yere gitmek için üzerinden veya içinden geçilen yer” olarak tanımlanmaktadır. Geçmek hareketi yolun davranışsal özelliğini belirtirken, yer ifadesi fiziksel özelliğini göstermektedir (Erkman, 1982). Görüldüğü gibi fiziksel ve davranışsal özellikler daima birlikte belirlenmektedir. Bu bağıntı, aynı zamanda çevre insan ilişkilerini incelerken karşılıklı ilişkileri göz önünde bulunduran ekolojik çevre modelinin seçilmesinin uygunluğunu da ortaya koymaktadır.

2.4.1 Davranış ortamı ve fiziksel çevrenin davranış ortamı oluşturan özellikleri

Davranış ortamı kavramı (*behavior settings*) ekolojik çevre modelinin merkezi ve çekirdek çevre ünitesidir (Barker, 1968). Bir davranış ortamı, davranışın gerçekleştiği yer olarak davranış örüntüsü ve fiziksel çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi temsil eder. Bu açıdan hem davranışsal hem de fiziksel niteliktedir. Davranış ortamı (BS) kavram olarak “eylem mekanı” anlamında kullanılmaktadır. Fiziksel çevre, belirli davranış ve eylemlere imkan veren davranış ortamlarının bir setinden oluşmaktadır. Davranış ortamları, belirlenmiş bir zaman dilimi içerisindeki eylem ve mekanların istikrarlı kombinasyonlarıdır. Bir kullanıcı tarafından algılanan bir fiziksel çevre nesnesi aynı ortam içerisindeki diğer bir kullanıcıya göre farklılık gösterebilir. Çünkü kullanıcıların farklı ihtiyaçları ve duyuşsal özellikleri vardır. Bu sebeple, davranış ortamları yer ile özelleşmiş davranış örüntülerini açıklar ve insan davranışının doğasını analiz etmek adına geniş bir çerçeve sunar (Lang, 1987). Bütün davranışlar, davranış ortamına zorunlu olarak aittir. Davranış ortamının dışında hiçbir davranış yer alamaz. Davranışlar, bireysel farklılıklardan bağımsız olarak davranış kapsamını oluşturur. Bu, kişisel farklılıkları yok saymak demek değildir; ortam kurgusuna göre yön değiştiren davranışların mevcut olduğunu savunmaktır (Bechtel, 2000). Davranışın, fiziksel çevreyle olan bağı, bu savı destekler niteliktedir.

Davranış ortamı ile ilgili yapılan çalışmalarda, davranış ortamının karakterini belirleyen özellikler ve fiziksel çevrenin davranış ortamı oluşturan özellikleri üzerinde durulmuştur. Barker (1968), BS’lerin karakterini belirleyen unsurları şu şekilde sıralamıştır:

- Yinelenen, tekrarlı ve süreklilik gösteren eylemlerin oluşturduğu bir davranış örüntüsü
- Belirli bir fiziksel çevre düzeni
- Birey ve çevre arasındaki uyum
- Belirli bir zaman aralığı

Süreklilik gösteren eylem ifadesi ile anlatılmak istenen, belirli bir fiziksel çevre düzeni içinde ve zamanda bir davranışın tekrar tekrar yeniden meydana gelişidir. O fiziksel çevre içinde, davranış gerçekleşirken, o davranışın tekrarlandığını gözlemlemek mümkünlüğü ve fiziksel ve davranışsal özelliklerin birlikteliği kastedilmektedir. Örneğin, bir spor stadyumu, davranış ortamı olarak fiziksel bir yapıya sahiptir, belirli bir alanı, koltuk düzeni, ışıklandırması ve atmosferi vardır. İçinde gerçekleşen spor

karşılaşmaları veya farklı kullanım amaçlarına göre ise davranışsal nitelikler doğrultusunda kültürel olarak bir değer ve amaç taşır. Stadyumun fiziksel çevre nitelikleri farklı spor etkinliklerinin gerektirdiği eylemlerden etkilenip değişirken, eylemler de bu niteliklerin kullanım biçimini değiştirmektedir. Stadyumun bu davranış ortamı, orada meydana gelen ve süreklilik gösteren eylemlerden oluşan davranış örüntüleri ile fiziksel çevre arasındaki karşılıklı ilişkiyi temsil etmektedir (Winett, 1991). Davranış ortamlarının özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda kapsayıcı bir takım özellikler geliştirilmeye çalışılmıştır. Wicker (1979), davranış ortamlarının temel özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Davranış ortamları, etkin, örgütlü, kendini düzenleyen, yöneten ve yönlendiren sistemlerdir. İnsanların eylemleri gerçekleştirdiği pasif sistemler olarak düşünülmemelidirler.
- Davranış ortamları, içindeki nesneleri ve öğeleriyle birlikte insanlara kendi kurgusu, tasarım programı çerçevesindeki eylemleri dayatır. Bu açıdan, insanlar genellikle bir amaç doğrultusunda tatmin olmak üzere bir davranış ortamına girerler. Ortamın sağlayacağı bir amaç ve tatmin vardır.
- Davranış ortamı, insanlar ve ortamın donatıları olmak üzere iki geniş öge sınıfını barındırır. İki öge de sınırlarla çevrelenir.
- Davranış ortamı, insanın algısal özellikteki mekanizma çeşitliliğinin işlemesine karşın kararlılığını sürdürür.
- Davranış ortamı, eylemler ve ortamdaki nesneler, öğeler arasında koordineli bir uyum sağlar. Bu uyum, davranış ortamının bütünlüğünü oluşturur.
- Davranış ortamları “gerçek” ve “somut” ortamlardır. Zaman ve mekan sınırları tam olarak ifade edilebilir.
- Davranış ortamı, eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için gereken en az veya en çok insan sayısı aralığında değişen bir katılım oranına bağlı olarak var olabilir. Ortamdaki değişiklikler bu orana bağlı olarak kendi içinde ayarlanır.
- Davranış ortamı içindeki insanlar ikame edilebilirler. İnsanları, ortamın ikame edilebilir ve birbiriyle değişebilir nitelikteki öğeleridir.
- Davranış ortamları, içlerinde alt ortamları barındırır ki bunlar birbiri ile son derece bağlı ortamlardır. Belli bir seviyede, birindeki değişim, diğerlerinde ilintili bir değişiklik yaratacaktır.
- Davranış ortamları yalnızca birbirleriyle belli ilişkiler kurmakla kalmazlar ayrıca topluluktaki fiziksel ve sosyal çevre ile de ilişki içindedirler. Ayrışmış

 niteler olarak tanımlansalar da neticede topluluktaki davranış akışının bir parçasıdır. Bu sebeple, toplum değiştikçe ortamlar da değiştir.

Devam eden yıllarda, davranış ortamlarının temel özellikleri ile ilgili yine Wicker (2002) tarafından kavramsal çerçeveyi tamamlayıcı bir hale getirmek için daha genişletilmiş bir davranış ortamı kapsamı oluşturularak bir takım detaylandırmalar yapılmıştır. Bu detaylandırmalar şu şekildedir:

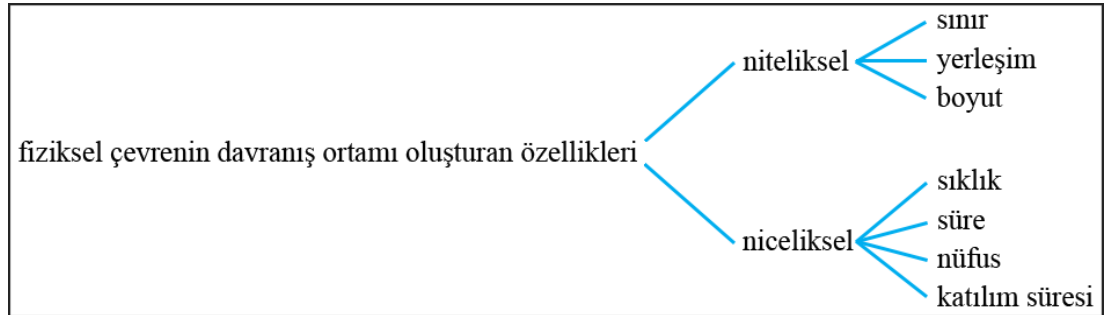
- Davranış ortamları, bir başlangıca ve sona sahip olarak gelişimsel döngüler içerir.
- Davranış ortamları, katılımcıların etkileşimleri sonucu oluşması sebebiyle sosyal yapı niteliği taşırlar. Bu anlamda kurucularından etkilenirler.
- Davranış ortamları, daima değişim içindedir. Bir an içinde, saatten sate, günden güne katılımcılar tarafından sürekli şekilde oluşturulur ve yeniden yapılandırılırlar.
- Her yeni davranış ortamı, kendi yaşam döngüsüne sahip olması sebebiyle kendine haştır.
- Davranış ortamları, politik, ekonomik, coğrafik etkileri içeren daha geniş çevrelerden etkileri barındırabilir. Bu etkiler, daha geniş bir normatif sistemin davranış ortamıyla olan ilişkileridir.

Davranış ortamları fiziksel çevrenin farklı yapılanmasıyla birey ve gruplar için farklı eylem sistemlerine imkan sağlayarak bu anlamda zengin bir  evre oluşumunu destekler. Dinamik ve değişken ortamlar olarak davranış ortamı insanların içinde adapte olabileceği ortamlardır. Bu açıdan, Bechtel (1977), herhangi bir kültürdeki herhangi bir insanın, davranış ortamlarını tanıyıp tanımlayabileceğini, bu durumun davranış ortamlarının ilgi çekici bir özelliği olduğunu belirtir. Çoğunlukla gündelik hayatın tekrarlı olaylarının gerçekleşmesi sebebiyle bütün davranışları içinde barındıran davranış ortamları, gözlemcinin bu ortamlardaki herhangi bir katılımcıyı bilgi sağlayan öge olarak kullanmasını imkanlı hale getirir. Davranış ortamlarıyla ilgili çalışmalar genellikle kamusal olarak ulaşılabilen yerlerde yürütülmüştür (Wicker, 1987). Toplumun her kesimi tarafından kullanılan kamusal alanların bu anlamda zengin bir çalışma alanı sağlayacağı açıktır.

Sonuc olarak, davranış ortamlarına ilişkin pratik, nesnel ve uygulanabilir genel bir değer şudur ki; bu ortamlar, tasarım ve araştırma problemlerini çalışmak için toplanması gereken verilerin kaynaklarıdır (Erkman, 1982). Davranış ortamlarının

analitik olarak incelenmesi ile sağlanacak olan fiziksel ve davranışsal bilgiler ileride başka kuram ve uygulama araştırmalarında kullanılabilir.

Davranış ortamı ile ilgili kavramsal çerçevenin aktarılmasından sonra fiziksel çevrenin, davranış ortamı oluşturan özelliklerinin incelenmesi davranış ortamının bütüncül olarak kavranması açısından önemlidir. Fiziksel çevrenin, davranış ortamı (BS) oluşturan özellikleri, niteliksel ve niceliksel olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır (Şekil 2.2). Niteliksel özellikler, sınır, yerleşim ve boyuttan; niceliksel özellikler sıklık, süre, nüfus ve katılım süresinden oluşmaktadır (Bechtel, 1977; Lang, 1987). Niteliksel özelliklerden sınır, davranış ortamı sınırlarının belirleyicisi olarak davranışın başladığı ve son bulduğu yerler ile tanımlanır. Davranış ortamı zaman ve mekana sınırları tam olarak ifade edilebilen ortamlar olarak sınırları kendi içindeki davranışlar doğrultusunda tanımlanan ve değişebilen ortamlardır. Sınırlar değişebilir ancak fiziksel çevre öğeleriyle ilgili bir belirsizlik olmadığı müddetçe sınırlarının tanımlı olma özelliği değişmez. Yerleşim özelliği, bir kurguya, programa göre inşa edilmiş, düzenlenmiş çevreyi yani fiziksel çevreyi niteler. Fiziksel çevre, yerleşim özelliği üzerinden farklı kurgulanış biçimleriyle farklı davranış ortamları yaratabilir. Son niteliksel özellik olarak boyut, fiziksel çevre ünitelerinin kendi içlerindeki kapasiteleri ile tanımlanan en küçük birimin tüm hacmi olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 2.2 : Bechtel (1977) ve Lang (1987) tarafından niteliksel ve niceliksel olarak ayrılan fiziksel çevrenin davranış ortamı oluşturan özellikleri

Fiziksel çevre ünitelerinin boyut çeşitliliği, davranış ortamı ve davranışın niteliği üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir (Erkman, 1982). Bu nitelikle ilgili olarak Gump (1987), farklı büyüklüklerdeki okullar üzerinde yaptığı çalışmada, okulların çeşitli boyutlara duyarlı olduğundan bahseder. Bu çalışmaya göre büyük ölçekli okullarla kıyaslandığında küçük ölçekli okullardaki öğrenciler, daha fazla sayıda aktivitede bulunmakta ve etkinliklerde daha yoğun bir katılım gerçekleştirmektedir. Bu boyut

araştırması, farklı büyüklükteki kilise, çalışma alanları ve küçük kasabalarda tekrarlanarak sonuçlar karşılaştırılmış ve benzer neticelerin elde edilmiş olduğu saptanmıştır. Buradan hareketle, kıyaslama bakımından küçük ölçekteki davranış ortamlarının insanları etkinliklere daha çok dahil ederek katılıma teşvik ettiği ve katılımcılardan daha çok talepte bulunduğu, büyük ölçekteki davranış ortamlarının ise insanları etkinlik kapsamı dışında bırakmaya daha eğimli olduğu ve daha az talepte bulunduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde boyut ve birey etkileşimi konusunda çalışmalar yapan Bechtel (2000), küçük ölçekteki ortamlarda meydana gelen organizasyonların insanları daha önemli hissettirdiğini, bu insanların bir işi daha iyi yapmayı daha gerekli gördüklerini göstermiştir.

Fiziksel çevrenin davranış ortamı oluşturan niceliksel özelliklerine bakılacak olursa, sıklık, davranış ortamının incelenen zaman aralığında kaç defa gerçekleştiğinin ifadesidir. İncelenen zaman aralığı, genellikle bir sene olarak belirlenir. Bir sene boyunca gözlemlenerek incelenen davranış ortamının, içinde gerçekleşen insan eylemleri üzerinden hangi sıklıkta olduğu takip edilir. Süre niceliği, bir senelik zaman aralığında incelenen davranış ortamının devamlılığının sağlandığı saatlerin toplam sayısı ile elde edilir. Nüfus, bir sene içinde incelenen davranış ortamına giren tüm insanların sayısal karşılığıdır. Katılım süresi, incelenen davranış ortamında grup veya bireysel olarak bulunan insanların, o davranış ortamı içinde geçirdiği saat sayısı üzerinden belirlenir. BS'lerin niteliksel ve niceliksel özellikler olarak ayrıştırılıp bu özellikler üzerinden analiz edilerek incelenmesi çevre ünitesi kavramının sistematik yapısını desteklemektedir.

2.4.2 Davranış ortamında meydana gelen davranışların değerlendirilmesi

Ekolojik çevre modeli, davranış ortamında meydana gelen davranışları çeşitli yöntemler kullanarak belirlemektedir. Bu yöntemler, davranış örneğinin kaydedilmesi, davranış ortamı araştırması, anlatı modeli, K-21 ölçeği olmak üzere temel olarak dörde ayrılır. Davranış örneğinin kaydedilmesi yöntemi, günlük davranışın gözlemlenmesi esasına dayanır. Gün boyu belirli bir kişi aktivitesi gözlemlendiğinden kişi odaklıdır (Wicker, 2002). Zaman açısından uzun bir çalışma aralığına ihtiyaç duyulması dolayısıyla gözlemci ekibi gerektirir. Davranışlar gözlemlendikten sonra davranış ortamı belirlenir ve bu açıdan davranışın gerçekleştiği çevre ile ilgili işe yarar bilgi sağlar.

Davranış ortamı araştırması yöntemi, yere, zamana, sıklığa, nüfusa, yaş grubuna ve bir takım başka detaylara göre bir davranış seçkisi oluşturan sistematik bir yöntemdir. Temel olarak, insanların, fiziksel çevrenin nitelikleriyle ne yaptığını ölçer (Bechtel, 1977). İki yönden avantaj sağlamaktadır; ilki, geçerli veri toplamak için doğrudan bir yöntem olması, ikincisi ise bir evin odasından açık kamusal alanlara kadar farklı genişlikteki mekanlarda davranışı belirli kriterler üzerinden ele alarak tarafsız bir şekilde gözlem yapmaya imkan veren bir yöntem olmasıdır. Dezavantajı ise zaman alan bir yöntem olmasıdır genellikle bir yıllık zaman dilimi baz alınır. Ancak duruma ve amaca göre kısa zaman aralıklarında da yapılabilir. Ekolojik çevre modeli kapsamında en yaygın olarak kullanılan yöntemdir. Bu yöntem, tez çalışması kapsamında sosyal medya araçları vasıtasıyla alan araştırmasında kullanılmıştır.

Anlatı modeli, gözlemcinin, davranış ortamında süreklilik gösteren amaçsal eylemleri gözlemlediği modeldir (Wicker, 2002).

K-21 ölçeği, birden fazla davranış ortamını yedi kıstas üzerinden değerlendirerek bu ortamları ayırtırmayı hedefleyen bir yöntemdir. Kıstaslar arasında, her iki ortamdaki ortak mekanlar, her iki ortamda da bulunan nesne ve donatılar, zaman ortaklığı, her iki ortama da giren insan sayısı ve ortak davranışlar bulunmaktadır (Bechtel, 1977). Her bir kıstas yedi puanlık değerlendirme ölçeğine sahiptir. Toplam sonuç olarak değerlendirme puanı, yirmi bir sayısına ulaşır ise bu iki davranış ortamı ayrı ortamlar olarak değerlendirilir; yirmi bir sayısının altında kalırsa iki davranış ortamı benzerlikten dolayı tek bir ortam olarak değerlendirilir. Bu yöntemlere ek olarak, arşiv araştırması, belgeler, röportajlar ve anketlerin de çalışmayı yorumlamak açısından faydalı bilgi sağlayacağı belirtilmiştir.

2.4.2.1 Davranış örüntüleri kavramı ve fiziksel çevrenin sağlayıcılık özelliği

Bir fiziksel çevre ünitesi olan davranış ortamında gerçekleşen eylemler farklı şekillerde ve değişen derecelerde fiziksel çevrenin etkisi altındadır. Herhangi bir BS'de gerçekleşen eylemleri anlamak için öncelikle o eylemin mekânsal bilgisi hakkında düşünmek gerekmektedir.

Alexander (1977), belli davranışları belli tasarım özelliklerine bağlayan “pattern analysis” kavramını yaramıştır. Normatif bir yaklaşım olan örüntü analizleri, tasarım bileşenlerini davranışa bağlayarak tasarım sürecini daha sistematik hale getirmeye çalışmıştır. Benzer şekilde Gibson (1979), davranışları çevrenin imkan verdiği veya

kısıtladığı koşullar üzerinden değerlendirerek çevre ile davranış ilişkisini vurgulamış ve davranış örüntüleri kavramını oluşturmuştur. Ona göre belli bir zaman içinde ve belli bir yerde süreklilik gösteren tekrarlı eylemler davranış, örüntüsünü oluşturmaktadır. Kaminski (1991), Alexander'ın örüntü kavramı ile Gibson'un örüntü kavramının birbiriyle örtüşen nitelikte olduğunu belirtir.

Davranış örüntüleri kavramı ekolojik çevre modeli kapsamında çevrenin sağlayıcılık özelliği üzerinden geliştirilmiştir. Çevrenin sağlayıcılığı, ekolojik çevre modeline çok önemli katkılarda bulunan güçlü bir konsepttir (Yıldız, 2004). Sağlayıcılığı algılama becerisi, insanların fizyolojik olgunluğunun bir sonucudur, doğuştan gelir. Bu konseptin bakış açısı, fiziksel çevreyi bir takım imkanlar sağlayan bir ortam olarak ele alır. Sağlayıcılık, çevrenin ve dolayısıyla fiziksel çevrenin fonksiyonelliği üzerinden tanımlanan bir özelliktir. Fiziksel çevrenin, zihinsel bir temsili değildir ve ekolojik anlamda gerçektir. Örneğin, hava, görsel algı sağlar, yansıtıcı yüzeyler optik bilgi edinmeyi sağlar. Oturduğumuz yerler “oturulabilecek” yerlerdir, koştüğümüz yerler “koşulabilir” özelliktedir (Bechtel, 1997). Bu açıdan, fiziksel çevre ve insan arasındaki temel ilişki, sağlayıcılık özelliği üzerinden kurulur ki bu durum fiziksel çevrenin eylemlere izin veren, onları destekleyen yönüne işaret eder.

Fiziksel çevrenin yapısı, farklı davranış ortamlarına, farklı davranışlara ve dolayısıyla farklı davranış örüntülerine imkan verecek şekilde kurgulanabilir. Fiziksel çevrenin sağlayıcılığı, bir bireyin çevre kurgusuna bağlı olarak davranış tercihlerini genişletir veya kısıtlar. Diğer bir ifade ile fiziksel çevre bazı davranışları destekler, bazılarını kısıtlar (Yıldız, 2004). Bazı ortamlar, belirli bir davranış örüntüsünü diğer ortamlara göre “daha iyi” sağlar. Bu açıdan fiziksel çevrenin bir parçası olan davranış ortamı ile davranış örüntüsü arasında sıkı sıkıya örülü bir ilişki vardır. Sağlayıcılık özelliği ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında bir davranış ortamının temel olarak tek bir davranış, diğer davranışlara kıyasla daha iyi desteklediği görülmektedir. Davranış ortamı, baskın olarak tek bir davranış tarafından yönetilme eğilimi gösterir (Lang, 1987). Örneğin, bir rekreasyon alanındaki yeşil alan, bir davranış ortamı olarak temelde oturma davranış örüntüsü tarafından yönetilme eğilimindedir. Ancak bir dış kamusal alan olarak, oturma davranışıyla beraber eş zamanlı başka davranışlar da bu alanda gerçekleşmektedir. Benzer şekilde bir stadyum, dini bir toplantı mekanı veya konser alanı olarak kullanılabilir ancak futbol maçını bunlara göre daha çok destekler (Winett, 1991). Gehl (1987), bu durumu, fiziksel çevrenin imkan sağladığı koşullar doğrultusunda

çeşitlenebilen insan eylemlerine bağlar ve fiziksel çevrenin, eylemleri değişen derecelerde etkileyen bir faktör olduğunu belirtir.

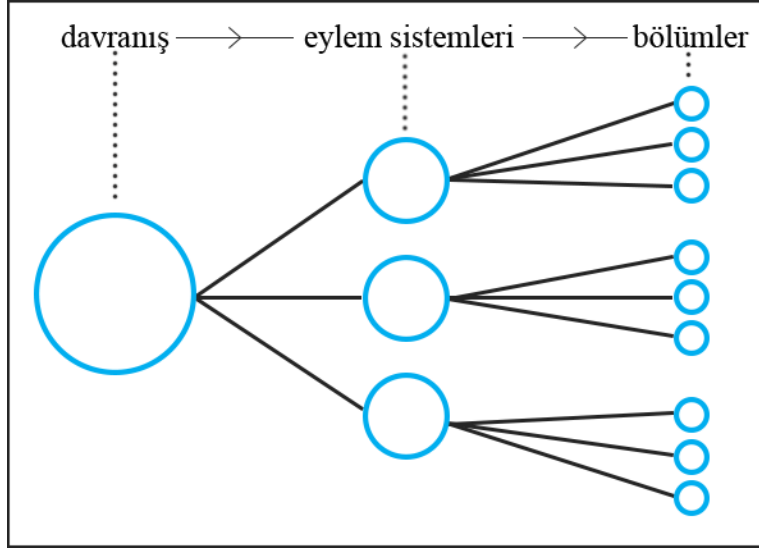
Fiziksel çevrenin sağlayıcılık özelliği ile ilgili bilinmesi gereken iki önemli nokta bulunmaktadır: bu özellik, ilişkisel bir özelliktir ve bir algılayana bağlı olmaksızın fiziksel çevrenin bir özelliğidir. Bir algılayan bağlı olmama durumu ile kast edilen bu özelliğin fiziksel çevreye bağlı olan, fiziksel çevreden hareketle oluşan bir özellik olduğudur çünkü sağlayıcılık özelliği farklı öznel durumlar doğrultusunda bir bireye bir davranış için imkan sağlarken diğerine sağlamayabilir. Sağlayıcılık özelliği, fiziksel çevreye has gelişmesi, özgün olması ve değişkenlik göstermesi sebebiyle önemli bir kavram haline gelmektedir (Heft, 2001). Ancak fiziksel çevrenin, bireyden bireye farklılık gösteren imkan sağlama özelliği, bu özelliğin, fiziksel çevreye ait bir özellik olduğu durumunu değiştirmez.

2.4.2.2 Davranış örüntülerini oluşturan eylem sistemleri ve episodlar

Fiziksel çevre, davranış ortamı ve davranış örüntüsü birer çevre ünitesi olarak kendilerinden daha büyük ve karmaşık bir çevre sisteminin parçasıdır. Davranış ortamında gerçekleşen davranış örüntüleri de benzer şekilde kendi alt ünitelerine ayrılarak incelenebilir. Alt üniteler, ait oldukları çevre ünitelerinin özelliklerini gösteren en küçük birime kadar ayrıştırılabilir. Davranış ortamı ve davranışların sahip olduğu zaman, mekan konumu, nüfus, işlev gibi özellikler aynı zamanda alt üniteler olarak ayrıştırılan davranış örüntülerinin de özellikleridir. Bu sebeple, davranış örüntülerini oluşturan tekrarlı eylemler mekânsal davranışlardır ve bu eylemlerin gerçekleştiği mekanları tespit etmek mümkündür. Belli bir amaca yönelik tüm eylem ve eylem sistemleri tekrarlanarak bu mekânsal davranış örüntüsünü oluşturmaktadır.

Fiziksel çevre üniteleri kapsamında, eylem sistemleri kendi içlerinde alt ünitelere ayrılarak sistematik bir şekilde incelenebilir. Eylem sistemleri, bir davranış biçimini oluşturan, birbiri ile ilişkili, fakat kendi içlerinde anlamlı, ayrı bölümlerden (episode) meydana gelmektedir. Her bölüm ise, belirli bir yer ve zamanda gerçekleşen, organize olmuş eylem sıralarıdır (Lang, 1987). Örnek olarak, alışveriş davranışı, eylem sistemleri olarak mekana girmek, alınacak eşyayı seçmek, ücretini ödemek ve mekanı terk etmek şeklinde ayrılabilir. Bu eylem sistemlerinden mekanı terk etmek episode'lar olarak ise kapıya yürümek, kapıyı açmak, dışarı çıkmak olarak ayrılabilir (Erkman, 1982). Davranış ortamındaki davranışları gözlemleyen bir araştırmacı, bu

davranışları alt üniteler kapsamında, ait olduğu ünitenin özelliklerini taşıyan en küçük birimlere ayırarak incelediğinde davranışların, eylem sistemlerinden ve eylem sistemlerinin de alt bölümlerden oluştuğunu görecektir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 : Davranış oluşturan eylem sistemleri ve bölümleri

2.4.2.3 Davranış örüntülerinin eylemler üzerinden sınıflandırılması

Davranış örüntülerini oluşturan eylemler, farklı nitelikler üzerinden sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar, dış mekandaki eylem tiplerini belirlemeye yönelik geliştirilmiştir. Bunun sebebi, fiziksel çevrenin hangi eylemlere izin verip hangilerini kısıtladığının dış mekanda doğrudan doğruya gözlemlenebilmesi, yoğun kullanıma sahip fiziksel çevrelerde davranış çeşitliliğine ilişkin etkin bilgi edinilebilmesi ve dış mekanın, eylemleri birey veya grup bazında inceleme fırsatı vermesidir.

Gehl (2003), üç tip dış mekan eyleminden bahseder. Bu eylemler, zorunlu eylemler, isteğe bağlı eylemler ve sosyal eylemlerdir (Çizelge 2.1). Zorunlu eylemler, fiziksel çevrenin kalitesinden oldukça az etkilenen, eylemi meydana getirenin seçme şansı olmadığı ve planlanmış zaman aralıklarında ve yerde gerçekleşen eylemler olarak tanımlanmaktadır. İşe gitmek, okula gitmek için otobüs beklemek, kargo dağıtım yapmak gibi eylemler bu tipe örnek olarak verilmiştir. İsteğe bağlı eylemler, fiziksel çevrenin kalitesine oldukça bağlı olarak gelişen ve ancak fiziksel çevre koşulları kişiler için optimum düzeyde olduğu zaman gerçekleşen bireysel eylemler olarak ifade edilmektedir. Güneşlenmek, temiz hava almak, parkta oturmak gibi eylemler bu

tiye 6rnek olarak g6sterilmiştir. Sosyal aktiviteler ise spontane olarak gelişen ve grup dinamiğinden etkilenen eylemler olarak tanımlanmaktadır. Arkadaşlarla buluşmak, sohbet etmek, dinlemek, izlemek bu tipin 6rnekleri olarak verilmiştir.

Çizelge 2.1 : Gehl'in (2003) dış mekan aktivitelerini sınıflandırarak fiziksel evre kalitesi üzerinden değerlendirdiği tablo

	Fiziksel evre Kalitesi	
	Zayıf	İyi
Gerekli / Zorunlu Aktiviteler	●	●
İsteğe Bağlı Aktiviteler	●	●●●
Sosyal Aktiviteler	●	●●

Rapoport (1987), her bir eylemin temelini oluşturan 6ęenin kültürel ve sosyal değişkenler olduğunu savunmaktadır. Davranışı belirleyen şeyin kültür olduğunu ve bu yüzden kültürün, mekan kullanımını araştırırken mutlaka g6z 6nnde bulundurulması gerektiğini ifade etmektedir. Ona g6re, eylemler, hareketler üzerinden iki ana sınıfa ayrılabilir: yaya olmayan hareket ve yaya hareketi. Yaya olmayan hareket ile kast edilen taşıtların hareketidir. Yaya hareketi ise kendi içinde, dinamik yaya hareketi ve statik yaya hareketi olmak üzere ikiye ayrılır. Benzer şekilde eylemleri, yaya hareketi üzerinden sınıflandıran Williams (1995), dış mekandaki rekreasyonel eylemler ve trafik ilişkisi üzerinden yaya hareketini d6rde ayırır: yürümek ve dolaşmak, ticari eylemler, ocuk oyunları, sosyalleşme. Bütün bu sınıflandırmalar, eylemleri farklı açılardan değerlendirmekte olup farklı eylem bağlamları sunmaktadırlar.

3. FİZİKSEL ÇEVRENİN ANALİZ EDİLEBİLİR BİR ÜNİTESİ OLARAK KAMUSAL ALAN VE FİZİKSEL ÇEVRENİN KAMUSAL ALAN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1 Kamusal Alan ve Fiziksel Çevre İlişkisi

Fiziksel çevre kavramsal olarak bütün insan davranışlarını destekler. Eylemlere imkan sağlayan veya eylemleri kısıtlayan bir takım fiziksel çevre özellikleri, eylemlerin gerçekleştiği mekanla ilgili özelliklerdir. Kamusal alan ve fiziksel çevre ilişkisi buradan temellendirilerek kamusal alanın davranış ortamı oluşturabilecek nitelikte mekanlar barındırdığı ifade edilmiştir (Barker, 1968). Ancak davranış ortamı konseptini kamusal alana uygulamanın bir takım zorlukları bulunmaktadır. Kamusal dış mekanlar, her zaman belirli bir aktivite, eylem ve davranış programına sahip olmayabilir. Ancak fiziksel çevrenin düzeni, donatılarının yapısal özellikleri, davranış ortamını destekleyici nitelikte ise kamusal alan, davranış ortamına ev sahipliği yapar böylece insan ve fiziksel ortam arasındaki etkileşim, davranışlar üzerinden kamusal alanda kendini gösterir. Bu anlamda, kamusal alan, gözlemlenebilen ve ekolojik çevre modeli kapsamında incelenen davranışlar ve eylem sistemlerinin mekanı olarak incelenebilir.

3.1.1 Kamusal alanın fiziksel çevre ve üniteleri kavramları üzerinden değerlendirilmesi

Kamusal alan, dış mekan eylemlerin gerçekleştiği mekanları barındırması nedeniyle fiziksel çevrenin ünitesi haline gelir ve çevre üniteleri kapsamında analiz edilebilir. Dış mekanlar, kamu hayatını açık eder. Bu mekanlarda, bireyler ve gruplar bir topluluğun parçası olarak bulunurlar. Birey ve grupların dolaşmak, alışveriş yapmak, oturmak, etrafi izlemek, görmek, görülmek ve daha birçok amaçsal veya araçsal eylemleri için mekan sağlayan çevre ünitesi kamusal alandır. Kamusal alan, eylemleri meydana getirecek her türlü faktör ve fiziksel özelliklerin potansiyelini bünyesinde barındırır. Fiziksel çevrenin inşa edilme niteliği de bu anlamda kamusal alanla örtüşmektedir. Tasarımcılar, fiziksel çevreyi, dış mekandaki hayatı, diğer bir

ifade ile kamu hayatını destekleyecek şekilde, “başarılı” ve etkin kullanılan kamusal alanı inşa etmek amacıyla şekillendirirler. Dış mekandaki hayatın, insan eylemleri üzerinden gelişmesi sebebiyle kamusal alan ile fiziksel çevrenin insan eylemlerini destekleyen davranış ortamı birbirine denk kavramlar haline gelmektedir.

3.1.1.1 Kamusal alanın davranış ortamı ve davranış örüntüleri

Fiziksel çevrenin davranış ortamında gerçekleşen davranışlar, bu çevrenin imkan verdiği eylemler ve tekrarlı eylemlerin dönüştüğü davranış örüntüleri çevre üniteleri sistematüğinde düşünöldüğünde paralel bir işleyişin kamusal alan için de geçerli olduğı söylenebilir. Fiziksel çevre kapsamını oluşturmak adına yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu kent meydanlarında, sokaklarda, rekreasyon alanlarında yani dış mekanlarda gerçekleştirilen çalışmalardır. Çünkü dış mekan kullanımını etkileyen faktörlerin çok sayıda oluşu, bu mekanları, bir takım eylemler için davetkar kılar ve böylece bu mekanlarda birden çok davranış örüntüsü meydana gelir. Davranış örüntüleri incelendiğinde bu örüntülerden elde edilen verilerin mekan kullanımına dair önemli bilgiler verdiği görölmektedir. Bu bilgilerin önemi, mekanın tasarlanabilir olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğın, Taylor (1987), blok dizileriyle çevrelenen sokakları ve bu sokakların kesiştiğı noktaları inceleyerek kesişim noktalarının daha esnek bir davranış ortamı oluşturduğunu belirtmiştir. Bu konuda çalışan bir tasarımcı, bu bilgiyi, tasarım amacı doğrultusunda bir davranış ortamı yaratmak üzere kullanabilir. Çalışmalarda elde edilen mekânsal bilgiler, gelecekte tasarlanacak mekanlar için farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Özellikle kamu hayatının cereyan ettiğı dış mekanları daha etkin ve daha yaşayan yerler haline getirmek noktasında bu bilgiler hayati değeri taşımaktadır.

Fiziksel çevrenin davranış ortamı özellikleri ve davranış örüntüleri ile ilgili nitelikleri kamusal alanla örtüşmektedir. Çevre üniteleri kavramını açıklarken belirtilen, çevre ünitesinin, çevrenin özelliğini gösteren en küçük birim olma özelliğı kamusal alan üzerinden düşünöülürse kamusal alanın fiziksel çevrenin bütün özelliklerini taşıdığı ve onun bir ünitesi olduğı söylenebilir.

3.1.1.2 Kamusal alan ve davranış örüntüleri arasındaki yapısal ilişki

Fiziksel çevrenin davranış ortamı ve insan davranışı yapısal olarak benzerlik taşımaktadır. Bu benzerlik, tasarım açısından davranış ortamlarının en önemli yönünü oluşturmaktadır. Davranışın sınırlarıyla ortamın sınırları arasında belirgin bir

ilişki vardır (Barker, 1968). Kamusal alan, davranış ortamını sınırlandıran ve içinde barındıran bir fiziksel çevre ünitesi olarak, davranış örüntüleri ile ortam arasındaki yapısal ilişkiyi içinde barındırır. Erkman (1982), futbol örneği ile bu durumu açıklar. Futbol alanının, sahanın sınırı aynı zamanda futbol oyununun da sınırıdır. Geniş, sınırsız bir alanda futbol oynandığı varsayıldığında bile futbol alanının bir süre sonra kendiliğinden oyunu saracak, çevreleyecek biçimde oluştuğu görülebilir. Aynı biçimde, oyun alanının yetersiz ve küçük olduğu durumda da örneğin oyuncu sayısının azalması, oyunun kurallarının değişmesiyle davranış örüntüsünün ortama uyduğu görülecektir. Bu uyum, davranış ortamı ve örüntüleri arasındaki yapısal ilişkiden kaynaklanmaktadır.

Kamusal alanın kullanım amaçları, tarihsel süreç içinde değişip çeşitlense de, kamusal alan her zaman insanların birbirleriyle bulunduğu, bilgi alışverişinde bulunduğu ve önemli olaylara sahne olan mekanlar olmuştur. Carr (1992), kamusal alanın, insanları birbirine bağlayarak topluluğu oluşturan, işlevsel ve ritüel eylemleri gerçekleştiği, gündelik hayatın rutini içinde veya dışında var olabilen ortak bir zemin olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla kamusal alanlar ile bu alanlarda gerçekleşen insan eylemleri arasında fiziksel çevre üzerinden kurulan yapısal bir ilişki vardır. Tavakolian (1990), Philadelphia'daki iki kent meydanını inceleyerek kentsel form ve mekanların, insan etkileşimini teşvik etmede doğrudan etkili olduğunu göstermiştir. Birbirinden farklılaşan alanlarda farklı şekilde çevrelenmiş alanların ve bu alanları birbirine bağlayan dolaşım yollarının incelendiği bu çalışmada, davet edici ve sosyal olarak daha etkin bir fiziksel çevre yaratılmasında en etkili olan öğenin fiziksel form olduğu belirtilmiştir. Kamusal alan ve davranış örüntüleri arasındaki yapısal ilişkiyi anlamak, fiziksel çevrenin, kamusal alan kullanımı üzerindeki belirleyiciliğinin bu ilişki aracılığıyla incelenebilir hale gelmesi açısından önemlidir.

3.1.1.3 Kamusal alanda gerçekleşen kullanıcı davranışlarının davranış örüntüleri kavramı üzerinden değerlendirilmesi

Tez çalışması kapsamında daha önce bahsedilmiş olan, davranış örüntülerini sınıflandırmak amacıyla eylem niteliklerini inceleyerek geliştirilen çeşitli eylem kategorileri, kamusal alandaki kullanıcı davranışlarını değerlendirmek için kullanılmaya elverişlidir. Davranış ortamı oluşturma açısından kamusal alanın fiziksel çevre ile kurduğu denklik düşünülürse bu eylem kategorilerinin, kamusal

alandaki kullanıcı davranışlarını değerlendirmek için elverişli olduğu anlaşılr. Davranış örüntülerinin özelliklerine bakılacak olursa, fiziksel çevre kapsamı içinde tanımlanan bu özelliklerin kamusal alandaki kullanıcı davranışlarında da mevcut olduğu görölmektedir. Davranış örüntüleri, gerçekleştiği ortama bağımlıdır. Coğrafi konum ve zaman konumu vardır. Örüntüler, eylem sistemleri ve bölümlerini barındırır. Kamusal alan ve davranış örüntüleri arasındaki yapısal ilişkiden hareketle, davranış örüntüleri ile ilgili bu özellikler, kamusal alandaki kullanıcı davranışları ile bire bir örtüşmektedir.

3.2 Fiziksel Çevrenin Kamusal Alan Kullanımına Olan Etkisinin Kullanıcı-Kamusal Alan Etkileşimi Üzerinden Değerlendirilmesi

Kamusal alanın sınırlayıcısı olarak fiziksel çevre, nitelikleri aracılığıyla kamusal alan kullanımını etkilemektedir. Bu etkinin araştırılmasında, kamusal alan ve fiziksel çevrenin ünitesi olan davranışlar, ekolojik çevre modeli yaklaşımı kapsamında analiz edilebilme özellikleriyle ampirik veri sağlamaktadır. Böylece fiziksel çevrenin kamusal alan kullanımı üzerindeki etkisini incelemek kullanıcı davranışları ile birlikte mümkün hale gelmektedir.

3.2.1 Kamusal alanda gözlemlenebilen davranış örüntüleri

En temel anlamıyla karşılaşma mekanı olan kamusal alan, kişilerin “diğerleri” tarafından görülüp algılandığı ortak bir kamu mekanıdır. Burada sergilenen davranışlar, herkes tarafından gözlemlenmeye açıktır. Ekolojik çevre yaklaşımının önerdiği ve kullandığı gözlem tekniklerinden daha önce çalışma kapsamında bahsedilmiştir. Bu yöntemler aracılığıyla kullanıcı davranışları not edilerek veri üretilme çalışmaları yapılabilir. Her durumda anlamlı veri üretilmemektedir ancak davranış örüntülerinin süreklilik gösteren ve tekrarlanan yapısı bu açığı kapatmaktadır. Gözlemlenen davranışlardan, davranış örüntüsü oluşturan eylem sistemleri, mekanla özelleşerek fiziksel çevrenin kamusal alan kullanımına olan etkisi hakkında bilgi sağlar. Kullanılan notasyon teknikleri, davranışların sıklığını, tekrarlanma zamanlarını, yerlerini belirlemek açısından önem taşımaktadır. İncelenen alandaki davranış çeşitliliğine uygulanan yöntem sonucunda mekânsal veriler elde edilir.

3.2.2 Sosyal medya aracılığıyla ifade edilen davranış örüntüleri

Dijital çağın getirdiği sosyal-medya araçları günümüzde oldukça yaygın olarak ve toplumun her kesimi tarafından kullanılmaktadır. Sosyal-medya araçları oluşturdukları sosyal platformlarda, kişilerin ve grupların nerede, ne zaman, ne yaptıklarını eş-zamanlı olarak göstermektedir. Sosyal platformlardaki hareketlilik içeriklerindeki zaman, mekan ve eylem bilgileri nedeniyle veri sağlayan araçlar olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan ekolojik çevre modelinin yöntemleri düşünüldüğünde temelde zaman, mekan ve eylem bilgileri hakkında bilgi toplayıp bu bilgilerden anlamlı veriler üretmeyi amaçlayan metotlar, sosyal-medya gönderilerinin içerikleriyle örtüşmektedir. Ekolojik çevre modelinin oluşturulduğu tarih ve buradan türeyen çalışmaların referansları 1960'lar ve sonraki yirmi-otuz senelik bir zaman dilimine denk gelmekle beraber, günümüz çağının getirdiği bir takım araçların kullanılmasına uygun olması bu modelin kapsayıcılığı ve güncelliğini bir kez daha vurgular.

Sosyal-medya araçlarından elde edilen davranış bilgilerine, fiziksel çevre ünitesinin alt ünitesi olan davranış örüntüleri kavramı ile yaklaşıldığında sosyal medya gönderilerindeki mekanlar ile ilgili davranış örüntüleri hakkında güncel veri üretilebilir. Üretilen veriler, ekolojik çevre modelinin klasik gözlem teknikleri ile de desteklenebilmektedir. Eş-zamanlılık özelliği, güncel veri sağlama imkanı vermesi, herkesçe ulaşılabilirliği nedeniyle sosyal-medya araçları etkin bir veri toplama aracı haline dönüşmektedir. Bu araçların, bir başka önemli özelliği, araştırmacının kimliğini tamamen anonim hale getirmesidir. Dış mekanda gözlem yapan bir araştırmacı, başkaları tarafından fark edilebilir ve bu durum davranış örüntüleri çalışmasını etkileyebilir. Ancak sosyal- medya aracılığıyla veri elde etme yönteminde böyle bir risk yoktur. Kullanıcılar, sosyal medya araçlarını kullanırken bu platformdaki etkinliklerinin “başkaları” tarafından görüleceklerinin farkındadırlar. Bu farkındalık dolayısıyla, kullanıcıların kendi ifadeleriyle betimledikleri bir takım davranışlar ve mekânsal bilgiler içeren sosyal medya gönderileri, veri olarak işlenmeye uygundur. Gönderilerin bulunduğu sosyal platform, kavramsal açıdan bir anlamda sosyal medyanın kamusal alan özelliği gösteren bir öğesidir.

Kamusal alan, potansiyel davranış örüntülerini barındıran bir fiziksel çevre ünitesidir. Davranış örüntülerine imkan veren veya kısıtlayan unsurun ise fiziksel çevre özellikleri olduğundan daha önce bu çalışma kapsamında bahsedilmiştir. Bir araştırmacı olarak, gözlemlenip not edilen davranışların tespiti dışında kamusal alanda potansiyel taşıyan ancak dış faktörler nedeniyle gerçekleştirilemeyen davranışların tespiti oldukça öznel ve yorumlamak üzerine kuruludur. Ancak sosyal medya, kişilerin kendi ifadelerine yer vermesi dolayısıyla gerçekleşmemiş fakat potansiyel olarak var olan davranışların takibini objektif bir şekilde yapma imkanı tanır. Potansiyel taşıyan davranış örüntülerinin bu araçlarla tespitini yapmak ise teorik olarak ekolojik çevre modelini ileriye taşıırken tasarım açısından daha etkin bir veri tabanı oluşturma imkanı vermektedir.

3.2.3 Davranış kavramı ekseninde fiziksel çevre ve kamusal alan kullanımı ile ilgili güncel çalışmalar

2000’li yıllardan sonra fiziksel çevrenin, alan kullanıma olan etkisiyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çoğunlukla online haritalardan, mobil teknolojilerle ilişik bilişsel haritalardan ve çoklu regresyon analizlerinden faydalandığını söylemek mümkündür. Özellikle bireyin kamusal alandaki eylem seçimi altında yatan motivasyonlarının araştırma konusu edildiği çalışmalar oldukça fazla sayıdadır. Yürüyüş yolları, rotalar, alanların yapısal kurgusu, sokak nitelikleri üzerinden oluşturulan hipotezler doğrultusunda bir takım tespitlerin yapıldığı ve bu konudaki çalışmaların sonuçlarının test edildiği araştırmalar mevcuttur. Fiziksel çevredeki yapılaşmanın, bireyin eylem seçimine olan etkisinin hangi aralıkta yer aldığını incelemek amacıyla yürüyüş yollarını yoğunluk, çeşitlilik ve tasarım boyutunda inceleyen Lee ve Lee (2014), mahalle ölçeğinde optimum kamusal alan kullanımını sağlamak için mahallenin merkezden uca olan mesafesinin bir çeyrek mili geçmemesi gerektiğini savunur. Çalışmasını yürütürken, yürüyüş yollarındaki eylem yoğunluğu, yürüyüş yolunu çevreleyen binaların yoğunluğu gibi ampirik veriler kullanır. Yürüyüş yollarının, mahalledeki en temel birey eylemi olarak fiziksel çevrenin etkisini ölçmek için bir ölçüt olacağını öne sürer. Başka çalışmalar da dikkate alınarak mahallenin hangi büyüklükte olması gerektiğiyle ilgili fikir birliği sağlanamazken yürüyüş yolunun incelenmesinin alan kullanımında bir ölçüt olabileceği konusunda fikir birliği vardır. Yürüyüş yolları ile alakalı yapılan bir diğer çalışmada gridal, organik yerleşim gibi farklı yapısal özellikler gösteren dört farklı

alan seçilerek harita çalışmaları, kullanıcı görüşmeleri ve çoklu regresyon analizi yapılmış ve birey tercihlerinin fiziksel çevrenin hangi niteliğinden etkilendiği araştırılmıştır (Park ve diğ., 2013). Buna göre özellikle yürüme eyleminin işe gitmek, okula gitmek gibi zorunlu eylem olmayıp tercihe bağlı olarak boş zaman aktivitesi olarak gerçekleştirildiği durumlarda, çevresiyle oldukça bütünleşen, canlı bir sokak hayatına sahip rotaların daha az yürünen yollar olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun sebebi olarak ise kamusal alandaki canlılığın, kullanıcılar açısından yüksek kontrol hissi yarattığı gösterilmiştir. Canlı bir kamusal hayat için yaşayan sokaklar ve kesişim noktalarının önemini vurgulayan çalışmalar örnek gösterilerek bu durumun yürüyüş çeşidine göre değişebileceği ve dolayısıyla amaca uygun tasarımın da değişeceği vurgulanmıştır. Alan kullanımına ilişkin gridal yapının veya organik yerleşimin tasarlanan yürüyüş yollarına bağlı olarak daha etkin kullanıldığı belirtilmiştir. Dolayısıyla seçilen farklı dört alan, fiziksel çevre kurgusu açısından direkt olarak karşılaştırılmamıştır. Bu durum, aynı zamanda kullanıcı isteklerine göre yapılan tasarım kurgusunun önemini vurgulamaktadır.

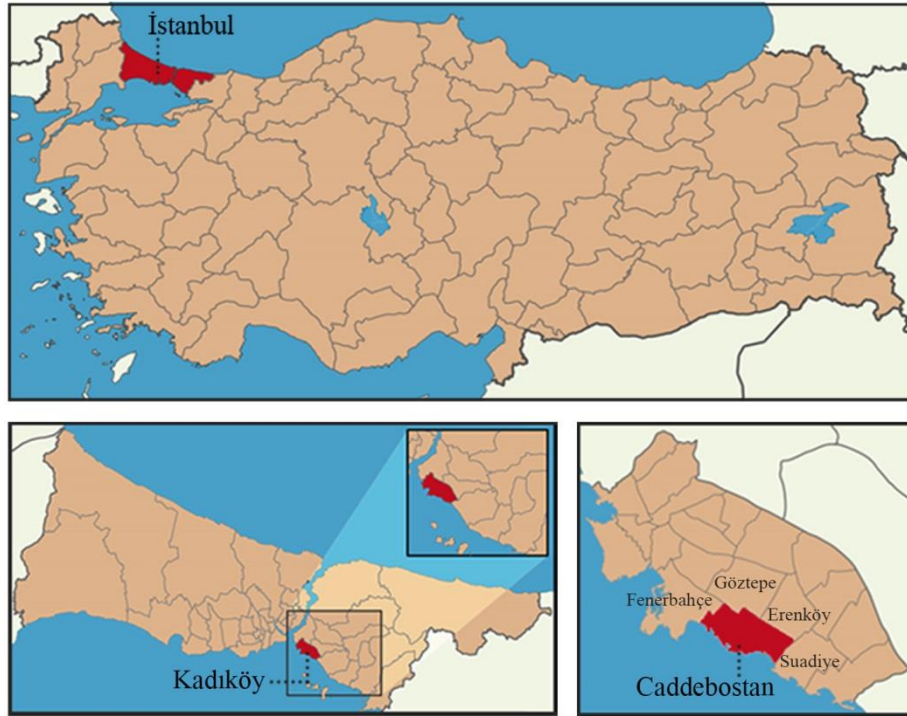
Fiziksel çevrenin mekânsal yapısı ve sosyal davranış arasındaki ilişkiden hareketle yapılan bir çalışmada sokaklar ve sokakların davranış üzerinden akılda kalıcılığıyla ilgili bir takım sonuçlara varılmıştır (Mohsenin ve Sevtsuk, 2013). Kevin Lynch'in çalışmalarındaki önermeler, sokak nitelikleri üzerinden test edilerek sokağın devamlılığının, genişliğinin ve içindeki eylem örüntüsünün, sokak kullanımının hafızalarda yer etmesinde belirleyici olduğu ifade edilmiştir. Tez kapsamında bahsedilmiş olan sosyal medya kullanıcıların davranışları ile ilgili olarak Foursquare'in birkaç şehirle ilgili, bir günlük check-in'ler üzerinden hazırladığı bir video bulunmaktadır. İş, seyahat, alışveriş, gece hayatı gibi işlevlere farklı renk atamaları yapılarak İstanbul'daki bir günlük hayat akışı işlenmiştir.

Sonuç olarak, son dönem çalışmalarda, bilişsel ve davranışsal haritaların teknolojik araçlar ve sistematik analiz yöntemleriyle beraber kullanıldığını ve fiziksel çevre değerlendirmelerinin, fiziksel çevre yapısından çok birey davranışları ekseninden yapıldığını söylemek mümkündür.

4. FİZİKSEL ÇEVRENİN KAMUSAL ALAN KULLANIMINA OLAN ETKİSİNİN İNCELENMESİ: CADDEBOSTAN SAHİLİ ALAN ÇALIŞMASI

4.1 Çalışmanın Alanının Tarihsel Geri Planı ve Mevcut Durum

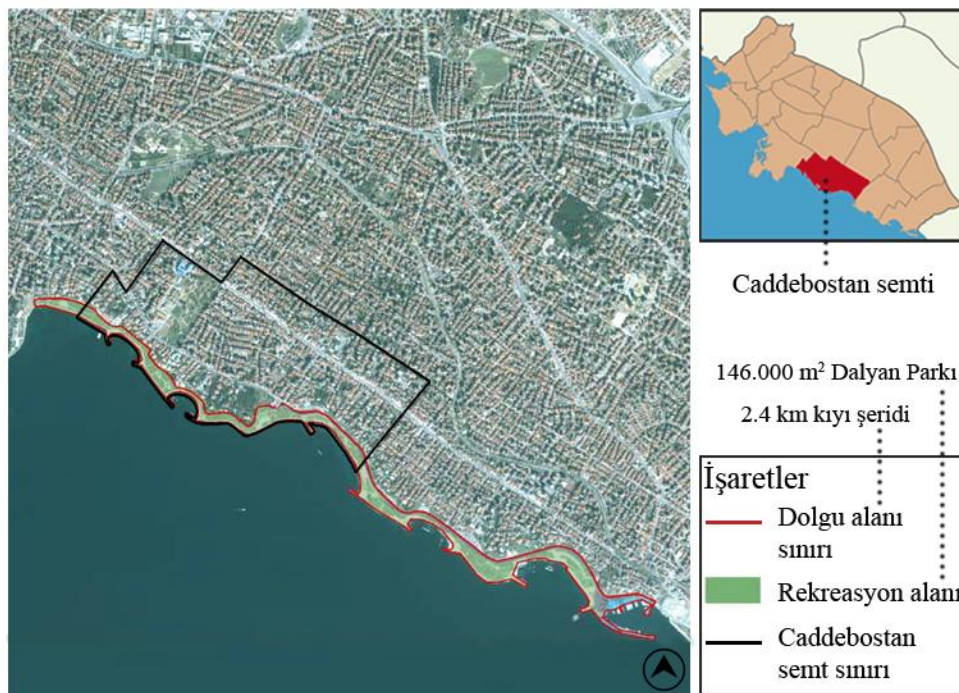
Caddebostan, İstanbul'un Kadıköy ilçesinin sahil kenarında yer alan bir yerleşim yeridir. Semt olarak sahil kenarında Fenerbahçe ve Suadiye arasında yer almakta olup, iç kısımda Göztepe ve Erenköy semtleri ile komşudur (Şekil 4.1). Kadıköy Belediyesi (2014) tarafından hazırlanan raporlara göre 1.662.761 m² yüzölçümüne sahip Caddebostan semtinde toplam 48 adet sokak ve cadde bulunmaktadır.

Şekil 4.1 : Caddebostan semtinin konumu

Caddebostan semti, mesken ve ticari alan bazında Kadıköy'ün en pahalı semtleri arasında yer almaktadır. Kadıköy Belediyesi (2013) tarafından hazırlanan faaliyet raporunda Caddebostan Kültür Merkezi'nin ve Türkiye'nin ilk butik sanat kütüphanesi olan Caddebostan Butik Sanat Kütüphanesi'nin çeşitli etkinliklere ev sahipliği yaparak yoğun bir sosyal ve kültürel kullanıma sahip olduğu belirtilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde şehrin sürgün yeri olarak hırsızların, katillerin ve toplumdan dışlanan insanların gönderildiği Caddebostan semtinin adı o dönemde Cadı Bostanıydı. Semt, bostanlar ve bu bostanların içine gelişigüzel şekilde inşa edilmiş bağ evlerinden oluşmaktaydı. Özellikle yeniçerilerin yaşadığı semt olan Cadı Bostanı, Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla birlikte değişime uğradı. Bostanlar ve bağ evleri yıkıldı, yerine bugün yalnızca bir kısmı yıkılmamış olan köşkler ve yalılar inşa edildi. Cumhuriyet Dönemi'nde 1984 yılından sonra çıkarılan imar yasasının öngördüğü kıyı düzenlemeleri Kadıköy ilçesini de kapsamaktaydı. 1975, 1990 ve 1995 yıllarında alınan Landsat verileri incelendiğinde, imar yasası kapsamındaki kıyı dolgularının ve düzenlemelerinin bu yıllar arasında devam ettiği görülmektedir. Dolgu çalışmaları Kadıköy İskele Meydanı, Moda Sahili, Kalamış Marina'sı ve Çevresi, Caddebostan-Fenerbahçe arası ve Caddebostan-Bostancı arasındaki kıyı alanını kapsamaktadır. Dolgu çalışmalarıyla düzenlenen alan, rekreasyon alanı olarak tanımlanmaktadır. Mevcut durumda, yapılan dolgu çalışmaları sonucu Caddebostan semti sınırları içinde kalan kıyı şeridinin uzunluğu 2.4 kilometredir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 : Caddebostan - Bostancı arası kıyı dolgu çalışmalarının Caddebostan semt sınırları içinde kalan kısmı

Caddebostan-Fenerbahçe arasındaki kıyı dolgu alanı, Caddebostan'dan Fenerbahçe Marinası'na kadar uzanan kıyı şeridini kapsamaktadır. Bu kıyı şeridinde, insanların denize girebildiği iki halk plajı bulunmaktadır. Plajların gerisindeki alan rekreasyon

alanı olarak tanımlanmıştır. Caddebostan-Bostancı kıyı dolgu alanı ise Caddebostan'dan Bostancı Deniz Otobüslerine kadar uzanan kıyı şeridini kapsamaktadır. Dolgu çalışmalarıyla düzenlenen kıyı kesimi burada da rekreasyon alanı olarak tanımlanmıştır. Rekreasyon alanları içerisinde çocuk parkları, spor tesisleri, yüzme havuzları, çay bahçeleri, sahil gezinti yolları, bisiklet yolları ve otoparklar yer almaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü tarafından 2005 yılında mevcut halini alacak şekilde düzenlenen Dalyan Parkı 146.000 m² büyüklüğündedir. Alanın mevcut hali için harcanan para miktarı 2.5 trilyondur. Alan, iyileştirme yapılan, yeni eklenen donatılara ve bu donatıların kapladığı alanlara göre şu şekilde düzenlenmiştir: 2.4 km özel asfaltlı bisiklet yolu, 2000 metre suni çimden koşu parkuru, 2 adet kauçuk tabanlı egzersiz alanı, 40.000 m² sert zemin, 100.000 m² yeşil alan düzenlemesi, aydınlatma sistemi, 4 adet çocuk oyun grubu, 4 adet basketbol ve tenis sahası, tuvalet yapıları, köpek gezdirme alanları ve köpek tuvaleti alanları, güvenlik ve teknik destek bürosu. Sert zeminli donatı alanları Dalyan Parkı'nın yaklaşık %30'luk bölümünü oluştururken, yumuşak zeminli donatı alanlarının kapladığı alan %70'tir.

Çalışma alanının bulunduğu Caddebostan Sahili'nin mevcut durumuna bakıldığında, içinde Dalyan Parkı'nı barındıran sahil kısmı, semt sınırları dahilinde kuzey yönünde Operatör Cemil Topuzlu Caddesi ve Çetin Emeç Bulvarı ile, doğu yönünde Noter Sokak ile ve batıda 18 Mart Sokağı ile sınırlanmıştır. Dalyan Parkı'nın içindeki yeşil alan, sahil kısmı boyunca kesintisiz olarak devam etmektedir. Yürüyüş ve bisiklet parkuru haricindeki bütün donatılar, bu yeşil alanın içine yerleşmiş vaziyettedir. Bostancı deniz otobüsü iskelesinden, alana doğru gidildiğinde, semt sınırları içinde kalan sahil şeridinde sırasıyla şu yapılar ve donatı alanları görülmektedir: Marmara Yelken Kulübü Yelken Yarış ve Eğitim Merkezi, Türk Balıkadamlar Kulübü, Migros Alışveriş Marketi, Beltur Cafe, basketbol, voleybol ve futbol sahaları, çocuk oyun alanı, Ragıp Paşa köşkü, Tevhide Hanım köşkü, birinci plaj ve plaj cafe, Cafe Zanzibar, çocuk oyun alanları ve aletli spor alanları, ikinci plaj, Büyük Kulübün iskelesi ve en son olarak çocuk oyun alanı (Şekil 4.3).

Çalışma alanının kullanım durumuna bakıldığında yeşil alanın, sahil şeridinin, çocuk oyun gruplarının ve spor aletlerinin bulunduğu alanların, diğer alanlara kıyasla, mevsim bazında değişmekle birlikte, gündüz ve gece saatleri dahilinde

Şekil 4.3: Caddebostan Sahili'ndeki mevcut donatı alanları ve etraftaki yapılar

gün boyu daha yoğun bir kullanıma sahip olduğu gözlemlenebilir. Özellikle Tevhide Hanım ve Ragıp Paşa köşklerinin önündeki yeşil alanın en yoğun kullanıma sahip yeşil alan olduğu söylenebilir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4: Caddebostan Sahili’ndeki köşklerin önü ve yeşil alan kullanımı

Çalışma alanında gerçekleştirilen gözlemler sonucu, amfi tiyatronun bulunduğu alanın çoğunlukla boş kaldığını ve nadir olarak kullanıldığını, basketbol, voleybol, futbol ve tenis sahalarının ise ortalama yoğunlukta kullanıldığını söylemek mümkündür (Şekil 4.5).

Şekil 4.5: Caddebostan Sahili’ndeki futbol sahalarından biri (solda) ve amfi tiyatro (sağda)

Çalışma alanında bulunan cafelerin ve plaj kısmında yer alan cafenin diğer alanlara kıyasla ortalama ve yoğun kullanım arasında değişen bir kullanıma sahip olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 4.6). Özellikle yaz aylarında yoğun bir kullanıma sahip olan plaj cafe, mevcut durumdaki haritada, Caddebostan plajı 1 olarak gözüken plajda yer almaktadır.

Şekil 4.6 : Caddebostan Sahili'ndeki cafelerden biri (solda) ve plaj café (sağda)

Kartal sahilinden, Fenerbahçe sahilinin yakınlara kadar uzanan bisiklet parkurunun yaklaşık 2.5 kilometre uzunluğundaki kısmı Caddebostan Sahili'nden geçmektedir. İspark'ın bisiklet parklarından, İstanbul kart ile bisiklet kiralamak mümkündür. Bisiklet parkurunun paralelinde, Caddebostan Sahili boyunca kesintisiz olarak devam eden yürüyüş parkuru bulunmaktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: İspark bisikletleri (sol üst), yaya ve bisiklet yolları (sağ üst ve sol alt), paten çalışma alanları (sağ alt)

Yürüyüş parkuru, patenle veya kaykayla kaymak amacıyla da kullanılmakla beraber, yürüyüş ve bisiklet parkurları ile yeşil alan arasında kalan kısım, eğitimcilerin

gözetmenliğinde paten öğrenmek isteyenler için çalışma alanı olarak kullanılmaktadır. Caddebostan Sahili, güney doğu yönünde adalar manzarasına sahiptir (Şekil 4.8).

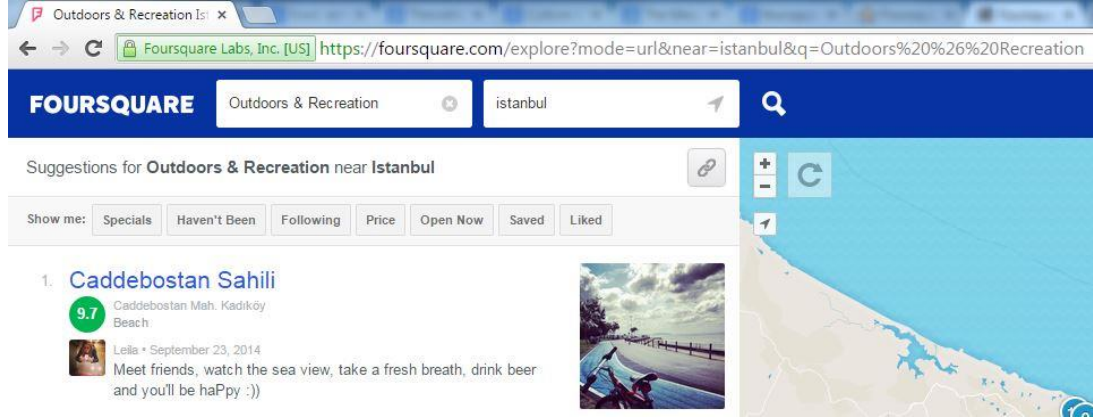

Şekil 4.8 : Caddebostan Sahili’nden adalar manzarası

4.2 Sosyal Medya Aracılığıyla Alan Seçimi ve Verilerin Toplanması

Veri toplamak amacıyla mümkün olabilecek en geniş çeşitlilikteki kullanıcı davranışları seçkisi oluşturmanın, çalışmanın kapsamlı bir şekilde sürdürülmesi için önem taşıdığından, bu amaçla sosyal medya araçlarının yöntemde dahil edildiğinden ve Foursquare isimli, GPS tabanlı mobil ağ sitesinin özellikleri açısından veri toplamaya uygun bir sosyal medya platformu olduğundan bu tez kapsamında daha önce bahsedilmişti. Bu sosyal medya platformunda yer alan mekanlar, sanat ve eğlence mekanları, üniversite ve eğitim binaları, etkinlik mekanları, yemek mekanları, gece hayatı mekanları, dış mekan ve rekreasyon alanları, yerleşim mahalleri, mağaza ve servis mekanları, yolculuk ve ulaşım mekanları ve diğer mekanlar olmak üzere on başlık altında kategoriler halinde toplanmıştır. Kullanıcıların en çok etkileşimde bulunduğu dolayısıyla en etkin kullanılan alanlar, kamusal alanlar olarak dış mekan ve rekreasyon alanları başlığı içerisinde bulunan mekanlardır. Bu sebeple, saha araştırmasının yürütüleceği kamusal mekanın, dış mekan ve rekreasyon alanları başlığı altında yer alan mekanlardan seçilmesi uygun bulunmuştur. Dış mekan ve rekreasyon alanları başlığı içerisinde listelenen mekanlardan, 10 puan üzerinden 9.7 puan değeriyle en popüler, en çok ziyaret edilen ve en çok kullanıcı etkileşiminin gerçekleştiği kamusal dış mekan olarak

Caddebostan Sahili gözükmektedir (Şekil 4.9). Caddebostan Sahili'ni takip eden mekanlar ise her biri 9.6 puan değeriyle Suadiye Sahili, Taksim Gezi Parkı, Fenerbahçe Parkı, Fenerbahçe Yat Limanı, Rumeli Hisarı olarak listelenmektedir.

Şekil 4.9 : Dış mekan ve rekreasyon alanları başlığı altında Caddebostan Sahili

Kullanıcıların, bu başlık içerisinde, birinci sırada belirlemesi dolayısıyla en çok ziyaret edilen alan olarak en çok veri sağlayan ve geniş bir nüfus ve kullanıcı davranışı seçkisi sunan Caddebostan Sahili, alan araştırması için uygun bulunmuştur. Tez çalışmasının ilk bölümlerinde fiziksel çevrenin nitelikleri üzerinden literatür açısından incelenen kamusal alan, alan araştırması ile birlikte, literatürden elde edilen kavramsal bulguları, ekolojik çevre yaklaşımının sistematikliğini, davranış örüntüsü ve eylem sistemleri ilişkilerini, sosyal medya araçlarının metodolojik uygunluğunu test ederek fiziksel çevre ve kamusal alan arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya yönelik olarak ele alınmıştır.

Sosyal medya aracılığıyla çalışma alanını belirledikten sonra veri toplama işlemine başlanmıştır. Veriler, alan seçiminde de kullanılmış olan Foursquare sosyal medya platformu üzerinden elde edilmiştir. Foursquare sosyal medya platformu, mobil cihazlardaki GPS teknolojisiinden faydalanarak, kullanıcıların bulundukları ortamda “yer bildirimi” –check-in- yapmasına imkan tanıyan mobil bir sosyal ağ hizmetidir. Kullandığı teknoloji açısından, kullanıcıların yerlerini belirlerken, kullanıcının yer bildirimi yaparken içinde bulunduğu koordinatlarda değil, ağ hizmetinin mekan kategorileri içerisinde koordinatları tanımlanmış mekanlarda bildirim yapmaya imkan vermektedir. Örneğin, yemek yediği bir restoranda yer bildirimi yapan kullanıcı, mobil cihazındaki GPS teknolojisinin belirlediği koordinatın, Foursquare içinde tanımlanmış mekana karşılık geldiği mekanda yer bildirimi yapabilir ve bu yer

bildirimini kullanıcının Foursquare içindeki profil sayfasında bildirim olarak çıkar: “A kişisi, Y restoranında *check-in* yaptı.” İçinde gerçekleşen eylemlere göre nitelikleri oldukça kesin tanımlanmış ve özelleşmiş bir mekanı içeren yer bildirimleri üzerinden veri sağlamak mümkündür. Bu veriler, içeriği belirlenmiş mekanlardan elde edildiğinden ve bu mekanlarda gerçekleşen davranış, mekanla birlikte tanımlandığından bunların “doğru veriler” olduğu söylenebilir. Bu verilerden bir takım anlamlı mekânsal bilgiler edinilebilir. Ancak içerisinde farklı nitelikte pek çok mekan barındıran alanlardaki, özellikle kamusal alanlardaki yer bildirimlerinden benzer şekilde doğru veri elde etmek mümkün gözükmemektedir. Çünkü kamusal alanın içerisinde pek çok farklı nitelikteki mekan, kamusal alanın ismi altında yer alır ve bu mekanlar Foursquare içinde, kamusal alanın ismiyle tanımlanmıştır. Doğru veri elde etmenin önemi buradan kaynaklanmaktadır. Herhangi bir şehir parkında yer bildirimini yapan kişi, yalnızca mobil GPS teknolojisi aracılığıyla içinde bulunduğu kent parçasının ismini belirtmiş olur. O kent parçasında ne yaptığı ve orayı nasıl kullandığı ile ilgili bilgileri sağlayamaz. Bulunduğu şehir parkının, birçok farklı nitelikteki mekanını alt kategoriler olarak şehir parkı başlığı altında görebilmek ve bu mekanlarla tanımlanan davranışları takip edebilmek, Foursquare sosyal platformunda mümkün olmamaktadır. Foursquare’in, bu anlamda kamusal alanları genel bir mekan çerçevesi içinde ifade ettiği söylenebilir. Bunun sebebi, kentsel parklar, rekreasyon alanları, meydanlar gibi toplumun her kesimine açık olan kamusal alanların birçok farklı nitelikteki mekanı içermesi ve geniş bir davranış seçkisi sunarak, davranışın mekan ile birlikte kesin olarak tanımlanamayacak kadar çeşitlenmesi olabilir. Bu açıdan, kamusal alanlardaki yer bildirimlerinden sadece istatistiki veriler elde edilebilir, mekanlarla özelleşmiş bilgi edinmek mümkün olmaz. Çalışma alanı olarak seçilen ve hem bir rekreasyon alanı olan hem de içinde kentsel ölçekteki Dalyan Parkı’nı barındıran Caddebostan Sahili için de durum aynıdır. Ancak, Foursquare sosyal medya platformunda, kullanıcıların, mekanları tavsiye etme, önerme amacıyla kullanmaları üzere hazırlanmış yorumlar kısmı bulunmaktadır. Kullanıcılar, bu kısımda görüşlerini belirtirken fotoğraf ve internet bağlantısı paylaşımları da yapabilmektedirler. Kullanıcılar, Foursquare’de kayıtlı bir profile sahip olarak yorumda bulunabilir ve başka mekanlar hakkındaki yorumlardan bilgi edinebilir. Yorumlar kısmı incelendiğinde, bu kısmın sadece tavsiye, öneri kısmı değil aynı zamanda kullanıcıların yorumda bulundukları mekan ve alanlarda neler yaptıkları, hangi zaman diliminde orada bulundukları, bireysel mi grup olarak mı vakit

geçirdikleri, yorumu yapan kullanıcıya ait cinsiyet bilgileri, yorumun diğer kullanıcılar tarafından ne kadar beğenildiği ile ilgili bilgilerin de edinilebileceği kısım olduğu görülmektedir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10 : Foursquare'in Caddebostan Sahili ile ilgili kısmında bulunan kullanıcı yorumlarından örnekler

Kullanıcıların yorumları, çalışma alanında bulunan farklı nitelikteki mekanlarla ilgili bilgi sağlarken, bu mekanlarda gerçekleşen davranışları ve bu davranışlarla tanımlanan mekanları içermesi sebebiyle çalışma alanı için doğru veri üretmektedir. Bu veriler, kullanıcılar üzerinden elde edilerek mekânsal bilgilere birinci elden erişme imkanı sağlamaktadır. Araştırma yöntemi açısından tez kapsamında daha önce bahsedilmiş olan gözlemcinin çalışmaya olan etkisi ve gözlemleri yorumlamadaki sübjektiflik durumu, bu çalışma genelinde sosyal medya aracılığıyla elde edilen veriler için geçerli değildir. Kullanıcıların ifade ettikleri davranışlar, veri olarak kendi ifade biçimleriyle çalışmaya dahil edilmiştir.

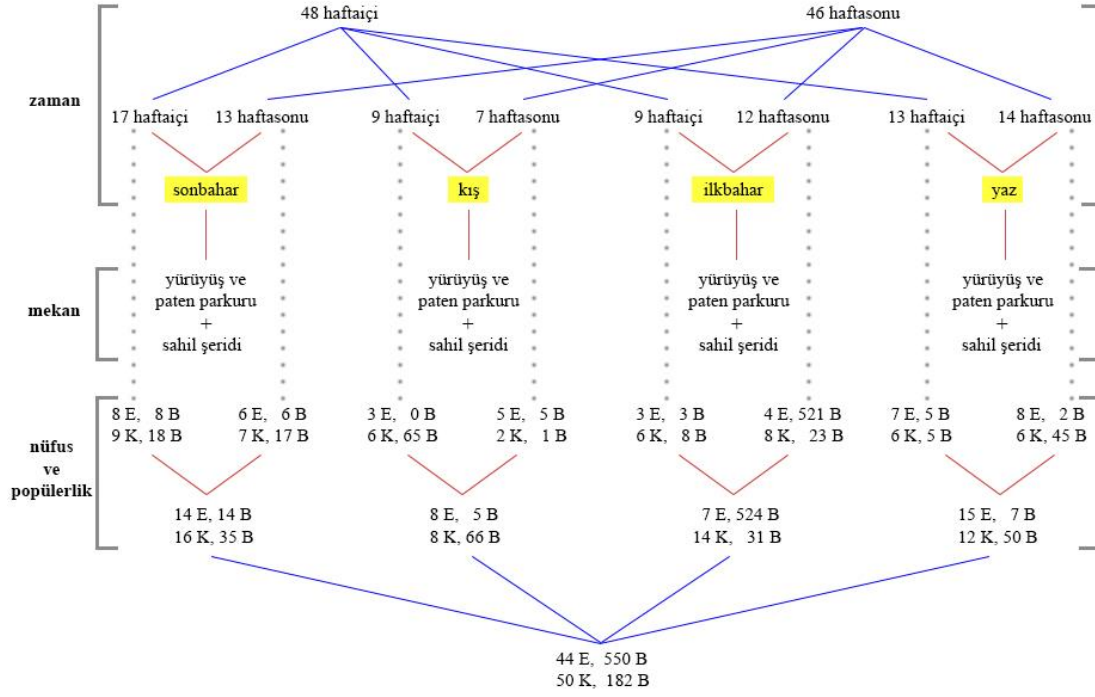
Foursquare üzerinden paylaşılan ilk yorum 29 Nisan 2010 tarihindedir. Ancak çalışma kapsamında belirli bir zaman aralığı tanımlamak adına 1 Ocak 2010 tarihi ile 1 Ocak 2015 tarihi arasındaki dört senelik zaman dilimi seçilerek, bu tarihler arasında paylaşılan 1368 adet yorum incelenmiştir. Bu tarihler arasında 136.752 ziyaretçi Caddebostan Sahili'ni 373.944 kez ziyaret etmiştir. İncelenen 1368 adet yorum içinden 687 tanesinin kullanıcı davranışı ve bu davranışla tanımlanan mekanları içerdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla çalışma alanının veri tabanı bu 687 yorum üzerinden oluşturulmuştur. Bazı yorumlar, içerisinde birden fazla davranış ve bu davranışla ilişkilenen mekana dair bilgi içermesi sebebiyle çalışmaya içerdiği

farklı davranış sayısını eklenmiştir. Bu durumda 687 adet yorum, eklenen haliyle 906 adet olarak veri tabanı oluşturmak üzere kullanılmıştır. Kullanıcıların kendi ifadeleriyle tanımladıkları eylemler, davranış örüntüsü kapsamında değerlendirilerek kullanıcı davranışları olarak belirlenmiştir.

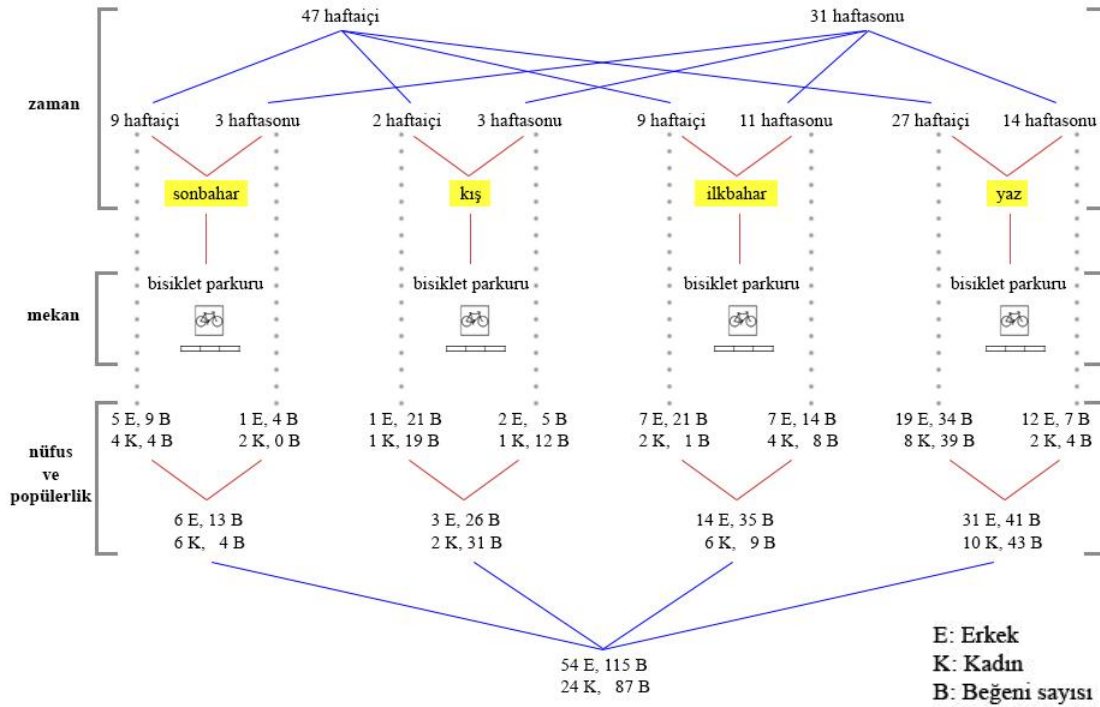
Kullanıcı davranışlarını oluşturan eylemlerin yerleri, bir sonraki bölümde açıklanmış olan mekan tespitleri süreci sonucu, gerçekleştiği mekanlarda işaretlenmiştir. Yorumlardan elde edilen kullanıcı davranışları, yorumlarda geçme sıklıklarına göre çoktan aza doğru sıralanarak, kamusal alandaki mekan tipolojilerinin oluşturduğu bir mekan seti, zaman öğeleri, nüfus bilgileri ve beğeni sayısı ile birleştirilerek çizelge haline getirilmiştir (Ek A). Çizelgede listelenen davranış örüntüleri arasında en çok belirtilen kullanıcı aktivitesi olarak yer alan “huzur bulmak/rahatlamak” ifadesi tez kapsamında ele alınan eylem sisteminde davranış olarak değerlendirilmeye uygun nitelikler taşımadığından ve kişinin fiziksel eylemlerinden çok ruhsal nitelikleri ile ilgili olduğundan bu ifade ile ilgili veriler işlenmemiş ve çalışma dışı bırakılmıştır. Çizelgeden, kullanıcı davranışları ile ilgili, davranışın haftalık ve mevsimlik zaman aralıklarındaki gerçekleşme sayısı, gerçekleşme yerleri, cinsiyet dolayısıyla nüfus bilgileri ve beğeni sayısı üzerinden popülerliğine ait bilgiler edinmek mümkündür. Güne ait zaman aralıkları her kullanıcı yorumunda bulunmadığından, tutarlı veri sağlayamayacağı düşünülerek dikkate alınmamıştır. Örneğin, ilgili kullanıcı yorumları incelendiğinde, yürüyüş yapma eyleminin gerçekleştiği gün içi zaman aralığı, birbirine yakın bir dağılımla sabah-öğle-akşam olarak gözükmektedir. Ancak bu eylemle ilgili gün içi zaman bilgisi her yorumda bulunmadığından, buradan, yürüyüş yapma eyleminin sabah-öğle-akşam saatlerinde eşit olarak gerçekleştiği çıkarımıyla genelleme yapmak doğru olmayacaktır. Eylemin gerçekleşme zamanıyla ilgili veriyi genellemek, verilerin tutarlılığını zedeleyecektir. Aynı durum çizelgede listelenen bütün davranış örüntüleri için geçerlidir.

Sosyal medyadan sağlanan kullanıcı yorumlarının incelenmesi sonucu, çalışma alanında 26 adet farklı kullanıcı davranışının gerçekleştiği görülmektedir. Her farklı kullanıcı davranışı için bu davranışın ayrı olarak zaman, mekan ve nüfus ve popülerlik üzerinden incelendiği tablolar üretilmiştir (Şekil 4.11).

YÜRÜYÜŞ YAPMA DAVRANIŞI- (94/906 kullanıcı yorumu)

BİSİKLET SÜRME DAVRANIŞI - (78/906 kullanıcı yorumu)

Şekil 4.11 : Kullanıcı davranışlarının ayrı olarak incelenmesine iki örnek

4.3 Caddebostan Sahili'ndeki Mekanların Tespit Edilmesi

Kamusal alanda yer alan mekanların tanımları, literatürde farklı tipolojiler altında incelenmiştir. Bu mekanların kavramsal olarak tanımlanması kadar ülkelerin ilgili yönetim birimlerince oluşturulan ve mekanların düzenlenmesinde etkili olan yönetmeliklerdeki tanımlar da mekanın coğrafi konumundan koparılmaması adına önem taşımaktadır. Carr (1992), kamusal alandaki mekanları on ana tip üzerinden incelemektedir. Bunlar, kamusal parklar, meydanlar ve plazalar, pazarlar, caddeler/sokaklar, çocuk oyun parkları, halka açık mekanlar, doğal yeşil/ağaçlı yollar, market yerleri, kurum yerleşim mekanları ve kıyı mekanlarıdır. Kentsel tasarım açısından evrensel bir mekan tipolojisi oluşturmayı amaçlayan Essex (2006), kamusal alandaki mekanları sekiz tip üzerinden değerlendirmiştir. Bunlar, caddeler, patikalar, meydanlar, cep parkları, rekreasyon mekanları, açık mekanlar, parklar ve kıyı mekanlarıdır. Campbell (2001), kamusal mekanı, yeşil mekanlar ve kamusal mekanlar olmak üzere iki ana başlık altında toplayarak tipolojileri bu başlıklar altında oluşturmuştur. Buradan hareketle, mekan tipolojilerinin benzer başlıklar altında oluşturulduğunu söylemek mümkündür ancak bütüncül bir kamusal mekan tipolojisi için yönetmelikte geçen tanımlamaları da çalışmaya dahil etmek gerekmektedir.

Ülkemizde 2014 yılında yürürlüğe giren ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ilgili bölümlerince hazırlanan Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde mekanlar, ana başlıklar altında, detay sınıfları, alt sınıfları ve gösterim şekilleriyle birlikte oldukça kapsamlı olarak ele alınmıştır. Bu yönetmeliğe bakıldığında, mekan tanımlarının mevcut literatürdeki mekan tipolojileriyle paralellik gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla, çalışma kapsamında, bu yönetmelikte var olan, rekreasyon alanı olarak tanımlanan ve çalışma alanındaki mekanları ilgilendiren tanımlamalar ve detaylardan faydalanılmıştır. Caddebostan Sahili'nde bulunan mekanların, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'ne göre, öncelikle dört ana alana ayrılarak sınıflandırılan bölüm içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu alanlar, sosyal altyapı alanları, kentsel çalışma alanları, karayolları ve teknik altyapı alanları ve özel kanunlarla belirlenen alanlardır. Sosyal altyapı alanları; açık ve yeşil alanlar, sosyal ve kültürel tesis alanları, sağlık tesisleri alanlarından oluşmaktadır. Açık ve yeşil alanlar kendi içinde park ve yeşil alan, çocuk bahçesi ve oyun alanı, kentsel ve bölgesel yeşil spor alanı

olarak; sosyal ve kültürel tesis alanları ise açık ve kapalı spor tesis alanları, sosyal ve kültürel tesis alanları olarak ayrılmaktadır. Kentsel çalışma alanları; ticaret alanı ve ticaret + konut alanı olarak ikiye ayrılmaktadır. Karayolları ve teknik altyapı alanları; genel otopark, bisiklet parkı, bisiklet parkuru, yürüyüş ve paten parkuru olmak üzere dört mekandan oluşmaktadır. Son olarak, özel kanunlarla belirlenen alanlar, kıyı kanunu ve yönetmeliklerinde belirtilen sahil şeridi ve kıyı/plaj şeridi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Şekil 4.12). Bu şekilde ayrıştırılan kamusal mekan tipolojileri, ekolojik çevre modelinin fiziksel çevre üniteleri kavramları ve bu kavramların kamusal alan ile olan ilişkisi düşünüldüğünde, Caddebostan Sahili'nde tipolojik olarak tanımlanmış mekanların her birinin, imkan tanıdıkları farklı eylemlere göre farklı davranış ortamlarını barındırmakta olduğu görülmektedir.

MEKAN													DİĞER	
SOSYAL ALTYAPI ALANLARI													NUFUS	
AÇIK VE YEŞİL ALANLAR			SOSYAL VE KÜLTÜREL TESİS ALANLARI		SAGLIK TESİSLERİ ALANI	KENTSEL ÇALIŞMA ALANLARI		KARAYOLLARI VE TEKNİK ALTYAPI ALANLARI				ÖZEL KANUNLARLA BELİRLenen ALANLAR		
Park ve Yeşil Alan	Çocuk Bahçesi ve Oyun Alanı	Kentsel ve Bölgesel Yeşil Spor Alanı	Açık ve Kapalı Spor Tesis Alanları	Sosyal ve Kültürel Tesis Alanları	Sağlık Tesis Alanı	Ticaret Alanı	Ticaret + Konut Alanı	Genel Otopark	Bisiklet Parkı	Bisiklet Parkuru	Yürüyüş ve Paten Parkuru	Sahil Şeridi	Kıyı Şeridi / Plaj	Beğeni (kişi)

Şekil 4.12 : Caddebostan Sahili'ndeki mekanlar

4.4 Verilerin Sınıflandırılması ve İşlenmesi

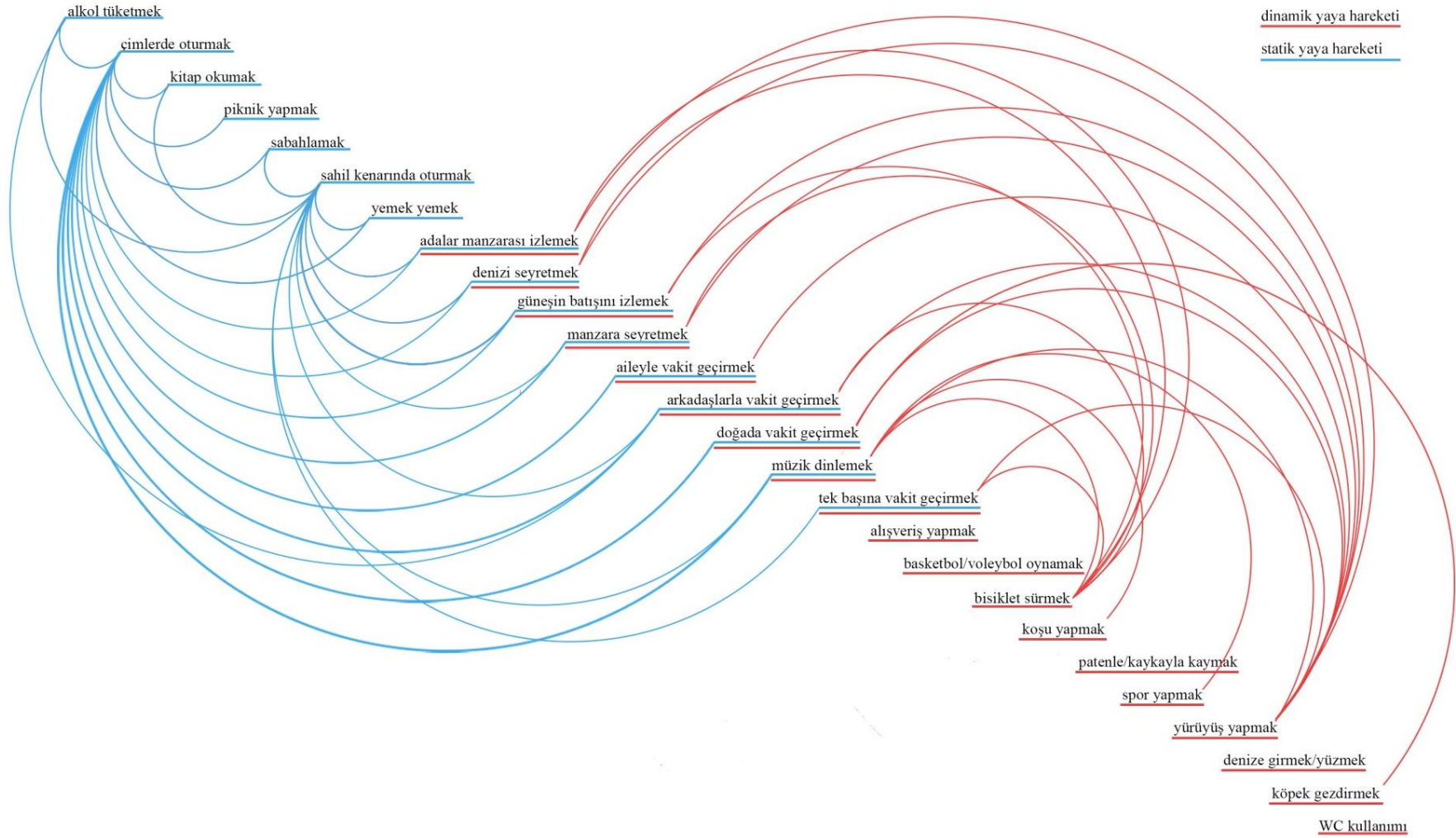
Toplanan verilere göre, çalışma alanı olan Caddebostan Sahili'nin farklı tipteki mekanları tarafından sınırlandırılan farklı davranış ortamlarında, kullanıcılar tarafından yinelenerek süreklilik gösteren 26 adet farklı eyleminin gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu eylemler, yürüyüş yapmak, koşu yapmak, sabahlamak, piknik yapmak, müzik dinlemek, adalar manzarası izlemek, kitap okumak, aileyle vakit geçirmek, tek başına vakit geçirmek, doğada vakit geçirmek, yemek yemek, güneşin batışını izlemek, denizi seyretmek, manzara seyretmek, sahil kenarında oturmak, spor yapmak, arkadaşlarla vakit geçirmek, alkol tüketmek, alışveriş yapmak, çimlerde oturmak, denize girmek/yüzmek, patenle/kaykayla kaymak, bisiklet sürmek, basketbol/voleybol oynamak, köpek gezdirmek, Wc kullanımından oluşmaktadır. Çalışma alanındaki veriler sınıflandırılırken, öncelikle kullanıcı davranışları, eylemler üzerinden ele alınarak, bu tez çalışmasının ilgili bölümünde incelenen literatür bulguları üzerinden iki farklı yaklaşım kullanılmıştır. Bunların ilki Hall'ın

mimari unsurları sabit karakterli elemanlar olarak kabul ederek insan davranışlarını hareket ve eylem temelinde sınıflandırdığı çalışmasından etkilenen Rapoport'un geliştirdiği eylem sistemleridir (Rapoport, 2004). İnsan davranışının incelenmesi kapsamında bu sistem, eylemleri ilk olarak ikiye ayırmaktadır: motorlu taşıtların hareketi ve yaya hareketi. Yaya hareketi de kendi içinde dinamik ve statik yaya hareketi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dinamik yaya hareketi belirli bir zaman dilimi içerisinde bir koordinattan başka bir koordinata geçilen eylemleri kapsar. Yürümek, koşmak davranışları, hareketli spor aktiviteleri dinamik yaya hareketlerinin örneklerindendir. Statik yaya hareketi ise yer değiştirmenin söz konusu olmadığı eylemleri kapsar. Oturmak, durmak, uzanmak, yemek yemek davranışları bu hareketin örneklerindendir. Yaya hareketinin sınıflandırırken dinamik ve statik olarak keskin bir ayrım yapan Rapoport, insan davranışlarının bu sınıflandırma ile değerlendirilmesinde önemli bir noktayı vurgular. Hemen hemen bütün çalışmalarında kültür ögesinin, insan davranışları üzerindeki etkisini çeşitli çalışmalarıyla ortaya koyan Rapoport, dinamik ve statik yaya hareketinin de ancak ve ancak hareketin gerçekleştiği yer ve toplum bağlamında değerlendirilebileceğinin altını çizer. Çünkü neyin sabit, neyin hareketli olduğu kültüre bağlı olarak değişmektedir. Davranışın, gerçekleştiği yer ile birlikte ele alınması, ekolojik çevre modelinin de önemli ve temel bir özelliği olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla tez kapsamında değerlendirilen kullanıcı davranışları gerçekleştiği yerlerdeki durumlarına göre ele alınmıştır. Buna göre Rapoport'un tanımladığı şekliyle, Caddebostan Sahili'indeki kullanıcı davranışlarından, alkol tüketmek, çimlerde oturmak, kitap okumak, piknik yapmak, sabahlamak, sahil kenarında oturmak ve yemek yemek davranışları statik yaya hareketleridir. Alışveriş yapmak, basketbol/voleybol oynamak, bisiklet sürmek, koşu yapmak, patenle/kaykayla kaymak, spor yapmak, yürüyüş yapmak, denize girmek/yüzme ve Wc kullanımı ise bu alanın dinamik yaya hareketleridir. Gerçekleştiği yere bağlı olarak dinamik veya statik özellik gösteren davranışlar ise adalar manzarası izlemek, denizi seyretmek, güneşin batışını izlemek, manzara seyretmek, aileyle vakit geçirmek, doğada vakit geçirmek, müzik dinlemek ve tek başına vakit geçirmektir. Çalışma alanındaki davranışlar gerçekleştiği yer bakımından ele alınmayıp davranışlar üzerinden sınıflandırma yoluna gidilseydi, manzara izlemek, denizi seyretmek gibi davranışların statik yaya hareketine tanımına uygun olduğu belirtilerek alanla ilgili kullanımı yansıtmayan sonuçlar elde edilecekti. Oysa çimlerde oturarak manzara

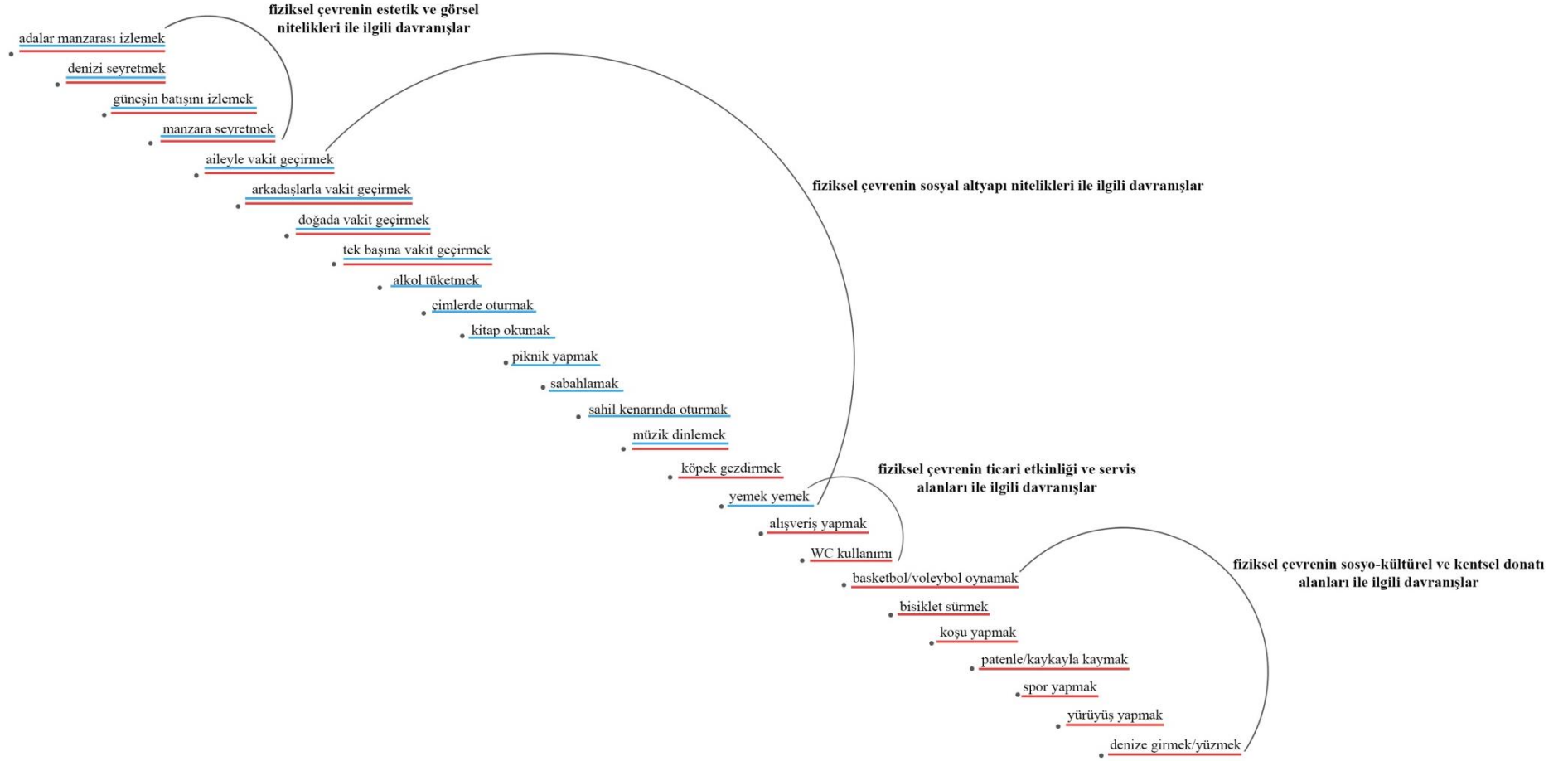
izlemek, statik yaya hareketi iken yürüyüş yaparken manzara izlemek dinamik yaya hareketi özelliği gösterir. Bu açıdan davranışları, mekan ile kurduğu ilişki üzerinden değerlendirmek çalışmanın amacı için hayati önem taşımaktadır. Çalışma alanındaki bütün kullanıcı davranışları, dinamik ve statik yaya hareketi üzerinden incelendiğinde hangi davranışların beraber gerçekleştiği ve Rapoport'un sınıflandırmasına göre hangi niteliği taşıdığı görülmektedir (Şekil 4.13).

Kullanıcı davranışlarının sınıflandırılmasında kullanılan diğer ayrım ise davranışların, fiziksel çevrenin bir takım niteliklerine bağlı olarak gruplandırılmasıdır. Bu nitelikler, fiziksel çevrenin estetik ve görsel nitelikleri, sosyal altyapı nitelikleri, ticari etkinliği ve servis alanları ve sosyo kültürel ve kentsel donatı alanları olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Tezin literatür araştırması kısmında bulunan, Essex ve Cabe (2006) kuruluşlarının belirlemiş olduğu “başarılı” kamusal alan tasarlama ilkelerinde yer alan nitelikler ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği ile beraber değerlendirilerek, Caddebostan Sahili’indeki kullanıcı davranışları, fiziksel çevrenin niteliklerine ait unsurlar üzerinden sınıflandırılmıştır. Bu ayrıma göre, çalışma alanındaki kullanıcı davranışlarından, adalar manzarası izlemek, denizi seyretmek, güneşin batışını izlemek, manzara seyretmek, fiziksel çevrenin estetik ve görsel nitelikleri ile ilgili davranışlardır. Aileyle vakit geçirmek, doğada vakit geçirmek, tek başına vakit geçirmek, alkol tüketmek, çimlerde oturmak, kitap okumak, piknik yapmak, sabahlamak, sahil kenarında oturmak, müzik dinlemek, köpek gezdirmek ve yemek yemek davranışları, fiziksel çevrenin sosyal altyapı nitelikleri ile ilgili davranışlardır. Yemek yemek, alışveriş yapmak ve Wc kullanımı, fiziksel çevrenin ticari etkinliği ve servis alanları ile ilgili davranışlardır. Son olarak ise basketbol/voleybol oynamak, bisiklet sürmek, koşu yapmak, patenle/kaykayla kaymak, spor yapmak, yürüyüş yapmak ve denize girmek/yüzme davranışları fiziksel çevrenin sosyo-kültürel ve kentsel donatı alanları ile ilgilidir (Şekil 4.14).

Ekolojik çevre modeli yaklaşımı dahilinde, fiziksel çevrenin bir ünitesi olarak ele alınan çalışma alanının davranış ortamlarını analiz edebilmek için öncelikle alanın hangi davranış ortamlarını barındırdığına bakmak gerekmektedir. Tez çalışması kapsamında daha önce aktarılmış olan davranış ortamı özellikleri üzerinden bu ortamları tespit etmek mümkündür. Bu özelliklere göre, çalışma alanındaki kamusal alanlardan, yeşil alan, çocuk bahçesi ve oyun alanı, plajlar, kentsel ve bölgesel yeşil

Şekil 4.13: Caddebostan Sahili'ndeki kullanıcı davranışlarının Rapoport'un eylem sistemlerine göre sınıflandırılması

Şekil 4.14 : Caddebostan Sahili'ndeki mekanların fiziksel çevre nitelikleri üzerinden sınıflandırılması

spor alanları, yürüyüş ve bisiklet parkurları ayrı ayrı birer davranış ortamıdır. Bu alanlar içlerinde, yinelenen, tekrarlı ve süreklilik gösteren eylemlerin oluşturduğu bir davranış örüntüsü barındıran, belirli bir fiziksel çevre düzenine sahip olan, kullanıcılar ve fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi kuran ve belirli bir zaman aralığında kullanılan alanlar olarak davranış ortamı özelliklerini taşımaktadır.

Foursquare aracılığıyla elde edilen kullanıcı verilerine bakıldığında, en geniş aralıktaki davranış çeşitliliğine ve kullanıcı eylemlerine sahip olan alanın, yeşil alan olduğu gözükmemektedir. Ancak yeşil alanın tamamı kullanıcılar tarafından etkin bir şekilde kullanılmamaktadır. Bu durum, fiziksel çevrenin, yeşil alan üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile fiziksel çevre, yeşil alanın tamamında aynı nitelikte ve yapıda değildir; dolayısıyla yeşil alanın farklı kısımlarında farklı nitelikteki davranış ortamları oluşmaktadır. Örneğin, içinden yaya patikalarının geçtiği ve spor sahaları, çocuk oyun alanları gibi donatı alanları ile çevrelenen yeşil alan kısımları, sadece yumuşak zemin olarak düzenlenmiş yeşil alan kısımlarına göre daha tanımlı alanlardır. Buradan hareketle, içinde çok sayıda kullanıcı eylemi barındırması ve eylem çeşitliliğini inceleme imkanı vermesi nedeniyle, davranış ortamı analizi için yeşil alan seçilmiştir. Yeşil alandaki farklı davranış ortamları arasından seçim yapmak için ise kullanıcılardan elde edilen verilere başvurulmuş ve “köşkerin önü” ifadesiyle belirtilen alanın, en yoğun kullanıma sahip alan olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, çalışma alanında yapılan gözlemlerle de doğrulanmıştır. Köşkerin önü ifadesi ile kast edilen, Tevhide Hanım ve Ragıp Paşa köşkeri önünde sınır oluşturan setin, sahil tarafına doğru uzanan kısmındaki yeşil alandır. Bu yeşil alandaki davranış ortamı analizinde, ortamın olumlu ve olumsuz özellikleri, bu ortamda gerçekleşen kullanıcı davranışları ve alanın kullanım biçimlerinin fotoğrafları yer almaktadır. (Şekil 4.15) Analiz edilen yeşil alanın davranış ortamı, kavramsal çerçevede temel olarak çimlerde oturma, uzanma eylemini diğer eylemlere kıyasla “daha iyi” destekleme eğilimi göstermekle birlikte bir takım başka kullanıcı eylemlerine de imkan sağlamaktadır. Böylece, ortamdaki davranış çeşitliliği artmaktadır. Bu durumun sebebinin, ortamın olumlu özellikleri ile kullanıcı ve kullanım amacı arasındaki uyumdan kaynaklandığı söylenebilir.

Tevhide Hanım ve Ragıp Paşa Köşkleri önündeki yeşil alanın davranış ortamı olarak analiz edilmesi

davranış ortamı

Tevhide Hanım Köşkü

Ragıp Paşa Köşkü

Migros

Davranış ortamının olumlu özellikleri

- Köşkler ile çevrelenen tanımlı bir alan oluşturması
- Migros alışveriş marketine yakın olması
- Ağaçlıklı gölge alana sahip olması

- Oturmak, yemek yemek, piknik yapmak gibi çeşitli eylemlere imkan sağlaması

- Sosyal grup aktivitelerini desteklemesi

Davranış ortamının olumsuz özellikleri

- WC alanlarına uzak olması
- Kullanıcıların bıraktığı çöpler ve çevre kirliliği
- Operator Cemil Topuzlu Caddesi'nden sahil kısmına bağlanan sokaklara uzak olması

Davranış ortamında gerçekleşen kullanıcı davranışları

- çimlerde oturmak
- yemek yemek
- manzara seyretmek
- müzik dinlemek
- köpek gezdirmek
- piknik yapmak
- kitap okumak

Şekil 4.15 : Tevhide Hanım ve Ragıp Paşa Köşkleri önündeki yeşil alanın davranış ortamı analizi

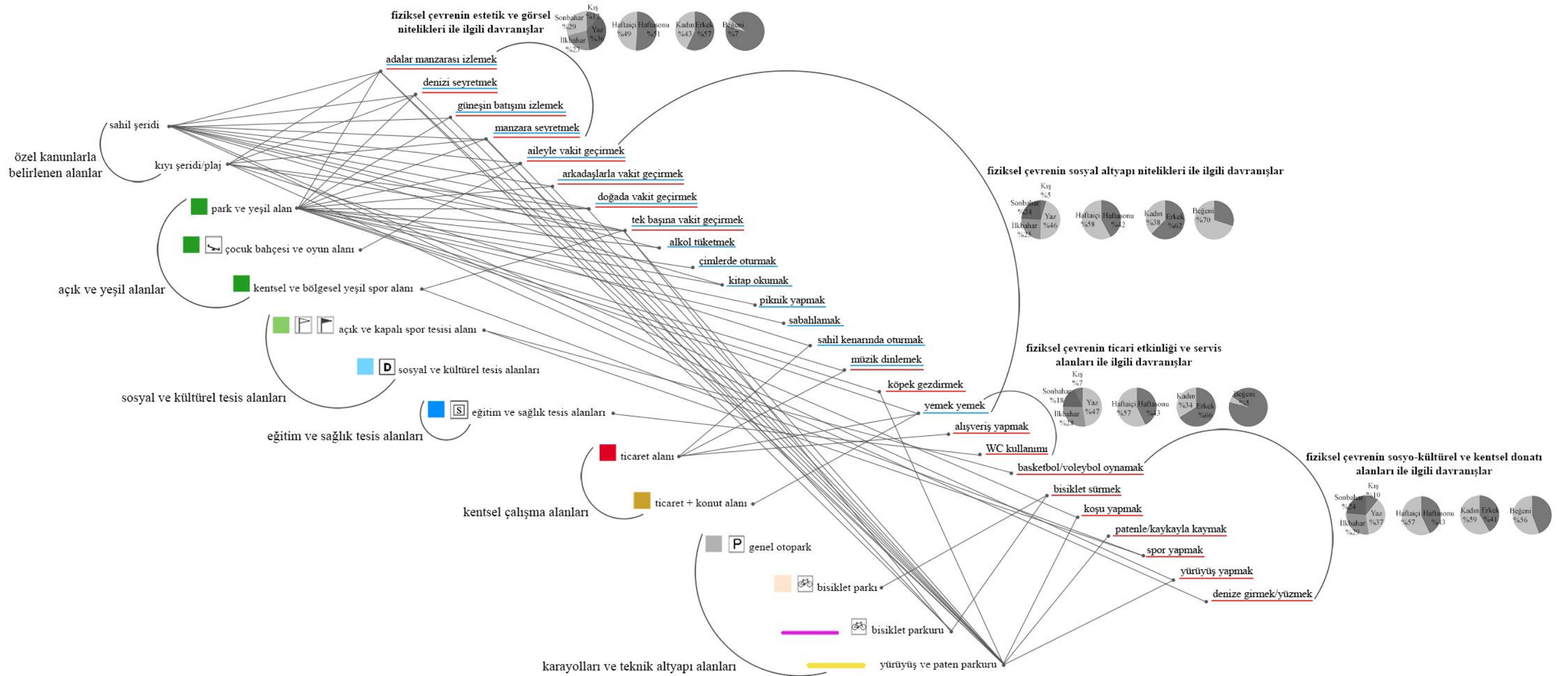
4.5 Verilerden Elde Edilen Mekansal Bilgilerin Değerlendirilmesi

Bir önceki bölümde ifade edilen, verilerin işlenmesi süreci sonucunda çalışma alanındaki tanımlı mekanlarda tekrarlanarak süreklilik gösteren davranış örüntüleri elde edilmiştir. Bu anlamda, davranış örüntüleri, gerçekleştikleri mekana dair bilgiler sağlamaktadır. Sınıflandırılan kullanıcı davranışları gerçekleştikleri yerlere göre Caddebostan Sahili'nde tanımlanan mekanlarla ilişkili olarak değerlendirildiğinde sahilin nasıl, ne zaman ve kimler tarafından kullanıldığını gösteren karmaşık bir ilişki ağı haritası ortaya çıkmaktadır. Bu harita, fiziksel çevrenin bir ögesi olarak Caddebostan Sahili'nin nasıl işlediğini, içinde hangi tür ilişkileri barındırdığını göstermekle birlikte içinde bulunan farklı nitelikteki kamusal alanların hangi fiziksel çevre niteliklerine bağlı olarak kullanıldığını ilişkin bilgi vermektedir (Şekil 4.16). Ek olarak, davranışların sınıflandırılma biçimleriyle mekanlar arasında bir ilişkinin olup olmadığını inceleme fırsatı vermektedir.

İlk olarak Caddebostan Sahili'ndeki alanların fiziksel çevre niteliklerine bağlı olarak nasıl kullanıldığını bakılacak olursa, mekan ve davranış arasındaki yapısal ilişkinin niteliğinin, mekan kullanımı direkt olarak etkilediği görülebilir. Davranış ile beraber tanımlanmış mekanlar, içinde gerçekleşen davranışlarla doğrudan ilişki içindedir. Bu anlamda, bisiklet parkuru ve yürüyüş/paten parkuru, bisiklet sürmek, yürüyüş yapmak, koşu yapmak, patenle/kaykayla kaymak davranışları ile özelleşmiştir. Dolayısıyla, bu parkurların mekânsal tanımlarında yer alan, mekanın imkan verdiği davranış ile mekanın kullanım biçimleri birebir örtüşmektedir. Mekanla doğrudan ilişkili olan davranışlar, bu yapısal ilişkinin belirginliği nedeniyle, gerçekleştiği mekanın fiziksel niteliğindeki herhangi bir değişimden en hızlı etkilenen davranışlardır. Örneğin, bisiklet parkurunun herhangi bir bölümündeki yüzey bozulması, bu parkurun işleyişini anında aksatacaktır. Yürüyüş, koşu yapmak, patenle/kaykayla kaymak, parkurların dışında aynı zamanda sahil şeridinde de gerçekleşen davranışlardır. Ancak sahil şeridi, mekânsal tanım olarak bu davranışları içermemekle beraber daha genel bir çerçevede tanımlanmış bir alandır. Dolayısıyla bahsedilen davranışlar, sahil şeridiyle doğrudan ilişki kurarken, parkurlarla bu davranışlar arasında kurulan güçlü yapısal ilişki burada yoktur. Tek veya az sayıda davranışa imkan vererek belirli bir kullanım biçimi ile tanımlanan mekanlarda, davranışın, mekanla özelleştiği; davranışın çeşitlenerek farklı kullanım biçimleri

oluşturduğu durumda ise davranışın mekanla özelleşmediği görülmektedir. Bu durum, davranış ortamının tek bir davranışı diğer davranışlara göre daha iyi destekleme eğiliminde olduğunun kanıtıdır. Sahil şeridinin kullanımı buna örnek teşkil etmektedir. Benzer şekilde, park ve yeşil alan olarak genel bir çerçevede açık kamusal alanlar ifadesiyle tanımlanan alanlarda, geniş bir davranış seçkisinin gerçekleştiği görülebilir. Ancak bu alana dair özelleşmiş ve diğer davranışlara kıyasla ortam tarafından daha iyi desteklenen davranış, yalnızca çimlerde oturma/uzanma davranışdır. Çünkü bu davranış, yalnızca yeşil alanın bulunduğu yerlerde gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan, park ve yeşil alanın imkan vermesi neticesiyle gerçekleşebilen çimlerde oturma/uzanma davranışı, bu alanın özelleşmiş ve mekanıyla birebir yapısal ilişki içinde olan davranışdır. Park ve yeşil alanda gerçekleşen diğer davranışlar ise sahilde başka mekanlarda da takip edilebildiğinden bu alanla ilişki kurmakla beraber mekana has, mekanla özelleşmiş davranışlar değildir. Buradan hareketle, fiziksel çevre niteliklerinin kamusal alanla kurduğu ilişkinin, bazı davranışlara imkan verip bazılarını kısıtlayarak, o kamusal alanın kullanımını önemli ölçüde etkilediğinden bahsedilebilir. Tasarımcılar için, mekan tasarlamadan önce bu ilişkiler ağını saptamak ve burada nasıl bir kamusal hayat, etkinlik işleyişi oluşturulmak isteniyorsa, bu ilişki ağından tasarım amacı doğrultusunda faydalanmak çok önemlidir.

Çevreyi şekillendiren meslek disiplinleri, bu ilişki ağını doğru olarak saptadıktan sonra, öne çıkarmak istedikleri veya etkinliğini azaltmak istedikleri davranışları, fiziksel çevrenin o davranışa imkan tanıyan özellikleri üzerinden öne çıkarabilir veya benzer şekilde istemedikleri davranışların etkinliğini azaltabilir. Bu durum, fiziksel çevrenin tasarlanan nitelikleri ile ilgilidir. Caddebostan Sahili'ndeki ticari hareketlilik ve çimlerde oturma/uzanma davranışı arasındaki ilişki bunun örneğidir. Çalışma alanındaki Dalyan Parkı, içerisinde geniş, kesintisiz bir park ve yeşil alan barındırırken, alanda yapılan gözlemler sonucu kullanıcıların çimlerde oturma/uzanma davranışının belli noktalarda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu alanlar, kullanıcıların “köşkerin önü” ifadesiyle tanımladığı gölgelikli ağaç altları ve yeşil alandır. Bahsedilen alan çevresiyle beraber incelendiğinde yürüme mesafesindeki Migros alışveriş marketinin sağladığı ticari etkinliğin, bu davranışın gerçekleştiği yeri belirlemede önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 4.16 : Cadebostan Sahili'ndeki kullanıcı davranışlarının mekanlarla olan ilişkisi

Çalışma alanının karakteristiğini oluşturan davranışlara bakılacak olursa, yürüyüş yapmak, alkol tüketmek, bisiklet sürmek, çimler oturmak/uzanmak ve arkadaşlarla vakit geçirmek davranışlarının, diğer kullanıcı davranışlarından belirgin bir şekilde sayıca üstün olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu davranışların, Caddebostan Sahili'ndeki karakteristik davranış örüntülerini oluşturan davranışlar olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu davranışların, çalışma alanının karakteristiğini belirleyen davranış örüntüleri olduğunu söylemek, diğer davranışların daha az önemli veya alan kullanımında etkisi olmayan davranışlar olduğunu söylemek değildir. Örneğin, kitap okuma davranışı, çalışma alanında diğer davranışlara oranla istatistiki açıdan geri planda kalmış olsa da beğeni sayısı bakımından en popüler olan davranışlardan biridir.

Caddebostan Sahili'ndeki veriler, davranışların, fiziksel çevrenin bir takım niteliklerine bağlı olarak gruplandırılması yönünden incelendiğinde, fiziksel çevrenin görsel ve estetik nitelikleri ile ilgili olan davranışların bir çok farklı mekanda gerçekleşerek alanın en geniş kullanım mekanına sahip davranışlar olduğu söylenebilir. İçerdiği davranış çeşitliliği açısından en yoğun kullanıma sahip mekanların, park ve yeşil alanlar, sahil şeridi, kıyı şeridi/plaj ve yürüyüş/paten parkuru olduğu görülmektedir. Bu durum, mekanın imkan verdiği davranış çeşitliliğinin artmasıyla birlikte mekanın, davranışla özelleşememesi ve genel bir kullanıma sahip olmasına örnek teşkil etmektedir.

Kullanıcı davranışlarının, hafta, mevsim, nüfus ve popülerlik bazındaki yüzdelerine bakıldığında, davranışlar arasında belirgin kullanım farklılıkları olmadığı görülmektedir. Kışın gerçekleşmemeleri sebebiyle, yüzdeleri bu açıdan etkileyen denize girmek/yüzmek, sabahlamak davranışları bu durumun istisnasıdır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu tez çalışması, temelde, fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. İnceleme yöntemi olarak sosyal medya platformu olan Foursquare isimli GPS tabanlı mobil ağ sistemi kullanılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın sonuçları, öncelikle, fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisi ve yöntem olarak sosyal medya aracının kullanılması açısından değerlendirilecektir. Alan çalışması sürecinde, verilerin toplanması, alandaki mekan tespitlerinin yapılması, toplanan verilerin tanımlanan mekanlarla ilişkili olarak sınıflandırılıp işlenmesi sonucunda Caddebostan Sahili ile ilgili mekânsal kullanım bilgileri elde edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle çalışma alanının nasıl kullanıldığına ilişkin görselleştirme yapılmıştır. Bu görsel çalışmalara bakıldığında, tezin inceleme konusu olan fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisini ve bu etkinin mekânsal özelliklerle olan ilişkisini görebilmek mümkündür. Görselleştirilen veriler üzerinden elde edilen mekânsal bilgiler, bir önceki bölümde ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Fiziksel çevrenin, kamusal alanla kurduğu ilişkinin kullanıcı davranışları üzerinden gerçekleşmekte olduğu açıktır. Fiziksel çevre, nitelikleriyle beraber davranış şekillendirerek kamusal alanın kullanım biçiminde etkili olmaktadır. Bu etki, mekanın, gerçekleştiği yer ile özelleşen belirli davranışlarla tanımlanıp tanımlanmamasına ve davranışa imkan veren fiziksel niteliklerine bağlı olarak değişmektedir. O halde, fiziksel çevrenin kamusal alan üzerindeki etkisinin tek yönlü olmadığı, kamusal alan kullanımının da insan davranışları aracılığıyla fiziksel çevreyi etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Tez kapsamında bahsedilmiş olan çevre tanımı göz önüne alındığında, çevrenin tüm boyutları içeren karmaşık bir ilişkiler ağı olduğu ve bu ilişkinin kurulamadığı yerde çevreden bahsetmenin mümkün olamayacağı hatırlanacaktır. Fiziksel çevre ve kamusal alan arasındaki karşılıklı ilişkinin varlığı, bu iki kavramın birer çevre ünitesi olduğunun kanıtıdır. Bu karşılıklı ilişkinin kurucusu, kullanıcı davranışlarıdır. Fiziksel çevre ve kamusal alan, birbirine kullanıcı davranışları üzerinden bağlanır. Fiziksel çevreyi şekillendiren meslek disiplinleri, kamusal alan tasarımını farklı açılardan ele alarak, bir takım

kriterlerle kamusal alanın etkinliğini, başarılı kamusal alan niteliklerini belirlemeye çalışmışlardır. Benzer nitelikteki alanlardaki kullanıcı davranışlarının analiz edilmesiyle elde edilen mekânsal bilgiler, bu kriterlerle karşılaştırılıp kamusal mekanların, kriterlere uygunluğu incelenebilir. Ancak daha da önemlisi bu kriterler, kullanıcı davranışlarının analizleriyle birlikte ele alındığında, güçlü bir kentsel açık alan tasarımı çerçevesi sunmaktadır. Literatürde tanımlanan kriterler ve nitelikler, kullanıcılar üzerinden elde edilmiş bilgilerle desteklendiğinde, etkin kullanılan, canlı, başarılı, şehrin dinamiğine katılabilen kamusal alanlar ortaya çıkacaktır. Kullanıcı profilini tanıyan ve tasarlanacak alanın fiziksel çevresiyle kurduğu ilişkiler ağını doğru analiz edebilen bir tasarımcı, alanda oluşturmak istediği atmosferi ve alanın işleyiş biçimini, mekanlarla tanımladığı davranışlar üzerinden belirleyebilir. Tasarımcı, belirli davranışları, tanımlı mekanlarla özelleştirir, yoğun kullanım alanına sahip mekanlarla destekler ve fiziksel çevrenin niteliklerini istenen davranışlara imkan verecek şekilde tasarlırsa, bu davranışlar kullanım açısından alanda ön plana çıkacaktır. Benzer şekilde, alanda gerçekleşmesini uygun bulmadığı davranışları, ait oldukları mekanların niteliklerini, tanımlarını değiştirerek, yeniden tanımlayacak şekilde oluşturarak geri plana atabilir, ortadan kaldırabilir. Bu işleyiş, yeni baştan tasarlanan alanlar için bir planlama yöntemi olabileceği gibi, tasarlanmış mekanların kullanım biçimini değiştirmekte de kullanılabilir. Bu açıdan, kullanıcı davranışlarını doğru bir şekilde analiz edebilmek, fiziksel çevre ve kamusal alan arasındaki ilişkiyi anlamak, alanın kullanım karakteristiğini belirleyen tasarımcılar ve kentliler için hayati önem kazanmaktadır. Bu çalışma, yerel yönetimler ve ilgili belediye birimlerine bir yöntem önerisi olarak sunulabilecek niteliktedir. Kamusal yaşıntıyı ve dolayısıyla bütün kentlileri ilgilendiren kentsel tasarım planları oluşturulurken veya mevcut planlar üzerinde yeni kararlar alınırken kullanıcı davranışlarının analiz sonuçlarından faydalanırsa, kentle her anlamda bütünleşik ve tasarlandığı çevrenin ihtiyaçlarına cevap verebilen isabetli planların üretilebileceği düşünülmektedir.

Tezin alan çalışmasında, veri toplama yöntemi olarak kullanılan sosyal medya araçları, tez kapsamı içerisinde, sosyal medya platformlarının, kullanıcı davranışlarını analiz etme aracı olarak kullanılabileceğine örnek teşkil etmektedir. Sosyal medya araçları, günümüz çağının getirisi olan dijital araçlar olarak, klasik gözlem ve notasyon tekniklerine oranla daha hızlı bir şekilde veri toplamaya imkan

sağlamaktadır. Twitter, Facebook, Instagram ve Foursquare gibi oldukça yaygın olarak kullanılan popüler sosyal medya platformları, herkes tarafından kolayca erişilmesi, eş-zamanlı gönderi ve bildirimlere imkan vermesi, fotoğraf ve internet bağlantısı paylaşımlarını desteklemesi özellikleriyle herhangi bir konu hakkında arama yapmak için birer araç haline dönüşmektedirler.

Çalışma kapsamında veri toplama yöntemi olarak kullanılan sosyal medya aracı Foursquare, kullanıcıların dünyanın herhangi bir kentindeki herhangi bir mekanı ile ilgili bilgi edinmek, tavsiye almak, görüş bildirmek amacıyla kullandıkları GPS tabanlı mobil bir ağ sistemidir. Bir mekan hakkında bilgi almak için o mekanın, Foursquare internet sitesinde daha önceden tanımlı olması gerekmektedir. Halihazırda kullanıcılar ve Foursquare tarafından tanımlanmış mekanların yanı sıra, kullanıcılar kendileri de haritada mekan eklemeleri yaparak, bu mekanda yer bildirimi yapma imkanını diğer kullanıcılara sağlayabilmektedir. Kullanıcı etkileşiminin ön planda olduğu bu sosyal medya platformu, kullanıcılar izin verdiği müddetçe, mekanlar hakkında yapılan ilk yorumdan en son yapılan güncel yorumlara kadar bütün yorumları internet tabanlı sitesinde bulundurmaktadır. Bu araçlar, gözlem ve katılım yoluyla veri elde etme süresini oldukça kısaltarak tek bir internet erişim noktasıyla bütün zaman dilimlerine ait kullanıcı etkinliğine ulaşmayı sağlamaktadır. Tezin alan çalışmasında dört senelik bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşen kullanıcı davranışları kısa sürede incelenmiştir. Klasik gözlem yöntemleriyle aynı hızla ve aynı süre içerisinde bu veri birikimini sağlayabilmek mümkün olmamaktadır. Çalışılan alanda meydana gelen etkinlikler, düzenlenen aktiviteler, kurulan geçici mekanlar ve bunların alanda yarattığı kullanım değişimleri, kullanıcı paylaşımları üzerinden sosyal medya araçları ile oldukça kolay bir şekilde takip edilebilir ve bu bilgiler çalışmaya dahil edilebilir. Genel bir çerçevede, sosyal medya araçlarının veri toplama açısından oldukça hızlı ve etkin bir süreç sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer bir açıdan, sosyal medya platformlarına her gün eklenen kullanıcı paylaşımları, çalışmanın güncelliğini sağlamak adına oldukça hızlı bir şekilde mevcut veri birikimine eklenebilir. Çalışmayı güncel tutmak ve zaman içerisindeki farklı kullanım durumlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmek, sosyal medya aracılığıyla hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bütün bu faydalı bulunan özelliklerinin yanı sıra sosyal medya araçlarının veri toplamada yöntem olarak kullanılmasının bir takım sakıncaları bulunmaktadır. Kullandığı GPS

teknolojisi nedeniyle, Foursquare sosyal medya platformu, kullanıcıların içinde bulunduğu koordinatlarda değil, ağ hizmetinin mekan kategorileri içerisinde koordinatları tanımlanan mekanlarda bildirim yapmaya imkan vermektedir. İçerisinde farklı nitelikte pek çok mekan barındıran alanlardaki, özellikle kamusal alanlardaki yer bildirimlerinden elde edilen veriler yalnızca istatistiki açıdan doğru veri sağlamaktadır. Ancak, kullanıcıların görüş bildirdikleri, aynı zamanda fotoğraf ve bağlantı paylaşabildikleri yorum kısmı çalışma alanına dahil edildiğinde, doğru veri sağlamak mümkün hale gelebilmektedir. Böylece, sosyal medya araçlarının veri toplamadaki sakıncasının önüne geçildiği söylenebilir. Bu tez çalışması, yöntemde kullanılan yaklaşımın avantaj sağlayan ve dezavantaj getiren yönlerini sorgulayarak yöntemin, gelecek çalışmalarda nasıl kullanılabileceğine ve geliştirilebileceğine dair fikir vermektedir. Bu anlamda, sosyal medya araçlarının, mekan kullanımını değerlendirmek amacıyla daha etkin kullanım biçimlerinin disiplinler arası araştırma projeleri ile çalışılması önerilebilir.

Yöntemin, literatür ile alakalı olarak bir sonuç değerlendirmesi yapılacak olursa, sosyal medya araçlarının veri toplama yöntemi olarak ekolojik çevre modeli kapsamına eklenmesinin, bu modelin yöntem kapsamını genişleteceği düşünülmektedir. Günümüz şartlarına daha iyi uyum sağlayan bir analiz yöntemi sunması dolayısıyla ekolojik çevre modeli, yöntem bakımından güncellenmiş olacaktır.

Tez kapsamında kullanılan literatür bulgularıyla ilgili olarak, ekolojik çevre modeli kapsamı ve çevre üniteleri kavramlarının, davranışların sınıflandırılmasında kullanılan statik ve dinamik yaya hareketi ayrımının ve fiziksel çevrenin niteliklerine atıfta bulunarak davranışları sınıflandıran nitelik ayrımının günümüzde hala geçerliliğini koruyan ayrımlar olduğu alan çalışması ile kanıtlanmış olmaktadır.

Caddebostan Sahili'nde yürütülen alan çalışması, İstanbul'un diğer sahil kısımlarında yapılabilecek çalışmalar için örnek oluşturmakta ve bu sahil kısımlarındaki karşılaştırmalı çalışmaları teşvik etmektedir. Alan çalışması ile ilgili verilerden elde edilen mekânsal bilgiler, rekreasyon alanlarının, tasarımcılar ve ilgili kuruluşlar tarafından, kullanıcı etkileşimi doğrultusunda tasarlanması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır. Bunun yanında, mekan kullanımını değerlendirmede en önemli katkıyı sağlayan aktörler olarak kullanıcılardan elde edilen veriler, tasarım sürecinin bir parçası haline getirilirse katılımcı bir tasarım anlayışı desteklenmiş olur.

Katılımcı bir tasarım anlayışı, ilgili çevrelerdeki ihtiyaçlara, mevcut çevrelerden daha iyi cevap verebilen ve etkin bir kamusal alan ve yaşantı oluşturulmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstain, M., Jacobsen, M., Fiksdahl King, I., ve Angel, S.** (1977). *A Pattern Language*, Oxford University Press, New York.
- Altman, I.** (1973). Some Perspectives on the Study of Man-Environment Phenomena, EDRA-4, *Environmental Design Research*, Volume II, sf. 102-110, W. Preiser (Ed.), Dowden, Hutchinson, Ross, Inc., Pennsylvania.
- Altman, I. ve Chemers, M.** (1984). *Culture and Environment*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Appleyard, D.** (1997). *Livable Streets*, University of California Press, Berkeley.
- Barker, R.G.** (1968). *Ecological Psychology: Concepts and Methods for Studying the Environment of Human Behaviour*, Stanford University Press, California.
- Barker, R.G.** (1987). Prospecting in Environmental Psychology: Oskaloosa Revisited, Stokols, D., Altman, I., John Wiley & Sons (Ed.), *Handbook of Environmental Psychology*, sf. 1413-1432, New York.
- Bechtel, R.B.** (1977). *Enclosing Behavior*, Dowden, Hutchinson & Ross, Stroudsburg.
- Bechtel, R.B.** (1977). *Environment and Behaviour, An Introduction*, Sage Publications, California.
- Bechtel, R.B.** (2000). Assumptions, Methods and Research Problems of Ecological Psychology, *Theoretical Perspectives in Environment-Behaviour Research*, sf. 61-66, Wapner, S., Demick, J., Yamamoto, T., Minami, H. (Ed.), Kluwer Academic / Plenum Publishers, New York.
- Cain, S.A.** (1967). Man and his Environment, *Ekistics*, Volume XXIII, No: 137, sf. 203-205.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L.G., ve Stone, A.M.** (1992). *Public Space*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Colman, A.M.** (2001). *Dictionary of Psychology*, Oxford University Press.
- EPOA (Essex Planning Officers Association)** (2006). *The Essex Design Guide for Residential and Mixed Use Areas*, Essex County Council.
- Erkman, U.** (1982). Mimari Tasarım İçin Bir Veri Üretim Yöntemi Olarak Çevre Analizi, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Eyuboğlu, İ.Z.** (1998). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınları.
- Gehl, J. ve Gemzoe, L.** (2001). *New City Spaces*, The Danish Architectural Press, Copenhagen.

- Gehl, J.** (1987). *Life between Buildings*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Gibson, J.J.** (1979). *The Ecological approach to Visual Perception*, Houghton Mifflin, Boston.
- Gibson, J.J.** (1987). *Environmental Psychology, Principles and Practice*, Allyn and Bacon, Inc., Massachusetts.
- Heft, H.** (2001). *Ecological Psychology in Context*, James Gibson, Roger Barker and the Legacy of William James's Radical Empiricism, Lawrence Erlbaum Associates, London.
- Kallus, R.** (2001). From Abstract to Concrete: Subjective Reading of Urban Space, *Journal of Urban Design*, 6, Issue 2, 129-151.
- Kaminski, G.** (1991). The Relevance of Ecologically Oriented Conceptualizations to Theory Building in Environment and Behaviour Research, *Advances in Environment, Behavior and Design*, sf. 3-36, Zube, E., Moore, G. (Ed.), Plenum Press, New York.
- Kit Campbell Associates** (2001). *Rethinking Open Space, Open Space Provision and Management: A Waym Forward, A Report for the Scottish Executive Central Research Unit*, Edinburg, The Stationary Office.
- Kuban, D.** (2007). *Mimarlık Kavramları, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları*, İstanbul.
- Lang, J.** (1987). *Creating Architectural Theory: The role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*, Van Nostrand Reinhol, New York.
- Lee, J., Nam, J. ve Lee, S.** (2014). Built Environment Impacts on Individual Mode Choice: An Empirical Study of the Houston-Galveston Metropolitan Area, *International Journal of Sustainable Transportation*, 8:6, 447-470.
- Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği** (2014).
<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19788&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=MEKANSAL>
- Merriam Webster Sözlüğü** (2015). <http://www.merriam-webster.com/dictionary/environment>
- Mohsenin, M. ve Sevtuk, A.** (2013). The impact of street properties on cognitive maps, *Journal of Architecture and Urbanism*, 37:4, 301-309.
- Park, S., Kim, J., Choi, Y. ve Seo, H.** (2013.) Design elements to improve pleasantness, vitality, safety, and complexity of the pedestrian environment: evidence from a Korean neighbourhood walkability case study, *International Journal of Urban Sciences*, 17:1, 142-160.
- Proshansky, H.** (1974). *Environmental Psychology and Design Profession, Designing for Human Behavior*, sf. 72-80, Lang, Burnette, Moleski, Vachon (Ed.), Dowden, Hutchinson, Ross, Inc., Pennsylvania.
- Rapoport, A.** (1982). *The Meaning of the Built Environment, A Nonverbal Communication Approach*, Sage Publications, New York.
- Schoggen, P.** (1989). *Behavior Settings: A Revision and Extension of Roger G. Barker's Ecological Psychology*, Stanford University Press, California.

- Thiel, P.** (1997). *People, Paths and Purposes; Notations for a Participatory Envirotecture*, University of Washington Press, Washington.
- TDK Sözlüğü** (2015).
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5546f1e3b88100.06856919
- Velioğlu, S.** (1990). Dış Mekan Yaşantısına Bağlı Olarak Mimari Ölçekteki Fiziksel Biçimlenişi Değerlendirmeye Yönelik Bir Model, *Doktora Tezi*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- White, E.T.** (1999). *Path, Portal, Place, Appreciating Public Space in Urban Environments*, Architectural Media Ltd. New York.
- Whyte, W.** (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*, The Conservation Foundation, Washington D.C.
- Winett, R.A.** (1991). Empiricist-Positivist Theories of Environment and Behavior: New Directions for Multilevel Frameworks, *Advances in Environment, Behaviour and Design*, sf. 29-54, Zube E., Moore, G. (Ed.), Volume 1, Plenum Press, New York.
- Yıldız, D.** (2004). A Multi-Factor Analysis Model to Determine the Use Value of Enclosed Outdoor Spaces, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

EKLER

EK A: Veri tabanından elde edilen toplam davranış örüntüleri ve mekanlarının bilgisi

EK B: Caddebostan Sahili'ndeki mekanların harita üzerinde gösterilmesi

EK C: Caddebostan Sahili'ndeki mekanlar ve kullanıcı davranışları arasındaki ilişkinin harita üzerinde gösterilmesi

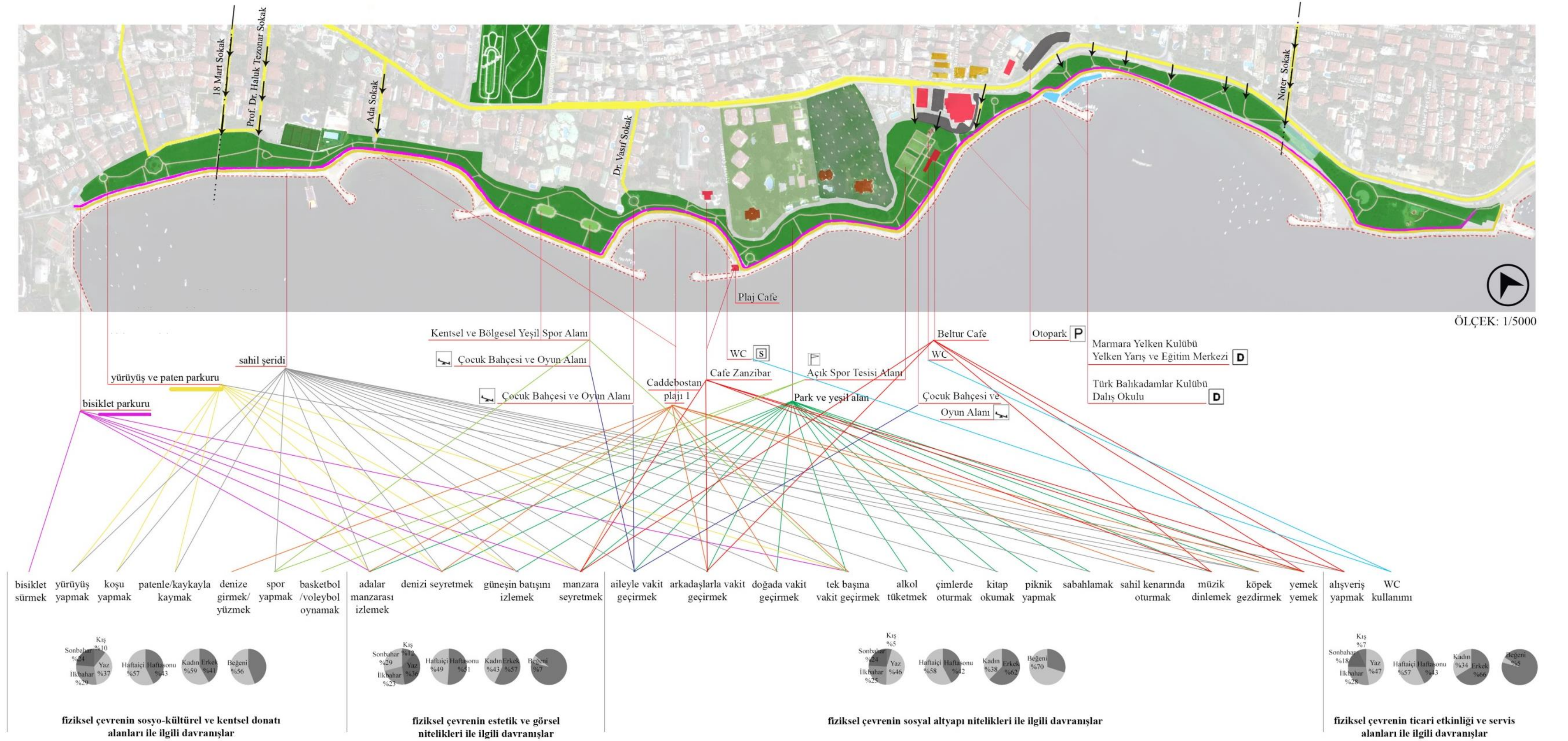
EK A : veri tabanından elde edilen toplam davranış örüntüleri ve mekanlarının bilgisi

KULLANICI YORUMLARI	DAVRANIŞ ÖRÜNTÜSÜ	ZAMAN								MEKAN												DİĞER				
		GÜN			HAFTA		AY			SOSYAL ALTYAPI ALANLARI						KENTSEL ÇALIŞMA ALANLARI		KARAYOLLARI VE TEKNİK ALTYAPI ALANLARI				ÖZEL KANUNLARLA BELİRLENEN ALANLAR		NÜFUS		
										AÇIK VE YEŞİL ALANLAR			SOSYAL VE KÜLTÜREL TESİS ALANLARI		SAGLIK TESİSLERİ ALANI											
		Sabah	Öğle	Aksam	Hafta içi	Hafta sonu	Sonbahar	Kış	İlkbahar	Yaz	Park ve Yeşil Alan	Çocuk Bahçesi ve Oyun Alanı	Kentsel ve Bölgesel Yeşil Spor Alanı	Açık ve Kapalı Spor Tesis Alanları	Sosyal ve Kültürel Tesis Alanları	Sağlık Tesis Alanı	Ticaret Alanı	Ticaret + Konut Alanı	Genel Otopark	Bisiklet Parkı	Bisiklet Parkuru	Yürüyüşve Paten Parkuru	Sahil Şeridi	Kıyı Şeridi / Plaj	Cinsiyet	Beğeni (kişi)
117	Huzur bulmak/Rahatlamak																									
94	Yürüyüş yapmak				48	46	30	16	21	27												●	●		44E, 50K	732
79	Alkol tüketmek				49	30	20	5	19	35	●												●		63E, 16K	170
78	Bisiklet sürmek				47	31	12	5	20	41										●	●				54E, 24K	202
78	Çimlerde oturmak/uzanmak				51	27	17	2	17	42	●														39E, 39K	361
66	Arkadaşlarla vakit geçirmek				35	31	18	3	16	29	●						●						●	●	33E, 33K	188
40	Yemek yemek				24	16	9	3	10	18	●						●	●					●	●	27E, 13K	85
35	Spor yapmak				20	15	10	3	10	12			●	●									●		24E, 11K	278
33	Denizi seyretmek				12	21	8	4	7	14	●									●	●	●	●		20E, 13K	82
31	Koşu yapmak				16	15	7	3	13	8												●	●		20E, 11K	51
30	Tek başına vakit geçirmek				14	16	7	3	8	12	●		●								●	●	●	●	20E, 10K	149
25	Patenle/kaykayla kaymak				21	4	5	3	7	10												●	●		10E, 15K	91
22	Sahil kenarında oturmak				11	11	3	1	9	9													●	●	12E, 9K	63
21	Manzara seyretmek				9	12	9	1	5	6	●						●				●	●	●	●	11E, 10K	30
20	Müzik dinlemek				10	10	4	0	5	11	●						●						●		15E, 5K	575
19	Alışveriş yapmak				10	9	3	0	6	10							●						●		13E, 6K	29
18	Güneşin batışını izlemek				12	6	6	4	4	4	●										●	●	●		12E,6K	47
15	Köpek gezdirmek				7	8	3	0	5	7	●											●	●	●	9E,6K	53
14	Adalar manzarası izlemek				9	5	2	1	4	7	●										●	●	●	●	6E, 8K	24
11	Denize girmek/yüzmek				3	8	1	0	4	6														●	6E, 5K	53
9	Doğada vakit geçirmek				6	3	2	1	3	3	●												●	●	5E, 4K	33
9	Piknik yapmak				6	3	5	0	2	2	●														7E, 2K	523
9	Sabahlamak				3	6	2	0	4	3	●												●		6E, 3K	74
9	Wc kullanımı				5	4	0	2	3	4						●									5E, 4K	15
8	Basketbol/voleybol oynamak				5	3	2	0	6	0				●											7E, 1K	27
8	Aileyle vakit geçirmek				5	3	2	0	1	5	●	●											●		6E, 2K	10B
8	Kitap okumak				6	2	3	0	1	4	●												●		2E, 6K	561

EK B : Caddebostan Sahili'ndeki mekanların harita üzerinde gösterilmesi

EK C : Caddebostan Sahili'ndeki mekanlar ve kullanıcı davranışları arasındaki ilişkinin harita üzerinde gösterilmesi

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Ecem Çalışkan
Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul, 1989
E-Posta : ec.caliskan@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2012, İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
2012, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
- **Yükseklisans** : 2015, İ.T.Ü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı